

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KİRÂAT-İ AŞERE'YE GÖRE RÛM, LOKMÂN VE SECDE
SURELERİNİN KIRAÂT FARKLILIKLARI VE MÂNÂYA
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ali DELİGÖZ

DENİZLİ, 2025

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**KİRÂAT-İ AŞERE'YE GÖRE RÛM, LOKMÂN VE SECDE
SURELERİNİN KIRAÂT FARKLILIKLARI VE MÂNÂYA
ETKİSİ**
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali DELİGÖZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ULUDAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kırâat İlmi

**“Bu tez sınavı 14/10/2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri
üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ULUDAŞ	BAŞARILI	
Doç. Dr. Fatih CANKURT	BAŞARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Elif YAZICI	BAŞARILI	

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih
ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Ali DELİGÖZ

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerîm'i inzal ederek insanlığa hidâyet yolunu gösteren Yüce Allah'a hamd, bu yüce kelâmı tebliğ eden, yaşayarak örneklendiren ve ümmetine miras bırakan Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'e sonsuz salât ve selâm olsun.

Kur'ân-ı Kerîm'in farklı rivayetlerle okunabilmesi, onun hem lafzî hem de anlam bakımından derinlikli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Kırâat ilmi, sadece Kur'ân-ı Kerîm'in doğru okunmasını kapsayan bir alan değil, aynı zamanda anlamı etkileyen yönleriyle tefsir ilmiyle de yakın ilişki içerisinde. Şöyle ki; bazı kırâat farklılıkları ilgili âyetlere dair çeşitli yorum imkânları doğurmakta; bu da kırâat-tefsir ilişkisinin ilmî değerini daha da belirgin hâle getirmektedir.

Bu çalışmada, Kırâat-ı Aşere kapsamında Rûm, Lokmân ve Secde sûrelerinde yer alan kırâat farklılıkları tespit edilerek; bu farklılıkların anlam üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmada, hem kırâat ilminin temel kavramlarına hem de ayetlerin gramatik ve anlam bağlamına temas edilerek, Kur'ân-ı Kerîm'in mânâ dünyasına kırâat penceresinden katkı sunulması amaçlanmıştır.

Bu süreçte, konunun şekillenmesinden tamamlanmasına kadar ilmi rehberliğini esirgemeyen, kıymetli vakitlerini ayırarak çalışmama yön veren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ULUDAŞ hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca ilmi birikimleriyle ve kıymetli görüşleriyle çalışmama katkıda bulunan tüm hocalarıma da gönülden teşekkür ederim.

Bu sürecin her anında sabırla yanımda olan kıymetli aileme ve manevi desteklerini daima hissettiren tüm sevdiklerime teşekkürü bir borç bilirim. Biliriz ki bize düşen gayrettir; başarı ise ancak Allah'ın lütfuyudur.

Ali DELİGÖZ

Denizli – 2025

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kırâat-i Aşere'ye Göre Rûm, Lokmân ve Secde Surelerinin Kırâat Farklılıkları ve Mânâyâ Etkisi	
Tezin Yazarı: Ali DELİGÖZ	Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ULUDAŞ
Kabul Tarihi: 14.10.2025	Sayfa Sayısı: ix + 113
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilim dalı: Kur'an-ı Kerîm Okuma ve Kırâat İlmi
Bu çalışma, Kırâat-i Aşere'ye göre Rûm, Lokman ve Secde surelerinde görülen kırâat farklılıklarını tespit etmeyi ve bu farklılıkların anlam üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kırâat ilmi, Kur'an-ı Kerîm'in farklı rivayetlerle okunmasını konu alan ve bazı kelimelerdeki lafzî farklılıkların manaya nasıl etki ettiğini inceleyen önemli bir araştırma sahasını kapsamaktadır. Bu bağlamda çalışmada, on kırâat imamına nispet edilen sahih rivayetler karşılaştırmalı olarak incelenmiş; ilgili kırâat farklılıklarının gramer, anlam ve tefsir bağlamındaki yansımaları değerlendirilmiştir. Çalışma 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kırâat ilmine dair genel bir çerçeve sunulmuştur. Bu çerçevede kırâat ilminin tarifi, konusu, faydası ve gayesi açıklanmış; temel kavramlar, tarikler, kırâat çeşitleri, kıraat imamları ve râvîleri tanıtılmıştır. Ayrıca kırâatte görülen usûl farklılıklarının tanımları da bu bölümde ele alınmıştır. İkinci bölüm ise üç sure üzerine bina edilmiştir. Bu bölümde her sure; genel muhteva tanıtımı, usûl farklılıkları (vücuhat) ve ferşü'l huruf olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmıştır. Usûl farklılıklarının kısmında Âsım kıraatinin Hafs rivayeti esas alınmış, kırâat farkları Arapça olarak şematik biçimde gösterilmiştir. Ferşü'l huruf bölümünde ise ilgili ayetlerin mealleriyle birlikte kelime farklılıkları tespit edilmiş ve bu farklılıkların anlam üzerindeki etkileri klasik tefsir kaynakları ışığında değerlendirilmiştir. Çalışmamız, hem kırâat ilmiyle ilgilenenler hem de Kur'an-ı Kerîm'in anlam katmanlarını derinlemesine incelemek isteyenler için katkı sağlamayı hedeflemektedir.	
Anahtar kelimeler: Kırâat, Tefsir, Kırâat-i Aşere, Ravi, Usûl, Tarîk, Vücûhat, Ferşü'l hurûf	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences

Abstract of Master Thesis

Title of the Thesis: Differences in Recitation of Surah Ar-Rum, Luqman and As-Sajdah According to the Recitation of Asherah and Their Effect on the Meaning	
Author: Ali DELİGÖZ	Supervisor: Asst. Prof. Dr. İbrahim ULUDAŞ
Date: 14.10.2025	Nu. of pages: ix + 113
Department: The Basic Islamic Sciences	Subfield: Recitation of the Qur'an and the Science of Qira'at
This study aims to identify the recitational variants observed in Surahs Ar-Rum, Luqman, and As-Sajdah according to the Qira'at al-‘Ashara, and to reveal the effects of these variants on meaning. The science of Qira'at concerns the different authentic narrations of how the Qur'an has been recited, and investigates how certain orthographic (lafzi) differences in words influence meaning. In this context, this study comparatively examines the authentic reports attributed to the ten Qira'at Imams; the recitational variants are assessed in terms of grammar, meaning, and exegetical implications. Our study is composed of two sections. In the first section, a general framework for the science of Qira'at is presented: the definition, subject matter, benefits, and objectives of Qira'at are clarified; fundamental concepts, different transmission chains (tarīq), types of recitations, recitation Imams, and narrators are introduced. Also, the definitions of methodological differences found in Qira'at are addressed in this part. In the second section, the study is structured around the three Surahs. Each surah is examined under three subheadings: introduction to the general content, methodological differences (vucūhāt), and farsh al-ḥurūf. In the methodological differences subsection, the Āṣim recitation via the Ḥafs narration is taken as the basis; recitational variants are presented in schematic form in Arabic. In the farsh al-ḥurūf subsection, lexical differences are identified along with translations of the relevant verses, and the effects of these differences on meaning are evaluated in light of classical tafsir sources. Our work seeks to contribute both to those interested in the science of Qira'at and to those who wish to explore the layers of meaning in the Qur'an in depth.	
Keywords: Qiraat, Tafsir, Qiraat al-Ashara, Rawi, Usul, Tariq, Wujuhat, Farsh al-Huruf	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	1
II. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI, YÖNTEMİ VE LİTERATÜR KRİTİĞİ....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂAT İLMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. KİRÂAT İLMİNİN TARİFİ, KONUSU, FAYDASI VE GAYESİ	4
1.1.1. Kırâat İlminin Tarifi.....	4
1.1.2. Kırâat İlminin Konusu	4
1.1.3. Kırâat İlminin Faydası	4
1.1.4. Kırâat İlminin Gayesi.....	5
1.2. KİRÂAT İLMİNİN TEMEL KAVRAMLARI.....	5
1.2.1. Kârî	5
1.2.2. Râvî / Rivâyet	5
1.2.3. Tarîk.....	5
1.3. KİRÂAT İLMİNDE TARİKLER	6
1.3.1. Sayı Bakımından Tarikler	6
1.3.1.1. Seb'a Tarîki	6
1.3.1.2. Aşere Tarîki	6
1.3.2. Beldelere Nispeti Bakımından Tarikler	7
1.3.2.1. İstanbul Tarîki	7
1.3.2.2. Mısır Tarîki.....	7
1.3.3. Tedrîsatta Usûl Bakımından Tarîkler.....	7
1.3.3.1. İnfirâd Tarîki	7
1.3.3.2. İndirâc Tarîki	8
1.4. KİRÂAT ÇEŞİTLERİ.....	8
1.4.1. Sahih Kırâatler	8

1.4.1.1. Mütevâtir Kırâat	8
1.4.1.2. Meşhur Kırâat.....	8
1.4.2. Sahih Olmayan Kırâatler (Şâz Kırâatler)	9
1.4.2.1. Âhâd Kırâat	9
1.4.2.2. Müdrec Kırâat	9
1.4.2.3. Mevzu Kırâat.....	10
1.5. KIRÂAT İMAMLARI VE RAVİLERİ	10
1.5.1. Nâfi	11
1.5.2. İbn-i Kesîr	11
1.5.3. Ebu Amr.....	12
1.5.4. İbn-i Âmir	13
1.5.5. Âsım.....	13
1.5.6. Hamza	14
1.5.7. Kisâi	15
1.5.8. Ebu Ca'fer.....	15
1.5.9. Ya'kûb.....	16
1.5.10. Halefû'l Âşir	16
1.6. KIRÂAT İLMİNDE USÛL FARKLILIKLARI	18
1.6.1. İdgâm	18
1.6.2. İzhar	18
1.6.3. İhfâ	19
1.6.4. Nakil.....	19
1.6.5. İbdâl	19
1.6.6. Sila	20
1.6.7. İmâle-Beyne	20
1.6.8. İşmam.....	21
1.6.9. Sekte.....	21
1.6.10. Tahkîk	22
1.6.11. Teshîl.....	22
1.6.12. Tefhîm.....	22
1.6.13. Terkîk	22
1.7. FERŞÜ'L-HURUF	22

İKİNCİ BÖLÜM
RÛM, LOKMÂN VE SECDE SURELERİNİN VÜCUHATLARI VE FERŞÜ'L
HURUFLARININ MANAYA ETKİSİ

2.1. RÛM SURESİ.....	25
2.1.1. RÛM SURESİNİN GENEL MUHTEVASI.....	25
2.1.2. RÛM SURESİNİN VÜCUHATLARI	26
2.1.2.1. Rûm Suresi 1.Sayfa.....	26
2.1.2.2. Rûm Suresi 2. Sayfa.....	28
2.1.2.3. Rûm Suresi 3. Sayfa.....	32
2.1.2.4. Rûm Suresi 4. Sayfa.....	37
2.1.2.5. Rûm Suresi 5. Sayfa.....	40
2.1.2.6. Rûm Suresi 6. Sayfa.....	45
2.1.2.7. Rûm Suresi 7. Sayfa.....	49
2.1.3.RÛM SURESİ'NDEKİ FERŞUL HURUFLARIN MANAYA ETKİSİ.....	53
2.1.3.1. Rûm Suresi 10. Ayet.....	53
2.1.3.2. Rûm Suresi 11. Ayet.....	54
2.1.3.3. Rûm Suresi 19. Ayet.....	55
2.1.3.4. Rûm Suresi 22. Ayet.....	56
2.1.3.5. Rûm Suresi 24. Ayet.....	57
2.1.3.6. Rûm Suresi 31-32. Ayet	58
2.1.3.7. Rûm Suresi 36. Ayet.....	58
2.1.3.8. Rûm Suresi 39. Ayet.....	59
2.1.3.9. Rûm Suresi 40. Ayet.....	60
2.1.3.10. Rûm Suresi 41. Ayet.....	61
2.1.3.11. Rûm Suresi 48. Ayet.....	62
2.1.3.12. Rûm Suresi 49. Ayet.....	63
2.1.3.13. Rûm Suresi 50. Ayet.....	63
2.1.3.14. Rûm Suresi 52. Ayet.....	64
2.1.3.15. Rûm Suresi 53. Ayet.....	65
2.1.3.16. Rûm Suresi 54. Ayet.....	66
2.1.3.17. Rûm Suresi 57. Ayet.....	67
2.1.3.18. Rûm Suresi 60. Ayet.....	67

2.2 LOKMÂN SURESİ.....	68
2.2.1. LOKMÂN SURESİNİN GENEL MUHTEVASI.....	68
2.2.2. LOKMÂN SURESİNİN VÜCUHATLARI	69
2.2.2.1. Lokmân Suresi 1.Sayfa	69
2.2.2.2. Lokmân Suresi 2.Sayfa	72
2.2.2.3. Lokmân Suresi 3.Sayfa	76
2.2.2.4. Lokmân Suresi 4.Sayfa	80
2.2.3.LOKMÂN SURESİ'NDEKİ FERŞUL HURUFLARIN MANAYA ETKİSİ.....	84
2.2.3.1. Lokmân Suresi 2.-3. Ayet.....	84
2.2.3.2. Lokmân Suresi 6. Ayet	85
2.2.3.3. Lokmân Suresi 16. Ayet	86
2.2.3.4. Lokmân Suresi 18. Ayet	87
2.2.3.5. Lokmân Suresi 20. Ayet	88
2.2.3.6. Lokmân Suresi 23. Ayet	89
2.2.3.7. Lokmân Suresi 27. Ayet	90
2.2.3.8. Lokmân Suresi 30. Ayet	90
2.2.3.9. Lokmân Suresi 34. Ayet	91
2.3. SECDE SURESİ.....	92
2.3.1. SECDE SURESİNİN GENEL MUHTEVASI.....	92
2.3.2. SECDE SURESİNİN VÜCUHATLARI	93
2.3.2.1. Secde Suresi 1.Sayfa	93
2.3.2.2. Secde Suresi 2.Sayfa	97
2.3.2.3. Secde Suresi 3.Sayfa	100
2.3.3.SECDE SURESİ'NDEKİ FERŞUL HURUFLARIN MANAYA ETKİSİ.....	104
2.3.3.1. Secde Suresi 7. Ayet.....	104
2.3.3.2. Secde Suresi 11. Ayet	105
2.3.3.3. Secde Suresi 17. Ayet.....	106
2.3.3.4. Secde Suresi 24. Ayet	107
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	110

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.mlf.	: aynı müellif
a.s.	: aleyhi's-selâm
b.	: bin, ibn (oğlu)
bk.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
b.y.	: basım yeri yok
c.	: cilt
çev.	: çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: editör
H.z.	: hazreti
nşr.	: neşreden
ö.	: ölümü
s.a.s.	: sallallahu aleyhi ve sellem
s.	: sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik
y.y.	: yayıncı yok

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kırâat İmamları ve Ravileri Tablosu.....	17
--	----

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Kur’ân-ı Kerîm, İslâm dininin hem itikadî hem de amelî yönünü şekillendiren temel kaynağıdır. Onun lafzı, mânâsı ve tilâvet şekli, ilahî muradın doğru anlaşılması açısından son derece önemlidir. Kur’ân-ı Kerîm’in nâzil olduğu dönemde Arap toplumunun farklı lehçe ve ağızlara sahip olması, Cenâb-ı Hakk’ın rahmetinin bir tezahürü olarak Kur’ân-ı Kerîm’in birden fazla vecih üzere okunmasına imkân tanımıştır. Hz. Peygamber (s.a.v)’in bizzat öğrettiği bu farklı okuyuşlar, sonraki dönemlerde sağlam râvî zincirleriyle nakledilerek “kırâat ilmi” adı altında müstakil bir ilmî disiplin haline gelmiştir. Bu ilmin en kapsamlı yapısı ise, on sahih kırâat imamına dayanan ve “Kırâat-i Aşere” olarak bilinen rivayetler bütünüdür.

Çalışmamız, Kırâat-i Aşere perspektifinden Rûm, Lokmân ve Secde surelerinde yer alan kırâat farklılıklarının tespiti ve bu farklılıkların mânâyâ etkilerinin analizini konu edinmektedir. Söz konusu üç surenin seçilmesinde; hem içerik bakımından farklı kırâat vecihlerinin bulunması, hem de bu surelerin ahlâk, hikmet, vahiy, ahiret ve toplumsal sorumluluk gibi evrensel temalar barındırması etkili olmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı, kırâat farklılıklarının yalnızca fonetik ya da lafzî çeşitlilikten ibaret olmadığını; aksine, Kur’ân-ı Kerîm’in anlaşılması ve yorumlanmasında doğrudan etkili olan anlamsal katkılar sunduğunu ortaya koymaktır. Zira kırâat farkları çoğu zaman bir kelimenin kökü, harf yapısı, harekesi, çoğul-tekil formu ya da fiil-isim dönüşümü gibi gramatik unsurlar üzerinden mânâyı etkileyebilmekte, bu da ayetin bağlamı, vurgusu ve mesajı üzerinde bazı farklar oluşturabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında kırâat farklılıkları, Kur’ân-ı Kerîm’in anlam dünyasına nüfuz etmek için üzerinde titizlikle durulması gereken önemli bir çalışma alanıdır.

Çalışma kapsamında, Rûm, Lokmân ve Secde surelerinde yer alan ayetlerdeki kırâat vecihleri klasik kırâat kitaplarından tespit edilecek; bu vecihler, Arapça dil bilgisi kuralları çerçevesinde çözümlenerek, her bir kırâat farkının anlam dünyasında nasıl bir değişiklik oluşturduğu klasik tefsir eserleri ışığında analiz edilecektir. Ayrıca ilgili ayetlerin bağlam yapısı dikkate alınarak, kırâat farklarının tefsirî yorumlara olan etkisi de değerlendirilecektir. Bu yönüyle çalışma, kırâat ve tefsir ilimlerinin kesişim noktasında

yer alan kırâat farklılıkları meselesini ele alarak, bu alanlarda yürütülen akademik araştırmalara anlamlı ve teorik bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

II. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI, YÖNTEMİ VE LİTERATÜR KRİTİĞİ

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde, kırâat ilmi merkezli bir kelime ve metin incelemesi olarak hazırlanmıştır. Yöntem olarak kırâatlerin karşılaştırmalı analizi benimsenmiştir. Bu doğrultuda, Kırâat-i Aşere rivayetleri esas alınarak Rûm, Lokmân ve Secde surelerindeki kırâat vecihleri, klasik kırâat kaynakları ışığında sistematik şekilde tespit edilmiştir. Ardından, bu vecihlerin dilbilgisel özellikleri ve anlam düzeyinde yarattığı semantik farklılıklar detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın temel kaynakları dört ana grupta toplanabilir: klasik kırâat eserleri, modern kırâat kitapları, klasik tefsir literatürü ve çağdaş akademik makaleler. Çalışmada, Kırâat-i Aşere kapsamındaki on sahih kırâat imamına ait rivayetler belirlenmiş, her bir surenin vücûhâtı çıkarılmış ve kırâat farklılıkları klasik literatürden derlenmiştir. Araştırmada başlıca kullanılan kırâat kaynakları arasında Ebu Amr ed-Dânî'nin *et-Teysîr* ve *Câmiu'l Beyân fi'l Kırââti's Seb'a*, İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-Aşr*, Dimyâtî'nin *İthaf'u Fudalâ'il-Beşar fi'l Kırââti'l-Erbeati Aşer*, Abdülfettâh el-Kâdî'nin *el-Büdûru'z Zâhira fi'l Kırââtil Âşri'l Mütevâtira* ile Muhammed Salim Muhaysın'ın *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr fi'l Kırââti'l Aşr* gibi eserler yer almaktadır.

Farklılıklar tespit edildikten sonra, ayetlerin siyak ve sibak bağlamları dikkate alınmış; klasik tefsir literatüründen Ferrâ'ın *Me'ânî'l-Kur'ân*, Beğavî'nin *Me'âlimu't-Tenzîl*, Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*, İbn 'Atiyye'nin *el-Muḥarreru'l-Vecîz*, Kurtubî'nin *el-Câmi' li-Âḥkâmi'l-Kur'ân*, Beydâvî'nin *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, İbn Kâyyim el-Cevziyye'nin *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Nesefî'nin *Medâriku't-Tenzîl ve Ḥaḳâîku't-Te'vîl* ve İbn Kesîr'in *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm* gibi önemli eserlerden yararlanılmıştır. Her farklılık, sarf ve nahiv kuralları çerçevesinde dilbilgisel olarak incelenmiş ve anlam değişimi açısından değerlendirilmiştir.

Araştırmada; fiil-isim değişiklikleri, tekil-çoğul farkları, harf ilavesi veya çıkarılması ve harekelenme farklılıkları gibi konular detaylıca ele alınmış, bu farkların ayetlerin anlam katmanlarına etkisi örneklerle gösterilmiştir. Ayrıca, bazı kırâat vecihlerinin fikhî, itikadî veya tefsirî sonuçlara yol açtığı durumlar da incelenmiş ve kırâat ilminin sadece lafzî bir disiplin olmadığı, aynı zamanda yorum ve anlam oluşturmadaki rolü vurgulanmıştır.

Çalışmamızın teorik temelini, klasik kaynakların yanı sıra modern dönemde kırâat alanında yapılan akademik çalışmalar da güçlendirmiştir. Abdurrahman Çetin, İsmail Karaçam, Hasan Tahsin Feyizli, Abdulhamit Birışık, M. Sirâceddin Öztoprak ve Mehmet Ünal gibi çağdaş âlimlerin kırâat konusundaki eser ve değerlendirmelerinden faydalanılmıştır. Türkçe literatürdeki yüksek lisans ve doktora tezleri ile bilimsel makaleler de kapsamlı şekilde incelenmiştir. Bu tarama sonucunda, özellikle çalışmanın odaklandığı Rûm, Lokmân ve Secde sûrelerindeki kırâat farklılıklarının anlamsal ve dilbilimsel boyutlarına dair akademik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Yalnızca Lokmân Sûresi özelinde, Serhat Kızılay'ın Iğdır Üniversitesi'nde 2023 yılında hazırladığı "*Lokmân Sûresinin Tefsirinde Mütevâtir Kıraat Vecihlerinin Manaya Olan Etkisinin Değerlendirilmesi*" başlıklı yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Biz ise çalışmamızda, içeriği itibarıyla özgün bir katkı sunmak ve daha önce bir arada ele alınmamış üç sûreyi birlikte incelemek amacıyla Lokmân Sûresi'ni de kapsamımıza dahil ettik. Bu nedenle, araştırmamız klasik kaynakların derinlemesine analiziyle birlikte anlam zenginliğini ortaya koymayı amaçlamakta; kırâat vecihlerinin dilbilimsel ve tefsirî boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla ele alarak literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Çalışmamız, klasik kırâat ilmi ile çağdaş akademik metodolojiyi birleştirerek, kırâat farklılıklarının sadece lafzî değil, aynı zamanda anlam ve yorum düzeyindeki etkilerini ayrıntılı biçimde ortaya koyan özgün bir araştırmadır. Kıraat-i Aşere bağlamında hazırlanması ve Rûm, Lokmân ile Secde surelerinde kırâat farklılıklarının anlam katmanlarına etkisini sistematik olarak incelemesiyle literatüre önemli ve nitelikli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİRÂAT İLMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. KİRÂAT İLMİNİN TARİFİ, KONUSU, FAYDASI VE GAYESİ

1.1.1. Kırâat İlminin Tarifi

Kırâat kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup, “قَرَأَ” fiilinden türeyen semâî bir mastardır. Anlam itibarıyla “okuma” ve “tilâvet etme” anlamlarına gelir.¹ Terimsel anlamda ise kırâat; Kur’ân-ı Kerîm’in okunuşunda, lafzî yönden ortaya çıkan ittifak ve ihtilafları imam ve râvilerine isnâd ederek incelemeyi ifade eder.²

Meşhur kıraat âlimi İbnü’l-Cezerî (ö. 833/1429), kırâat ilmini en kapsamlı biçimde şöyle tanımlamaktadır: “*Kur’ân kelimelerinin nasıl okunacağını ve bu kelimelerle ilgili okuyuş farklılıklarını râvilerine nisbet etmek sûretiyle bildiren ilimdir.*”³ Bu tanım, kırâat ilminin sadece teknik bir okuma bilgisinden ibaret olmadığını, aynı zamanda rivayet zincirine dayanan ilmî bir disiplin olduğunu da ortaya koymaktadır.

1.1.2. Kırâat İlminin Konusu

Kırâat ilmi, Kur’ân-ı Kerîm’in farklı okunuşları ve bu okunuşların edâ özelliklerini konu alan bir ilim dalıdır. Bu ilimde, kelimelerin telaffuz ve okunuşları araştırılır, mütevatir rivayetler tespit edilip muhafaza edilir.⁴ Kırâat imamlarının tilâvet şekilleri, kırâatlerinin isnad zinciri, ibdâl, imâle, işmâm gibi konulardaki ihtilafları da kırâat ilminin konuları arasındadır.⁵ Aynı zamanda kırâat çeşitleri, kırâat ilminin tarihi ve ekolleri de bu ilmin ele aldığı konular arasında yer alır.

1.1.3. Kırâat İlminin Faydası

Kırâat ilmi sayesinde; Kur’ân’ı Kerîm’in farklı okunuş vecihleri ile harflerin ve kelimelerin telaffuzları herhangi bir tahrif ve tağyire mahal vermeden Hz. Peygamber’in uyguladığı üzere doğru ve güvenilir bir şekilde gelecek nesillere aktarılmış olur. Kur’ân’ı

¹ Mehmet Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü* (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı, 2019), 31.

² Muhammed Abdulazîm Zürkânî, *Menâhilu’l-İrfân fî Ulûmi’l-Kur’ân* (Kâhire: Issa Al-Babi Al-Halabi ve Partners Press, 1943), 1/412; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira fî’l Kırâatil Âşri’l Mütevatıra min Tarikayi’ş-Şâtibiyyeti ve’d-Dürrati* (Beyrut: Dâru’l Kütübü-l Arabî, 1401), 7.

³ Ebu’l Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezerî, *Müncidü’l Mukriîn ve Mürşidü’t-Tâlibîn* (Beyrut: Dâru’l- Kütübî’l-İlmiyye, 1420), 9.

⁴ Recep Koyuncu, *Kırâat İlmi Takrîb Usûlü* (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı yayınları, 2021), 45.

⁵ M. Sirâceddin Öztoprak, *Kur’an Kırâatı Kırâat-ı Aşere* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2012), 36; Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 32.

Kerîm tilâvetinde ümmete kolaylık sağlar ve fakihler için istinbât (hüküm çıkarma) konusunda delil oluşturur.⁶

1.1.4. Kırâat İlminin Gayesi

Kırâat ilminin temel gayesi, Kur'an-ı Kerîm'in doğru bir şekilde okunmasını sağlamak, sahih ve mütevatir olan kırâatleri isnadlı bir şekilde belirleyerek zayıf ve mevzu olanlardan ayırt etmek ve her bir kırâatin usûl ve kaidelerini ortaya koyarak bunları muhafaza etmektir.⁷ Bu ilimde, Kur'an-ı Kerîm'in doğru okuma biçimlerinin tespit edilmesi, korunması ve öğretilmesi hedeflenir.

1.2. KIRÂAT İLMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

1.2.1. Kâri

Kâri, “قرأ” fiilinden türemiş, çoğulu “Kurrâ” olan ism-i fail kalıbında bir kelimedir. Sözlükte “okuyucu-okuyan” gibi anlamlara gelmektedir. İstilahta ise ümmet arasında kendisine kırâat nisbet edilen meşhur kırâat imamlarına denir.⁸ Ayrıca Hz. Peygamber zamanından itibaren müslümanlar arasında Kuran-ı Kerim'i doğru ve güzel okuyan kimselere de “Kâri” denilmektedir.⁹

1.2.2. Râvi / Rivâyet

Kırâat imamlarına atfedilen kırâatlerden birini veya birkaçını kırâat imamından alan ve sistemli bir şekilde aktaran kişiye “râvi” denir.¹⁰ Eğer kırâat imamı aynı lafızla ilgili farklı nakiller okutmuşsa, her bir nakil onu ileten râvinin adıyla anılır. Bu şekilde râviye nispet edilen kırâat ise “rivâyet” olarak adlandırılır.¹¹

1.2.3. Tarîk

Sözlükte “yol” anlamına gelen tarîk, ıstilahtaki olarak râvilerden sonra gelen aktarıcıların kırâatteki/rivayetteki ihtilaf ve farklılıklarını ifade eder. Her bir râvinin ve tarîk sahibinin ikişer tarîki bulunmaktadır.¹²

⁶ Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdi'l-Ğani Dimyâtî, *İthaf'u Fudalâ'il-Beşar fi'l Kırâati'lErbeati Aşer*, thk. Enes Mahrâ (Lübnan: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 1427), 6.

⁷ Koyuncu, *Kırâat İlmi Takrîb Usûlü*, 46; Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 9.

⁸ Zürkânî, *Menâhîlu'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'an*, 1/457.

⁹ Mustafa Özel, “Kur'an-ı Kerim'i Okuma ve Adabı”, *DİB Dini Yayınlar Daire Başkanlığı* 43/2 (2007), 78.

¹⁰ Abdülhamit Birişik, *Kırâat İlmi ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2024), 27.

¹¹ Mustafa Atilla Akdemir, *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 61.

¹² Hasan Tahsin Feyizli, *Kırâat-i Aşere* (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 30.

Kırâat ilminde “tarîk” kelimesi, genellikle rivayetten sonraki nakilleri ifade etmekle birlikte, aynı zamanda uygulamaya yönelik belirli bir usulü tanımlamak için de kullanılır. Tarîkler, uygulanan usullere, kıraatlerin sayısına ve yaygın olduğu coğrafi bölgelere göre farklı isimlerle anılabilir.

1.3. KIRÂAT İLMİNDE TARİKLER

1.3.1. Sayı Bakımından Tarikler

1.3.1.1. Seb’a Tarîki

Kırâat ilmi terminolojisinde Seb’a Tarîki, İmam Ebû Amr ed-Dânî’nin (ö. 444/1053) *et-Teysîr* ve İmam Şâtıbî’nin (ö. 590/1194) *Hırzu’l-Emânî* isimli eserlerinde yer alan yedi kıraati ifade etmektedir.¹³ Ayrıca Ebû Bekir b. Mücahid’nin (ö. 324/936) “*Kitâbu-s Seb’a fi’l-Kırâât*” eseri de kırâat ilmi tarihinde kırâat-i seb’a’ya kaynaklık eden önemli eserlerdendir. İbn Mücâhid, belli başlı beş merkezden (Mekke, Medine, Basra, Kûfe, Dimaşk) seçtiği yedi imamın¹⁴ kırâatini ilk defa bir araya getirerek bu eserini yazmıştır.¹⁵

1.3.1.2. Aşere Tarîki

Aşere tarîki -diğer bir ifadeyle- “Kırâat-i Aşere” terimi, seb’a tarîkinde tasnif edilmiş yedi kırâat imamına üç kırâat imamının¹⁶ daha dahil edilmesiyle ortaya çıkmış bir terimdir. İbn Mihran en-Nisâbûrî (ö. 381/992) “*el-Gâye fi’l-kırâ’âti’l-aşr*” isimli eseriyle bu tasnifi ortaya koyan ilk alim olmuştur.¹⁷ Daha sonrasında çeşitli âlimler de kırâat-i aşereye dair eserler yazmış olsa da, aşere tarîki İbnü’l Cezerî’nin on kırâati ihtiva eden “*Tahbîru’t-Teysîr*” ile “*ed-Dürre*” isimli eserleriyle şöhret bulmuş ve islam dünyasında yaygınlaşmıştır.¹⁸

Sayı bakımından tariklerde seb’a tarîki ve aşere tarîki dışında bir de takrib tariki vardır. Takrîb tarîki; aşere tarikindeki on kırâat imamı ve ravilerine ilâveten İbnü’l Cezerî’nin *en-Neşr* ve *Takrîbü’n-Neşr* isimli eserlerinde zikretmiş olduğu tarîkleri içine alan usûldür.¹⁹

¹³ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 30.

¹⁴ Bu yedi kırâat imamı şunlardır: Nâfi, İbn Kesir, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamza ve Kisâi.

¹⁵ Tayyar Altıkulaç, “Kitâbü’s-Seb’a”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002).

¹⁶ Bu imamlar şunlardır: Ebû Ca’fer, Ya’kûb, Halef b. Hişâm.

¹⁷ Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 108.

¹⁸ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 31; Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 108-109.

¹⁹ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 106.

1.3.2. Beldelelere Nispeti Bakımından Tarikler

1.3.2.1. İstanbul Tarîki

İstanbul Tarîki'nde kullanılan kaynaklar arasında temel eserler olarak Ebû Amr ed-Dânî'nin *Teysîr*'i ve İbnü'l-Cezerî'nin *Tahbîr*'i öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra, İmam Şâtıbî'nin *Hırzû'l-Emânî*'si (*Şâtıbiyye*) ile İbnü'l-Cezerî'nin *Dürre* 'si yardımcı kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Dânî'nin *et-Teysîr* adlı eserini esas alan kırâat-i seb'a eğitim yöntemi "Teysîr Tarîki" olarak adlandırılırken, İbnü'l-Cezerî'nin kırâat-i aşere'ye dair *et-Tahbîr* adlı eserine dayalı yöntem "Tahbîr Tarîki", yine onun *ed-Dürre* adlı eserine bağlı olarak sürdürülen yöntem ise "Dürre Tarîki" olarak isimlendirilmiştir.²⁰

Kanunî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a getirilen Şeyh Ahmet el-Mısırî (ö. 1006/1597) Eyüp Sultan Camii'nde vefatına kadar bu tarikleri okutmuş²¹ ve sistematik bir yapı oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Şeyh Ahmet el-Mısırî'nin eğitim faaliyetlerini İstanbul'da gerçekleştirmesi sebebiyle ondan sonra bu tarîk İstanbul ve Anadolu'da yayılmış ve İstanbul tariki olarak meşhur olmuştur.²²

1.3.2.2. Mısır Tarîki

İmam Şâtıbî'nin *Hırzu'l Emânî* ve İmam el-Cezerî'nin *ed-Dürre* adlı eserlerinin temel kaynak olarak kabul edildiği ekolde, "On Kırâat" tedris edilmiştir. Bu ekolde, *et-Teysîr* ve *et-Tahbîr* gibi kaynaklardan da yararlanılmıştır. Şeyh Şehazetü'l-Yemeni (ö.970/1562) tarafından Mısır'da okutulan bu kırâat yöntemi, Mısır'da yayılmasının ardından "Mısır Tarîki" adıyla anılmaya başlanmıştır.²³

1.3.3. Tedrîsatta Usûl Bakımından Tarîkler

1.3.3.1. İnfirâd Tarîki

Kırâat imamlarının ve ravilerinin rivayet ettiği her bir kırâatin, ayrı ayrı hatim yapılarak müstakil olarak öğrenilmesi yöntemini ifade eder. Hz. Peygamber'in asrında ve onu takip ilk dönemlerde kırâatlerin okunması ve öğretilmesinde bu usûl ön planda bulunuyordu. Hicri beşinci asra kadar devam etmiş olan bu usûl; kırâatlerin hakkıyla

²⁰ Ahmet Gökdemir, "Osmanlı Kırâat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 13 (2019), 97-98.

²¹ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 31.

²² Yavuz Fırat, "Kırâat İlmî ve Tarikler", *T.C. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (Şubat 2011), 44; Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 32.

²³ İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018), 249; Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 32.

öğrenilebilmesi için tercih edilmiş, sahih ve düzgün bir şekilde aktarılmasına katkı sağlamıştır.²⁴

1.3.3.2. İndirâc Tarîki

Bu tarîk hicri beşinci asırdan sonra yaygınlaşmıştır. Tüm kırâat imamlarının ve ravilerinin rivayet ettiği farklı okuma biçimlerini, tek bir hatimle birleştirerek okumaya denir. Yani, farklı kırâatler tek bir hatim içinde cemedilerek okunur.²⁵ Bu yöntem, kırâatlerin daha geniş bir şekilde öğretilmesini sağlamıştır.

1.4. KIRÂAT ÇEŞİTLERİ

1.4.1. Sahih Kırâatler

Sikâ râviler tarafından sahih senetle aktarılmış, arapça dil bilgisi kurallarına uygun ve Hz. Osman'a nispet olunan resmî mushafa uyumlu kırâatlere “Sahih Kırâatler” denir.²⁶

1.4.1.1. Mütevâtir Kırâat

Mütevâtir kırâat, Hz. Peygamberden itibaren aklen yalan üzerinde ittifak etmeleri mümkün olmayan bir topluluğun, benzer niteliklere sahip başka bir topluluktan kesintisiz bir senet zinciriyle aktardıkları ve sahih kırâatlere ait diğer iki şartı da yerine getiren kırâattir.²⁷ Bu bağlama göre alimler yedi kırâati ittifakla mütevatir kabul etmişlerdir. Ebû Ca’fer, Ya’kûb ve Halef’in kırâatlerinin mütevatir olduğunu söyleyen alimler çoğunlukta olmakla birlikte “meşhur kırâat” seviyesinde olduğunu söyleyenler de vardır.²⁸

İbnü’l-Cezerî, *Müncidü’l Mukriîn* adlı eserinde “On Kırâatin Mütevatir Olduğu” bâb başlığı²⁹ altında bu konuyu özel olarak ele almış, yediyi ona tamamlayan bu üç kırâatin de mütevatir olduğunu söylemiştir.

1.4.1.2. Meşhur Kırâat

Meşhûr kırâat, adâlet ve zabt sahibi râviler tarafından sahih senetle aktarılmış, Arap gramerine ve Hz. Osman mushafına uyumlu ancak tevâtür derecesine ulaşamamış kırâatlere denir. Bu tür kırâatler, kırâat alimlerince meşhur olmuş ve onlar tarafından

²⁴ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 100-101; Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 32.

²⁵ Ebu’l Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fi’l-kırâati’l-Aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ (Beyrut: Dâru’l- Kütübü’l-İlmiyye, 1431), 2/195.

²⁶ Karaçam, *Kur’ân-ı Kerim’in Nüzûlü ve Kırâatı*, 253; Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 83.

²⁷ İbnü’l-Cezerî, *Müncidü’l Mukriîn ve Mürşidü’t-Tâlibîn*, 18.

²⁸ Birışık, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 94-95.

²⁹ İbnü’l-Cezerî, *Müncidü’l Mukriîn ve Mürşidü’t-Tâlibîn*, 76.

hatalı veya şâz sayılmamışlardır.³⁰ Meşhur kırâatler, mütevâtir kırâatler gibi sahih ve makbul olan kırâatlerdir.

1.4.2. Sahih Olmayan Kırâatler (Şâz Kırâatler)

Sahih kırâatlerin şartları arasında zikrettiğimiz sahih senet, Arap gramerine uygunluk ve Hz. Osman'ın resmi mushafına uyum şartlarından birinin eksik olduğu durumda, söz konusu kıraate “Sahih Olmayan Kırâat-Şâz Kırâat” denir.³¹

1.4.2.1. Âhâd Kırâat

Sahih kırâat şartlarının birini veya birden fazlasını taşımayan kırâatler “şâz kırâat” olarak isimlendirilir. Bu kırâatlerin hepsi aynı derecede olmayıp kendi aralarında farklı dereceleri vardır.³² Senedi sahih olduğu halde Hz. Osman mushaflarına veya Arap gramerine uymayan, kırâat imamları arasında istenilen şöhrete ulaşamamış kırâatler de âhâd kırâatler olarak bu gruba dahildir.³³ Bu tür kırâatlere inanmak vacib değildir ve okunmazlar.³⁴

Şâz kırâatler, Arap dili gramerine veya Hz. Osman'ın resmi mushafına uygun olmama durumunda, Kur'ân olarak kabul edilmeseler de Yedi Harf ruhsatına dayanarak bazı fikhî meselelerin çözümünde ve Arap dilinde şahit olarak kullanılabilirler ancak namazlarda ve ibadet maksadıyla okunmaz. Sahih muttasıl senet şartını taşımayan kırâatler ise uydurma (mevzu) durumuna düşeceğinden tamamen reddedilir.³⁵

1.4.2.2. Müdrec Kırâat

Ayetlerin içine yapılan tefsir mahiyetindeki ilavelerdir. Bu tür ziyadelikler, âyetleri açıklamak ve beyan etmek amacıyla yapılmış olup, genellikle sahabenin kendi notlarından oluşur. Sahabe Kur'ân-ı Kerîm'i bizzat Hz. Peygamberden öğrendikleri için tefsir kabilinden yapılan bu ilaveleri net bir şekilde ayırt edebiliyordu. Bu yüzden tefsir mahiyetindeki bilgileri mushaflarına yazmaktan çekinmemişlerdi. Ancak sonradan gelen nesiller içinde bazı kimselerin bu ilaveleri kırâat zannetmeleri, kelime ve cümlelerden

³⁰ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 265-266.

³¹ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 260; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 60.

³² Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 97.

³³ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 28.

³⁴ İsmail Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevâtir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2024), 88.

³⁵ Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 97-98.

oluşan müdrec kırâatlerin şâz kırâat tanımı kapsamında değerlendirilmesine sebep olmuştur.³⁶

1.4.2.3. Mevzu Kırâat

Vahiyle hiçbir bağlantısı bulunmayan ve asılsız bir şekilde bir kimseye nispet edilen uydurma kırâatlerdir.³⁷ Mevzû kırâatler gerek metin gerekse senet itibariyle bir dayanağı olmadığından uydurma bir haber olmaktan başka bir anlam ifade etmez. Bu tür kırâatlerin sayısı yok denecek kadar azdır ve bu da Kur'an-ı Kerim'in metin ve rivayet geleneği açısından ne kadar sıkı bir denetlemeye tabi tutulduğunu göstermektedir.³⁸

1.5. KIRÂAT İMAMLARI VE RAVİLERİ

Kırâat ilminde kendisine kırâat nisbet edilen kimse “kırâat imamı” olarak adlandırılır. Hz. Osman döneminde çoğaltılan ve farklı İslâm bölgelerine gönderilen mushaflar harekesiz ve noktasız olduğundan dolayı, bu mushafları öğreten sahabiler Hz. Peygamberden kendi öğrendiği şekilde kırâati okuyup öğretmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak her bölgede farklı kırâatler meşhur olmuştur. Tabiin ve tebe-i tabiin döneminde ise, her bir bölgede yayılan kırâat şeklinin önde gelen âlimleri “İmam” olarak kabul görmüş ve âdeta Kur'an'ı Kerim-i doğru okuma konusunda onay mercii sayılmışlardır.³⁹

Hz. Peygamber'e kadar uzanan silsile içerisinde, hocalarından öğrenmiş oldukları Kur'an kırâatini dikkatle ve özenle kendi talebelerine öğreten, kırâatlerin sistematik hale gelmesine katkı sağlayan kırâat-ı aşere imamları ve meşhur oldukları bölgeler sırasıyla şu şekildedir:

- Medine'de Nâfi (ö.169/785) ve Ebû Cafer (ö.130/747),
- Mekke'de İbn-i Kesir (ö.120/735),
- Kûfe 'de Âsım (ö.127/744), Hamza b. Habib (ö.156/72), Kisâi (ö.189/804) ve Halef b. Hişâm (ö.229/844)
- Basra'da Ebû Amr (ö.154/770) ve Yakub el-Hadramî (ö.205/820),
- Şam'da İbn Amir (ö.118/736).⁴⁰

³⁶ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 266-267; Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*, 90; Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 101.

³⁷ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 266; Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 95.

³⁸ Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 96.

³⁹ Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 55.

⁴⁰ Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 117; Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 55.

1.5.1. Nâfi

Kırâat imamlarının ilki olan İmam Nâfi aslen İsfahanlı olup tam ismi Nâfi' b. Abdurrahmân b. Ebû Nu'aym el-Leysî el-Medenî'dir.⁴¹ Hayatının büyük bir bölümünü Medine'de geçirmiş olan İmam Nâfi, kırâat ilmini tâbiînden öğrenmiş ve bu nesilden yetmiş kadar kişiden faydalandığını belirtmiştir. Kendisinin kırâatini oluştururken, özellikle iki kişinin ittifak ettiği okuyuşları kabul ettiğini, bir kişinin şüphe veya tereddüt gösterdiği münferid kalan okuyuşu şâz kabul edip terk ettiğini ifade etmiştir.⁴²

Kırâat ilmini tahsil ettiği hocaları arasında; Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Kâ'kâ, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec, Şeybe b. Nisâh, Müslim b. Cündeb el-Hüzelî ve Yezîd b. Rûmân bulunmaktadır. Onlar da kırâatlerini Ebû Hureyre'den, Abdullah b. Abbâs'dan ve Abdullah b. Ayyâş b. Ebî Rebîa'dan tahsil etmiştir. Sahâbî râvilerin kırâati ise, Übeyy b. Ka'b ve Zeyd b. Sabit yoluyla Hz. Muhammed'e (a.s) ulaşmaktadır.⁴³ Kırâat alanında hüccet kabul edilen Nâfi, hocaları Ebû Ca'fer ve Şeybe b. Nisâh gibi tâbiîler hayatta iken Medine'de Kur'an-ı Kerîm okutmaya başlamış ve yetmiş yıldan daha fazla bir süre kırâat eğitimiyle meşgul olmuştur.⁴⁴

İmam Nâfi, 169 (785) yılında Medine'de vefat etmiştir. Kâlûn ve Verş, onun kırâatinin meşhur iki râvisi olup kırâati onlar aracılığıyla günümüze kadar intikal etmiştir.⁴⁵ İmam Nâfi'nin kırâat ilmindeki remzi “ل” harfi, ilk râvisi Kâlûn'un “ب”, ikinci râvisi Verş'in ise “ج” harfleridir.

1.5.2. İbn-i Kesîr

Tam ismi Abdullah b. Kesîr b. Amr ed-Dârî olup, künyesi Ebû Ma'bed'dir. 45 (665) veya 48 (668) yılında Mekke'de doğmuştur. Tabiînden olan İbn-i Kesîr sahâbî neslinden Abdullah b. Zübeyr, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Enes b. Mâlik gibi şahsiyetlerle görüşmüştür. İbn-i Kesîr'in ders aldığı hocaları arasında, sahabe ve tâbiînden önemli isimler yer almaktadır. Tabiîn'in büyüklerinden olan Mücâhid b. Cebr, Abdullah b. Abbas'ın mevlâsı Dirbâs ve Abdullah b. Sâib'den kırâat ilmi tahsil etmiştir. Hocalarının

⁴¹ Ebû Bekir İbn-i Mücahid, *Kitabu's-Seb'a fi'l-Kırâât* (Kahire: Dâru'l-Maârif, 1400), 54.

⁴² Mekki b. Ebî Tâlib, *El-İbâne an-Meâni'l Kırâât*, thk. Abdulfettah İsmail Şelebi (Kâhire: Dâru Nahza, ts.), 49.

⁴³ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 313; Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 65.

⁴⁴ Tayyar Altıkulaç, “Nâfi' b. Abdurrahman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006).

⁴⁵ İbrahim Uludaş, *Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Kırâatının Özellikleri* (Bursa: Emin Yayınları, 2024), 53.

kırâatleri, Abdullah b. Abbas, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit, Ömer b. Hattâb aracılığıyla kesintiye uğramadan doğrudan Peygamber Efendimiz'e ulaşan bir silsileye sahiptir. Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838), Mekke'deki kırâat geleneğinde İbn Kesîr'in önde olduğunu belirterek, Mekkeliler'in kırâatinin onda birleştiğini ifade etmiştir. İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a* adlı eserinde İbn Kesîr'in kırâatini yedili tasnifine dahil etmiş, bu kırâatin Mekkeliler arasında icmâya vardığını belirtmiştir.⁴⁶

İbn Kesîr, 120 (738) yılında Mekke'de vefat etmiştir. Kırâat ilmindeki sembolü, “ذ” harfidir. Kırâatinin iki meşhur râvisi, Ahmed b. Muhammed el-Bezzî ve Muhammed b. Abdurrahman Kunbül'dür. El-Bezzî'nin künyesi “ه” harfi, Kunbül'ün künyesi ise “ج” harfidir. Bu râviler aracılığıyla İbn Kesîr'in kırâati günümüze ulaşmıştır.⁴⁷

1.5.3. Ebu Amr

Asıl adı konusunda çeşitli görüşler bulunsa da en kabul göreni Ebû Amr Zebbân b. Alâ b. Ammâr'dır. Künyesi Ebû Amr, nisbesi Mâzinî ve Basrî'dir. Kırâat eğitimini Mekke, Medine, Kûfe ve Basra şehirlerinde almıştır. Mekke'de Mücâhid b. Cebr, Saîd b. Cübeyr, Atâ b. Ebî Rebâh, İkrime b. Hâlid ve kurrâ-i seb'adan İbn Kesîr; Medine'de Yezîd b. Rûmân, Şeybe b. Nisâh ve kurrâ-i aşereden Ebû Ca'fer; Kûfe'de kurrâ-i seb'adan Âsım b. Behdele ve Basra'da Yahyâ b. Ya'mer, Nasr b. Âsım ve Hasan-ı Basrî, Ebû Amr'ın kırâat hocaları arasındadır.⁴⁸ Kırâat senedi ise Mücâhid b. Cebr, Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas, Übey b. Ka'b ve Hz. Peygamber (a.s.) şeklindedir. Hayatının büyük bir kısmını Basra'da geçirmiş olan Ebû Amr Basralıların kırâat imamıdır.⁴⁹

Ebû Amr, yaşamının son dönemlerinde de Basra'da bulunmuş olmasına rağmen, bir sebepten ötürü gitmiş olduğu Kûfe'de hicri 154 yılında vefat etmiştir. Kırâati, en meşhur iki râvisi olan Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Durî ve Ebû Şuayb Sâlih b. Ziyad b. Abdullah es-Susî aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır.⁵⁰ Ebû Amr'ın kırâat ilminde remzi “ح” harfi, Dûrî'nin “ط” harfi ve Sûsî'nin “ى” harfidir.

⁴⁶ Tayyar Altıkulaç, “İbn Kesîr, Ebû Ma'bed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999); Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 62; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 314-315.

⁴⁷ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 314-316.

⁴⁸ Tayyar Altıkulaç, “Ebû Amr b. Alâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994).

⁴⁹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*, 316; Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 97.

⁵⁰ Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 124-127.

1.5.4. İbn-i Âmir

Kırâat imamlarının dördüncüsü olan İbn-i Âmir'in tam adı Ebû İmran Abdullah b. Âmir b. Yezîd el-Yahsubî'dir. Aslen Yemenli olup, 8 (630) veya 21 (641) yılında bugünkü Ürdün'de doğmuştur. Dokuz yaşında Şam'a gitmiş ve vefatına kadar burada yaşamıştır. Hz. Osman'dan bizzat Kur'an dinlemiş olan İbn-i Âmir'in ilk kırâat hocası, Hz. Osman'dan Kur'an öğrenmiş olan Mugîre b. Ebû Şihâb el-Mahzûmî'dir. Ayrıca Mu'âz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ ve Fedâle b. Ubeyd gibi sahabîlerden de kırâat okumuştur. Kırâatinin senedi Mugîre b. Şihâb el-Mahzûmî ve Hz. Osman ile Hz. Peygamber'e ulaşır.⁵¹

Şam'ın kırâat âlimlerinden olan İbn-i Âmir'in remzi “ك” harfidir. Birinci râvisi “ج” rumuzuyla gösterilen Hişâm b. Ammar es-Sülemî, ikinci râvisi ise “م” rumuzuyla gösterilen Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân'dır. İbn-i Âmir'in kırâati, meşhur iki râvisi Hişâm ve İbn-i Zekvân aracılığıyla sonraki nesillere intikal etmiştir.⁵²

1.5.5. Âsım

Asıl ismi Ebû Bekir Âsım b. Behdele el-Kûfî olan İmam Âsım, Hz. Muaviye döneminde Kûfe şehrinde doğmuş ve hayatının büyük bir kısmını burada geçirmiştir. Kûfe'nin kırâat imamlarından. Âma olan İmam Âsım'ın gözlerini ne zaman kaybettiği kesin olarak bilinmemekle beraber bazı karînelerden hareketle doğuştan âma olmadığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber ile görüştüğü bilinen Ebû Rimse Rifâ'a b. Yesrîbî ve Hâris b. Hassân el-Bekrî ile küçük yaşta görüşmesinden dolayı tâbiînden kabul edilir.⁵³

Âsım, genç yaşlarda kırâat ilmine ilgi göstermeye başlamış ve kısa süre içinde güzel sesi ve etkileyici okuyuşuyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Ebû Abdurrahman es-Sülemi'den Ali b. Ebû Talip'in kırâatini öğrenmiş, Zir b. Hubeyş el-Esedî'den ise İbn-i Mes'ûd'un kırâatini almıştır. Ebû Abdurrahman es-Sülemi'nin vefatının ardından, onun yerini alarak kırâat hocalığı yapmaya başlamıştır. Kendisi, Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş, Hafs b. Süleyman, Süleyman el-A'meş, Halil b. Ahmed gibi âlimlerin yanında; kırâati seb'a imamlarından Ebû Amr b. Alâ ile Hamza b. Habib ez-Zeyyât'a da kırâat dersi

⁵¹ Tayyar Altıkulaç, “İbn Âmir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999); Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 117.

⁵² Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 121.

⁵³ Mehmet Ali Sarı, “Âsım b. Behdele”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991); Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 130.

vermiştir. Ayrıca, Ebû Hanîfe’de Âsım’dan kırâat dersi almıştır. Âsım, 127/745 yılında Kûfe’de vefat etmiştir.⁵⁴

İmam Âsım’ın kırâati günümüzde Müslümanların yaklaşık yüzde doksanın tercih ettiği bir okuyuş tarzı olmuştur. Bunun sebebi, Âsım kıraatinin senedinin sağlamlığının yanında Hafs’ın rivayetindeki kırâatinin sadeliğidir. Kur’an’da birkaç kelime istisna edilecek olursa (Furkan sûresinin 69. âyetinde zamiri medle okunan “فِيهِ”, Kıyâme sûresinin 27. âyetinde idgamsız okunan “مَنْ رَاقٍ” ve Muttaffîfîn sûresinin 14. âyetinde yine idgamsız okunan “بَلْ رَانَ” misallerinde olduğu gibi) kaide dışı okuyuşların bulunmayışı, beyne, ihtilâs ve sadece birer istisnaları bulunan imâle, işmam ve teshil gibi bazı mahallî şive ve lehçelerden kaynaklanan, özellikle Arap olmayanların uygulamada zorluk çekecekleri unsurların yer almayışı İmam Âsım kırâatinin geniş kitlelere ulaşmasında etkili sebeplerdendir.⁵⁵

İmam Âsım’ın remzi “ن”dur. Kırâatinin günümüze kadar ulaşmasında rol oynayan iki büyük râvisi vardır. Birincisi, Ebû Bekir Şu’be b. Ayyaş el-Esedî ikincisi ise Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğîre el-Esedî’dir. Ebû Bekir Şu’be’nin remzi “ص”, Hafs’ın remzi “ع” dir.⁵⁶

1.5.6. Hamza

Ebû Umâre Hamza b. Habîb b. Umâre ez-Zeyyât et-Teymî el-Kûfî, 80/699 yılında Kûfe’de doğmuş ve ömrünün büyük bir kısmını burada geçirmiştir. Âsım b. Behdele’den sonra Kûfe’nin kırâat imâmı olan Hamza b. Habîb, kırâat ilmini Humrân b. A’yen ve Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ’dan öğrenmiştir. Bunun dışında, A’mes, Ebû İshâk es-Sebîî, Talha b. Musarrif ve Ca’fer es-Sâdık gibi önde gelen âlimlerden de faydalanmıştır. Kırâatinin isnad zinciri Abdullah b. Mes’ûd, Hz. Osman ve Hz. Ali aracılığıyla doğrudan Hz. Peygamber (s.a.s.)’e ulaşmaktadır. Kırâati, râvileri Halef b. Hişam ve Hallâd b. Hâlid tarafından sonraki nesillere aktarılmıştır. Aynı zamanda ilk râvisi olan Halef b. Hişam, kırâat imamlarının onuncusu olarak da kabul edilir.⁵⁷

⁵⁴ Uludaş, *Ya’kûb b. İshâk el-Hadramî ve Kıraatının Özellikleri*, 57-58.

⁵⁵ Sarı, “Âsım b. Behdele”.

⁵⁶ Öztoprak, *Kur’an Kırâati Kırâat-ı Aşere*, 134-139.

⁵⁷ Tayyar Altıkulaç, “Hamza b. Habîb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997); Recep Koyuncu, *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü* (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı yayınları, 2024), 70; Abdurrahman Çetin, *Kurân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar* (İstanbul: Çınar Mat. ve Yay San. Tic. Ltd. Şti., 2023), 257-258.

156/773 yılında vefat eden İmam Hamza'nın kırâat ilmindeki rumuzu “ف” harfidir. Birinci râvisi Halef'in rumuzu “ض”, diğer râvisi Hallad'ın rumuzu ise “ق” harfidir.⁵⁸

1.5.7. Kisâî

Kırâat imamlarının yedincisi olarak bilinen Kisâî'nin tam adı, “Ebu'l-Hasen Ali b. Hamza el-Kisâî el-Kûfî”dir. Fars asıllı olduğu bilinen Kisâî, hicrî 119 yılında Kûfe’de veya Bağdat’a yakın bir bölgede doğmuştur. Kırâat ilmini Kûfe’nin Reisü’l Kurrası kabul edilen ve kırâat-i seb’a imamlarından olan Hamza b. Habib’den öğrenmiştir. Ayrıca İsa b. Ömer el-Hemedânî, Muhammed b. Ebû Leylâ ve Ebû Bekir b. Ayyaş’ dan da kırâat eğitimi almıştır. Kırâat zinciri, kırâatini aldığı hocası Hamza b. Habib ile büyük ölçüde aynıdır. Kisâî, sadece kırâat ilmiyle değil, aynı zamanda Arap dili edebiyatı ve şiir alanlarıyla ilgilenmiş ve bu alanlarda da uzmanlaşmıştır.⁵⁹

Hocası İmâm Hamza’dan sonra Kûfe’nin kırâat imamı olan İmâm Kisâî 189/805 yılında vefat etmiştir. Önde gelen iki râvisi Ebû'l-Hâris Leys b. Hâlid ve Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî’dir. Kırâat ilmindeki rumuzları ise İmam Kisaî'nin “ج”, Ebû'l-Hâris'in “س” ve Dûrî'nin “ط” harfleridir.⁶⁰ İmam Dûrî aynı zamanda kırâati seb’a imamlarından Ebû Âmr b. Â'lâ'nın da râvîleri arasındadır.

1.5.8. Ebu Ca'fer

Ebû Ca'fer Yezîd b. el-Ka'ka el-Mahzûmî, Medine'nin kırâat imamıdır. Tabîinden olan Ebu Ca'fer 130/748 yılında Medine’de vefat etmiştir. Kırâat ilmini sahabeden Abdullah b. Ayyaş b. Ebû Rebia, Abdullah b. Abbas ve Ebû Hureyre’den almıştır. Hocaları ise Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit’den, onlarda doğrudan Hz. Peygamber’den öğrenmiştir. Nâfi b. Ebû Nuaym, Ebû Amr b. Âlâ, Süleyman b. Müslim b. Cemmaz, İsa b. Verdân ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem gibi önemli kırâat alimleri Ebû Ca'fer’den kırâat dersleri almıştır.⁶¹

Sahih ve mütevâtir kırâatler için öngörülen ve meşhur yedi imamın kırâatinde mevcut olduğu kabul edilen şartları taşıdığı görüşünden hareketle, diğer iki imamın

⁵⁸ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 56.

⁵⁹ Tayyar Altıkulaç, “Kisâî, Ali b. Hamza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002); Çetin, *Kurân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar*, 255-256; Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 256.

⁶⁰ Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 212-216; Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 66-67.

⁶¹ Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 57; Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 227-228.

kırâatleriyle birlikte (Ya'kûb el-Hadramî ve Halef b. Hişâm'ın kırâatleri) Ebû Ca'fer'in kıraati, hicri 4. yüzyılda on kıraat konusunda tedvin edilen eserlerde yer almıştır. Onlu tasnif ile Ebu Ca'fer'in kırâatine yer veren ilk eser, İbn Mihrân en-Nîsâbûrî'nin (ö. 381/991) *el-Gāye fi'l-kırâ'âti'l-aşr* adlı çalışmasıdır. Bu tasnifte Ebu Ca'fer, sekizinci imam olarak yer almıştır.⁶²

İmam Ebu Ca'fer'in kırâati râvileri Îsâ b. Verdân ve Süleyman b. Müslim b. Cemmâz tarafından sonraki nesillere aktarılmıştır. Rumuzları ise Ebu Ca'fer'in “جع”, Îsâ b. Verdân'ın “عى”, Süleyman b. Cemmâz'ın “جم” harfleridir.⁶³

1.5.9. Ya'kûb

Ebû Muhammed Ya'kûb b. İshak b. Zeyd el-Hadramî el-Basrî, 117/735 yılında Basra'da doğmuştur. Beşinci tabaka ulemâsından olup, meşhûr on imamdan dokuzuncusudur. Hadramîlerin kölesi olduğu için bu beldeye nispet edilerek el-Hadramî lâkâbını almıştır. Ebû Amr b. Alâ'dan sonra Basra kırâat imamlığı ona geçmiştir. Basra ekolünün ikinci büyük kırâat imamı kabul edilmektedir. 205/820 yılında 88 yaşında iken Basra'da vefat etmiştir.⁶⁴

Ya'kûb el-Hadramî'nin kırâati, sahabîlerden Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Übey b. Kâ'b ve Hz. Ali vasıtasıyla dört ayrı kırâat isnad zinciriyle Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır. Birinci ravisi Ruveys Ebû Abdullah Muhammed b. el-Mütevekkil el-Lü'lûî'dir. İkinci ravisi ise Ravh b. Abdülmü'min'dir.⁶⁵ İmam Ya'kub'un Kırâat ilmindeki remzi “بع”, birinci râvisi Ruveys'in “يس”, ikinci râvisi Ravh'ın “حه” ‘dır.⁶⁶

1.5.10. Halefü'l Âşir

Hicrî 150 yılında doğan ve tam ismi Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Esedî el-Bağdâdî el-Bezzâr olan İmam Halef, Kırâat-i Aşere imamlarından olup, onlu sistemde onuncu imam olarak Halefü'l Âşir olarak adlandırılmıştır. Kûfe kırâat imamlarındandır. Kırâat-i Seb'a imamlarından İmam Hamza'nın birinci ravisi de olan İmam Halef, Hamza b. Habîb'in kırâatini Süleyman b. Îsâ'dan almıştır. Aynı zamanda İmam Âsım ve İmam Nâfi'nin kırâatlerini de öğrenmiş, Âsım b. Behdele'nin kırâatini Ebû

⁶² Tayyar Altıkulaç, “Ebû Ca'fer el-Kâfî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994); Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 138.

⁶³ Öztoprak, *Kur'an Kırâati Kırâat-ı Aşere*, 228-229.

⁶⁴ Uludaş, *Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Kıraatının Özellikleri*, 63.

⁶⁵ Tayyar Altıkulaç, “Ya'kûb el-Hadramî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013); Koyuncu, *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü*, 75.

⁶⁶ Öztoprak, *Kur'an Kırâati Kırâat-ı Aşere*, 241-243.

Yusuf Ya'kûb b. Halîfe el-A'sâ ve Yahya b. Âdem'den, Nâfi b. Abdurrahman'ın kırâatini de İshâk el-Müseyyebî'den öğrenmiştir. Kırâat isnadı da bu imamlar üzerinden Hz. Peygamber'e ulaşır.⁶⁷

229/844 senesinde Bağdat'ta vefat eden ve kırâat ilminde remzi “خل” olan Halefî'l-Âşir'in râvileri İshâk b. İbrahim el-Verrâk ve İdris b. Abdülkerim el-Haddâd'dır. İshâk el-Verrâk'ın remzi “سح”, İdrîs el-Haddâd'ın remzi ise “سه” 'dir.⁶⁸

Tablo 1. Kırâat İmamları ve Ravileri Tablosu

KIRAÂT İMAMLARI VE RAVİLERİ							
SIRA	BELDE	RÂVİ	RUMUZ	VEFAT	RÂVİLERİ	RUMUZ	VEFAT
1	Medine	Nâfi	ا	169/785	1-Kâlun	ب	220/835
					2-Verş	ج	197/812
2	Mekke	İbn-i Kesîr	د	120/738	1-Bezzi	ه	250/864
					2-Kunbûl	ز	291/904
3	Basra	Ebu Amr	ح	154/771	1-Dûrî	ط	246/860
					2-Sûsî	ي	261/874
4	Şam	İbn-i Amir	ك	118/736	1-Hişâm	ل	245/859
					2-İbn-i Zekvân	م	242/857
5	Kûfe	Asım	ن	127/745	1-Şu'be	ص	193/808
					2-Hafs	ع	180/796
6	Kûfe	Hamza	ف	156/773	1-Halef	ض	229/844
					2-Hallâd	ق	220/835
7	Kûfe	Kisâi	ر	189/805	1-Ebû'l Hâris	س	240/854
					2-Dûrî	ت	246/860

⁶⁷ Tayyar Altıkulaç, “Halef b. Hişâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997); Birışık, *Kıraat İlmî ve Tarihi*, 142-143; Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 59.

⁶⁸ Öztoprak, *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 253; Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 59.

8	Medine	Ebu Ca'fer	جع	130/748	1-İsâ b. Verdân	عى	160/777
					2-İbn-i Cemmâz	جم	170/786
9	Basra	Ya'kûb	يع	205/820	1- Ruveys	يس	238/852
					2- Ravh	حه	235/849
10	Kûfe	Halefü' l Aşir	خل	229/844	1- İshâk	سح	286/889
					2-İdrîs	سه	292/905

1.6. KIRÂAT İLMİNDE USÛL FARKLILIKLARI

1.6.1. İdğâm

İdğâm, lügatte katmak, bir şeyi diğerine veya bir harfî diğer bir harfîn içine koymak gibi mânâlara gelir.⁶⁹ İstılahta ise; mütemâsil (birbirinin aynı), mütecânis (mahreçleri bir sıfatları farklı) veya mütekârip (mahreç ve sıfatlarda birbirine yakın) olan iki harften birincisinin ikincisine bazı şartlar dahilinde katılması ve şeddeli bir harf gibi okunması demektir.⁷⁰ İdğâm genel olarak iki kısma ayrılmaktadır:

İdğâm-ı Kebir: Aynı türden iki harfin, hem birincisinin (müdğam) hem de ikincisinin (müdğamun fih) harekeli olduğu idğamdır. Bu tür İdğâm, Asım Kırâati Hafs Rivayeti'nde yoktur. Ebû Amr ve Ya'kûb kırâatlerinde vardır.⁷¹

İdğâm-ı Sağır: Aynı türden iki harften, birincisinin sakin, ikincisinin ise harekeli olduğunda yapılan idğamdır. Bütün kırâatlerde mevcut olan bir idğamdır.⁷²

1.6.2. İzhâr

Sözlükte bir şeyi açıklamak, ayırt etmek anlamına gelmektedir. İstılahta ise, her bir harfî kendi mahreç yerinden gunnesiz olarak çıkarmak, iki harf arasını ayırt ederek okumak demektir.⁷³

⁶⁹ Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kiraat* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 175; Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 85.

⁷⁰ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kiraat*, 175.

⁷¹ Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kiraat*, 175.

⁷² Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 236.

⁷³ Rahim Tuğral, *Ana Hatlarıyla Kur'an Tecvidi* (İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018), 71.

1.6.3. İhfâ

Sözlük anlamı olarak “gizlemek, örtmek” demektir. Terim olarak ise “Gunneyi belirtmek suretiyle, şeddeden uzak izhâr ile idğâm arası okuma şekli” anlamına gelmektedir.⁷⁴

Tenvîn veya sakin nûn’dan sonra 15 ihfâ harfinden (ص ذ ث ج ش ق س ك ض ظ ز ت) biri gelirse ihfâ olur. Bütün kırâat imamları bu 15 harfin ihfâ harfi olması hususunda ittifak etmiştir. İmam Ebu Ca’fer ise bu harflere ek olarak hâ (خ) ve ğayn (غ) harflerini de ihfâ harflerinden saymıştır.⁷⁵

1.6.4. Nakil

Nakil sözlükte, “Sözü nakletmek, bir yerden bir yere taşımak” anlamlarına gelir. İstılahtaki manası ise “Harekeli hemzenin hazfedilip, harekesinin kendisinden önceki sâkin harfe nakledilmesi” dir.⁷⁶ “قُلْ أُوحِيَ” ve “قَدْ أَفْلَحَ” kelimeleri nakil uygulaması için örnek kelimeler olarak gösterilebilir.

Nakil uygulamasını en çok İmam Nafi’nin ravisi Verş’in rivâyetinde görmek mümkündür. Verş’in nakil uygulaması için; sâkin harf ilk kelimenin son harfi, hemze de ikinci kelimenin ilk harfi olmalıdır. Dolayısıyla “الْقُرْآنُ” kelimesinde olduğu gibi söz konusu sâkin harf ve hemze aynı kelimedede yer alırsa nakil yapılmaz. Ayrıca sakin olan harfin med harfi değil, sahih bir harf olması gerekir. “وَفِي أَنْفُسِكُمْ” örneğinde olduğu gibi sâkin harf med harfi olursa nakil yine gerçekleşmez.⁷⁷

1.6.5. İbdâl

İbdâl sözlükte, “değiştirmek, bir şeyi başkasının yerine koymak” gibi anlamları gelmektedir. Kırâat ilmindeki terim anlamı ise “Sâkin hemzeyi mâkablinin (önceki harfin) harekesi cinsinden bir harf-i medde çevirmek” dir. Eğer hemzenin harekesi damme ise vâv harfine, kesre ise yâ harfine, fetha ise elif harfine dönüştürülür.⁷⁸ “وَأُمِرَ”, “يُؤْمِنُونَ” ve “شِئْتُمْ” kelimeleri bu teleffuz şekline örnek kelimeler olarak gösterilebilir.

⁷⁴ Pakdil, *Ta’lim Tecvid ve Kiraat*, 165; Tuğral, *Ana Hatlarıyla Kur’an Tecvîdi*, 45.

⁷⁵ Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 163-165.

⁷⁶ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 164.

⁷⁷ Yaşar Akaslan, “Kırâat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2017), 222-223.

⁷⁸ Akaslan, “Kırâat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”, 223-224; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 84.

Bu telaffuz şeklini hem vasıl hem de vakıf halinde Nâfi‘in râvisi Verş, Ebû Amr‘ın râvisi Sûsî ve Ebû Ca‘fer yapmaktadır. İmam Hamza ise yalnız vakıf halinde ibdâl yapmaktadır. Ancak, bazı kelimelerde ibdâl yapan kırâat imamları arasında da ihtilaf vardır.⁷⁹

1.6.6. Sıla

Sıla sözlükte, “ulaşmak, geçmek yetişmek” gibi anlamlara gelmektedir.⁸⁰ Kırâat ilmindeki anlamı ise;

- Müfred müzekker gaib zamirlerde, zamir dammeli olduğunda “vâv”, kesreli olduğunda ise “yâ” takdir ederek bir elif miktarı uzatılarak (فِيهِ, مِنْهُ) örneklerinde olduğu gibi) okunması,
- Cemi müzekker gâib ve cemi müzekker muhatab zamirlerde, zamire “vâv” takdir edilerek mîm‘min dammeli ve açık bir şekilde bir elif miktarı uzatılarak (هُمُو, اَنْتُمْو, عَلَيْنْكُمُو) örneklerinde olduğu gibi) okunması anlamındadır.⁸¹

Bu tür okuyuş yalnızca vasıl durumunda geçerlidir. Vakıf halinde sila uygulanmaz. Kırâat imamlarından yalnızca İbn-i Kesîr müfred müzekker gâib zamirini sila yaparak okumuştur. Diğer imamlar bu lafızlarda sila uygulamamıştır.⁸² Cemi müzekker gâib ve cemi müzekker muhatab zamirlerde sila vechiyle okuyan imamlar ise Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca‘fer‘dir. Ayrıca, cemî müzekker zamirlerinden sonra hemze-i kat‘ gelmesi durumunda Nâfi‘in ilk râvisi Kâlûn‘a ilaveten diğer râvisi Verş de sila yapmaktadır.⁸³

1.6.7. İmâle-Beyne

İmâle, “meyl” kökünden türemiş bir kelimedir. “Bir şeyi bir tarafa doğru eğmek, yatırmak ya da meylettirmek” gibi anlamlara gelir. İmâle-i kübrâ ve imâle-i suğrâ olmak üzere iki kısımdır. Tecvîd ve kırâat ilimlerinde; “fethayı kesreye veya med olan elifi yâ‘ya yakın bir sesle okumak” olarak tanımlanır. Buna imâleye imâle-i kübrâ denir.⁸⁴

⁷⁹ Akaslan, “Kıraat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”, 224; Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 84.

⁸⁰ Koyuncu, *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü*, 188.

⁸¹ Öztoprak, *Kur‘an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 63.

⁸² Âsım‘ın ikinci râvisi olan Hafs, sadece Furkan 25/69. âyette yer alan “وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا” ifadesindeki altı çizili lafzın okunması konusunda, İbn Kesîr‘in sila uygulamasına iştirak etmiştir.

⁸³ Akaslan, “Kıraat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”, 233-234.

⁸⁴ Mehmet Ali Sarı, “İmâle”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000); Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 115.

Taklîl veya beyne beyne olarak da ifade edilen imâle-i suğrâ ise “harfin fethaya yakın okunup kesreye az bir miktar meylettirilmesi” dir.⁸⁵

1.6.8. İşmam

İşmâm sözlükte, “bir kimseye bir şeyi koklatmak” demektir. İstılahta ise “harekeyi sessizce dudakla işaret etmek” anlamındadır.⁸⁶ Kırâat ilminde işmâmın çeşitli şekillerde yapılaş tarifleri vardır. Bunlar:

- Dammeli harfin sükunundan sonra, harekeyi göstermek için ses olmaksızın dudakları yumma ile yapılan işmâm. “لَا تَأْمَنَّا” kelimesinde olduğu gibi. Bu işmâm bütün imamlara göredir.
- “Sâd” harfinin “ze” harfine karıştırılmasıyla yapılan işmam. “الصراط” kelimesinde olduğu gibi. Bu kelime ister marife olsun ister nekre olsun Halef işmam ile okur. Hallâd lâm-ı tarifli olan yerlerde işmâm yapar.
- Bir harekenin diğer bir harekeye karıştırılmasıyla yapılan işmam. “قِيلَ” kelimesinde kesreyi dammeye karıştırmak gibi. Burada işmâm yapanlar Hişâm, Kisâi ve Ruveys’dir.
- Son harfin harekesi dammeli olan kelimelerde, vakf halinde yapılan işmam. “مُبِينٌ” kelimesinde olduğu gibi. Damme harekesini göstermek için işmâm yapılır.⁸⁷

1.6.9. Sekte

Sözlükte “susmak, iki nağme arasını nefes almadan ayırmak” gibi anlamlara gelmektedir. Arapçadaki “sekt” kökünden türetilmiş olan bu terim ıstılahta ise; “Kur’an-ı Kerîm okunurken iki harf ya da kelime arasında nefes almadan yapılan kısa bir duraklama” anlamına gelir.⁸⁸ Sekte yapılacak olan yerde ses kesilir, arada nefes almadan kısa bir süre beklenir, daha sonra okumaya devam edilir.⁸⁹ Kırâat imamları arasında kendisinden en çok sekte rivayet edilen kırâat imamı İmam Hamza’dır.

⁸⁵ Yahya Balcı, *Kıraat ve Tecvîd Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Fecr Yayınları, 2023), 80.

⁸⁶ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 97.

⁸⁷ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 97-98; Balcı, *Kıraat ve Tecvîd Terimleri Sözlüğü*, 89-90.

⁸⁸ Abdurrahman Çetin, “Sekte”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009).

⁸⁹ Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 249.

1.6.10. Tahkîk

Bir harfi diğerine karıştırmadan, her harfin mahreç ve sıfatlarını tam ve hakkını vererek tane tane okumaktır.⁹⁰

1.6.11. Teshîl

Teshîl “hemze” ile ilgili olan ve telaffuzundaki güçlüğü gidermek için kullanılan bir terimdir. Sözlükte “kolaylaştırma, yumuşatma” gibi anlamlara gelmektedir.⁹¹ İstılahta ise “Hemzeyi kendisi ile yine kendi harekesinden olan harfin mahreci arasına koymak” anlamındadır.⁹²

Yan yana gelen iki hemzeden ikincisinde teshîl yapılır. Sesin; ikinci hemzenin harekesine göre, illet harfleri olan elif, vâv ve yâ⁹³ harflerinden biriyle hemze arasında, harekenin fazla vurgulanmadan yumuşatılarak telaffuz edilmesi durumudur.⁹⁴ Aynı zamanda bazı kelimelerde tek hemze ile gerçekleşen teshîl vechi de vardır.⁹⁵

1.6.12. Tefhîm

Harfin kalın okunmasıdır. “tağlîz” olarak da isimlendirilir. Kırâat ilminde İmam Nâfi’nin ravisi olan Verş’in bir uygulamasıdır. Verş sakın ve fethalı olan “sâd, tâ ve zâ” (ص, ط, ظ) harflerinden sonra gelen lâm harfini harekesi fetha ise kalın okumaktadır.⁹⁶

1.6.13. Terkîk

Harfin ince okunmasıdır. Bu sıfat “râ” harfiyle ilgilidir ve genel olarak İmam Nâfi’nin râvisi olan Verş’in rivayetinde görülür. İmam Verş bazı durumlarda “râ” harfini, harfin harekesi damme veya fetha olsa bile ince okumuştur. Ayrıca kırâat ilminde imâle yapılan bir kelimede “râ” harfi, harekesi fetha da olsa ince okunur.⁹⁷

1.7. FERŞÜ’L-HURUF

“Ferşü’l-hurûf” kavramı “ferş” kelimesi ile harf kelimesinin çoğulu olan “hurûf” kelimesinin terkihiyle oluşturulmuş bir kavramdır. Ferş sözlükte, harfleri döşeme, yayma,

⁹⁰ Öztoprak, *Kur’an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 62.

⁹¹ Koyuncu, *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü*, 192.

⁹² Akaslan, “Kıraat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”, 225; Koyuncu, *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü*, 193.

⁹³ “أَوْتَبَّيْتُكُمْ، وَأَنْتُمْ، وَأَنْذَرْتَهُمْ” kelimeleri bu uygulamaya örnektir. Bu kelimeleri bazı kırâat imamları tahkik ile bazıları teshîl ile okumuşlardır.

⁹⁴ Öztoprak, *Kur’an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*, 62; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 164; Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 151-152.

⁹⁵ “إِسْرَائِيلَ” kelimesinde olduğu gibi. Ebu Ca’fer bu kelimeyi teshîl ile okumuştur.

⁹⁶ Koyuncu, *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü*, 188-189.

⁹⁷ Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 155.

serme anlamlarına gelmektedir. Kırâat ilminde ise kırâatte rolü az olan ve üzerinde kıyas gerçekleşmeyen harfler anlamına gelmektedir.⁹⁸ Ferşü'l-hurûf kavramı; belli bir kâideye dayanmayan, Kur'ân-ı Kerîm'de dağınık olarak bulunan ve ayetin anlamını değiştiren farklı okumalar şeklinde tanımlanmaktadır.⁹⁹

Ferşü'l-hurûf, Kur'an kelimelerinin yapısal özelliklerinde ortaya çıkan kırâat farklılıklarıdır. Bu durumun temelinde de “yedi harf” meselesi yer almaktadır. Hz. Osman döneminde çoğaltılan mushaflarda, sahih rivayetlerle aktarılan farklı okunuşların bulunması, bu çeşitliliğin temel kaynağını oluşturur.¹⁰⁰

Ferşü'l-hurûf kapsamında değerlendirilen kelimeler, Kur'an'da geçtiği her yerde farklı şekillerde okunabilir. Ancak bu farklılıklar kişisel görüşe değil, tamamen rivayete dayanmaktadır. Kırâat ilminde esas olan, sahih bir rivayet zinciriyle nakledilen ve hem Arapça dil kurallarına hem de Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği resmî mushafa uygun olan okuyuşlardır.¹⁰¹

Bu tür farklılıklar çoğunlukla kelimenin i'râbında, harf değişiminde, hareke farklılığında veya kelimenin kalıbında kendini gösterir.¹⁰² Her ne kadar bu değişiklikler anlamda zıtlık olmayan bazı farklılıklar doğursa da Kur'an'ın ana mesajında herhangi bir değişiklik meydana getirmez, aksine metne anlam zenginliği katar. Aynı kelimenin farklı okunuşları, farklı yorum imkânları doğurarak, tefsir ilmine de derinlik kazandırır.¹⁰³

⁹⁸ Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 63.

⁹⁹ Kadir Taşpınar, “Kırâat-Nahiv İlişkisi Bağlamında Ebussuud Efendi'nin Tefsirinde Yer Alan Kırâat Vecihleri”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017), 114.

¹⁰⁰ Abdurrahman Çetin, *Kıraatların Tefsire Etkisi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2020), 67-69.

¹⁰¹ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 119.

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, 118-119.

¹⁰³ Çetin, *Kurân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar*, 200.

İKİNCİ BÖLÜM

RÛM, LOKMÂN VE SECDE SURELERİNİN VÜCUHATLARI VE FERŞÜ'L HURUFLARININ MANAYA ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, izlenilen yol ve metod hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Bu bölümde; çalışmamıza konu olan Rûm, Lokmân ve Secde Sureleri, önce Rûm Suresi sonra Lokmân Suresi daha sonra da Secde Suresi olacak şekilde 3 kısma ayrılmıştır. Her bir kısımda kendi içinde 3 ayrı başlığa ayrılmıştır. İlk olarak ilgili surenin genel muhtevasından kısaca bahsedilmiş, 2. başlıkta kırâat-i aşere'ye göre usûl farklılıkları (vücuhatları) gösterilmiş ve son olarak da 3. başlıkta bu surede bulunan ferşü'l hurufların manaya etkisi incelenmiştir.

Çalışmamızın usûl farklılıkları (vücuhatları) kısmında temel alınacak kırâat metni Asım Kırâati'nin Hafs Rivayeti'dir. Surelerdeki usûl farklılıkları kırâat ilmi eğitim-öğretim geleneğinde olduğu gibi şema şeklinde gösterilmiş, kırâat imamları ve râvileri, remzleri ile belirtilmiştir. Gerek ayetlerin gerekse imamların remzlerinin Arapça olması hasebiyle, usûl farklılıkları da Arapça olarak yazılmıştır.

Ferşü'l huruf kısmında ise ilk önce ilgili ferşü'l hurufun bulunduğu ayet mealıyla birlikte verilmiştir. Ayetlerin mealleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından, “*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*” adlı eserden alınmıştır. İlgili kelime, ayetlerin Arapça metinde altı çizilerek belirtilmiş, kırâat imamları arasındaki, okuyuş farklılıkları “Kırâat Farklılığı” alt başlığının altında yazılmıştır. Ferşü'l hurufların manaya etkisi ise, aynı bölümün ikinci alt başlığı olan “Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi” alt başlığı altında tefsir kaynaklarından istifade etmek suretiyle incelenmiştir.

2.1. RÛM SURESİ

2.1.1. RÛM SURESİNİN GENEL MUHTEVASI

Rûm Suresi Mekke döneminde nazil olmuştur. 60 âyettir. Mushaftaki sıralamada Kur'an-ı Kerîm'in 30. suresidir. Adını ikinci âyette geçen "er-Rûm" kelimesinden almıştır. Sure ayetlerin içeriklerine göre, iki temel kısımda ele alınabilir: İlk kısımda, insanın geçmiş olaylardan ibret almasının gerekliliği ve ahirete hazırlığı konu alınmaktayken; ikinci kısımda, kainattaki düzen ve insan fıtratı esas alınarak, tevhit inancı temellendirilmektedir.

1. Kısım: Tarihî Gelişmeler, İnkarcıların Sonu ve Ahiret İnancı (Ayat 1–16)

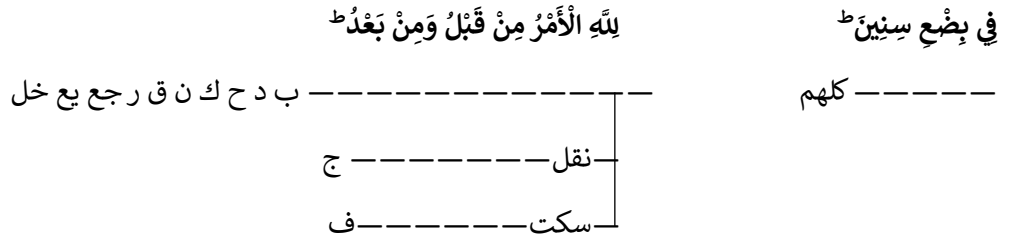
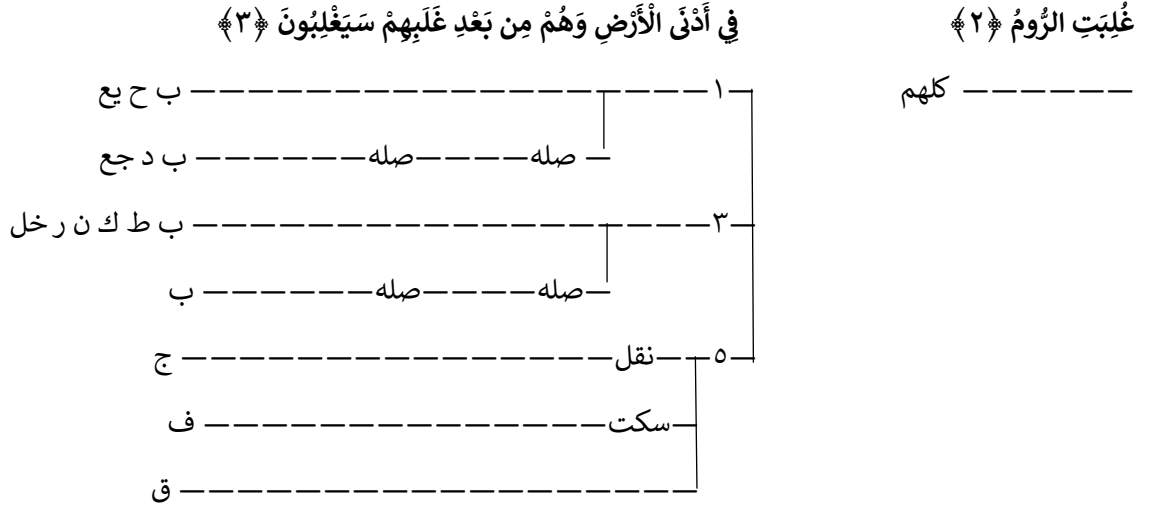
Surenin ilk bölümünde, ehl-i kitap olan Rumların (Bizans'ın) Mecusi olan Persler karşısında yenilgiye uğradığı ancak birkaç yıl içinde tekrar galip geleceği bildirilmektedir. Bu haber ile müminlerin kalbine umut verilerek Allah'ın kudretine işaret edilmektedir. Ardından geçmişte yaşamış olan inkârcı toplumların helak edilmesi hatırlatılmakta ve insanların bu olaylardan ders alması istenmektedir. Daha sonraki ayetlerde evrenin belirli bir amaçla yaratıldığı, insanların başıboş olmadığı vurgulanmakta, dünya hayatının geçici oluşu, ahiretin ise asıl yurt olduğu anlatılmaktadır. Bu kısımda putların faydasızlığı açıkça ifade edilmekte, iman edenlerin cennetle ödüllendirileceği, inkârcıların ise azapla karşılaşacağı bildirilmektedir.

2. Kısım: Allah'ın Kudreti, Tabiat Delilleri ve Fıtrat (Ayat 17–60)

Surenin ikinci bölümünde, Allah'ın birliğine ve kudretine delil olan birçok doğa olayı sıralanmaktadır. Gece ve gündüzün dönüşümü, yağmurun yağması, evlilikteki sevgi ve merhamet gibi insani ilişkiler, farklı diller ve renkler, şimşek, rüzgâr ve yeryüzünün diriltilmesi... Tüm bu örneklerle, insanın düşünerek Allah'ın varlığını idrak etmesi, yaratılıştan getirdiği fıtratına uygun yaşaması, tevhit inancına bağlı kalması istenmektedir. İnsanların yaptığı yanlışların karada ve denizde bozulmalara yol açtığı, bu bozulmanın bir uyarı niteliği taşıdığı belirtilmekte, toplumsal düzenin korunması için yardımlaşma, akrabalık bağlarına önem verme ve israf yerine ihtiyaç sahibiyle paylaşma teşvik edilmektedir. Surede, Kur'an-ı Kerîm'de yer alan örneklerin sadece hakikate açık olan kalpler tarafından anlaşılabilceği ifade edilmekte, kıyamet günü geldiğinde inkârcıların pişman olacağı ama bunun bir fayda sağlamayacağı vurgulanmaktadır. Sure, Hz. Peygamber'e ve onun şahsında müminlere sabır ve sebat tavsiyesiyle sona ermektedir.

2.1.2. RÛM SURESİNİN VÜCUHATLARI

2.1.2.1. Rûm Suresi 1.Sayfa

وَيَوْمَئِذٍ يَقَرُّ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾

بِنَصْرِ اللَّهِ ط

كلهم -----

ب ط ك ن ر يع خل -----
 ابدال ----- ج ي ق جع -----
 بلغ ----- ابدال ----- ض -----

وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ ط

وَهُوَ ----- ب ح ر جع -----
 وَهُوَ ----- ج د ك ن ف يع خل -----

٣ ----- ب د ح م ن ر جع يع خل -----
 ٥ ----- ج -----
 ط¹⁰⁴ ----- ابدال ----- ل ق -----
 ت¹⁰⁵ ----- ابدال ----- ل -----
 ق¹⁰⁶ ----- ابدال ----- ل ق -----
 ط ----- تسهيل ----- ل -----
 ق ----- تسهيل ----- ل ق -----
 ط ----- ابدال ----- ق -----
 ط ----- تسهيل ----- -----
 بلغ ----- ط ----- ابدال ----- ض -----
 بلغ ----- ت ----- ابدال -----
 بلغ ----- ق ----- ابدال -----
 بلغ ----- ط ----- تسهيل -----
 بلغ ----- ق ----- تسهيل -----

¹⁰⁴ طول (Tûl) kelimesinin kısaltmasıdır.

¹⁰⁵ توسط (Tevevut) kelimesinin kısaltmasıdır.

¹⁰⁶ قصر (Kasr) kelimesinin kısaltmasıdır.

2.1.2.2. Rûm Suresi 2. Sayfa

لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

وَعَدَ اللَّهُ ط

كلهم غير (ط) —————
 ط ————— اماله —————

كلهم —————

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

ب د ك ن ج ع —————
 ح ————— بينه —————
 ف ر خ ل ————— اماله —————
 ج ————— ترقيق —————
 ج ————— بينه —————

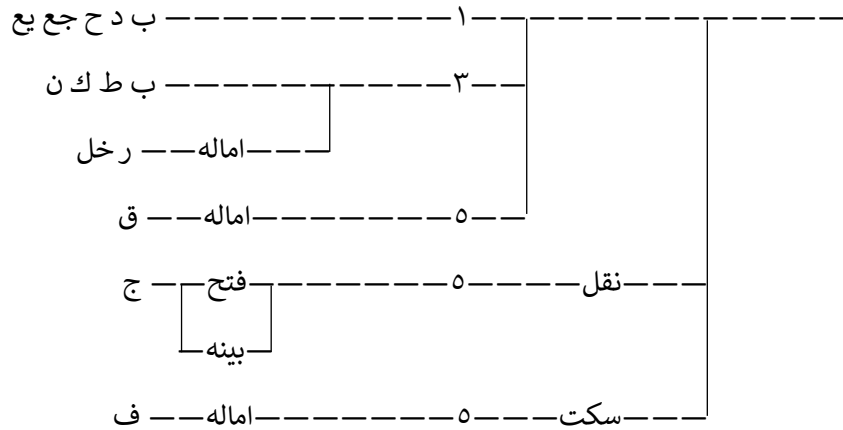
وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

ب ح ك ن ق ر ج ع ل —————
 ج ————— ترقيق ————— نقل —————
 ت ————— نقل —————
 ط ————— نقل —————
 ف ————— سكت —————
 ب د ج ع ل ————— صله —————

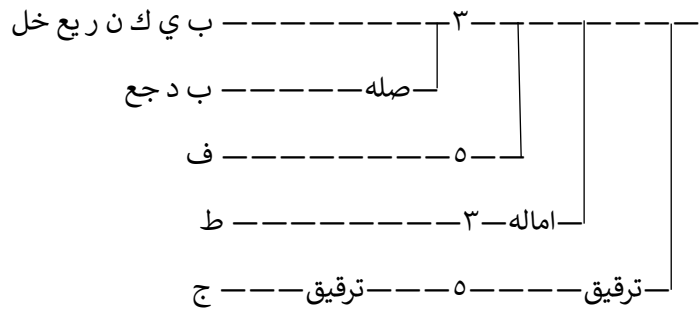
أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ قَف

١ ————— ب د ح ج ع —————
 ٣ ————— ب ط ك ن ر خ ل —————
 ٥ ————— ج ف —————

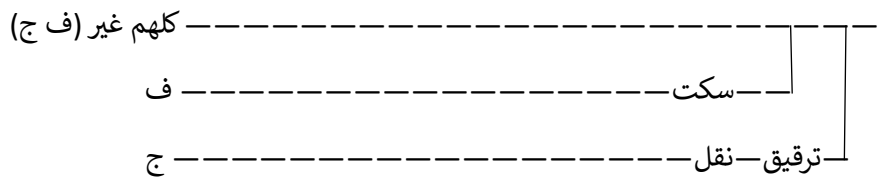
مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ط

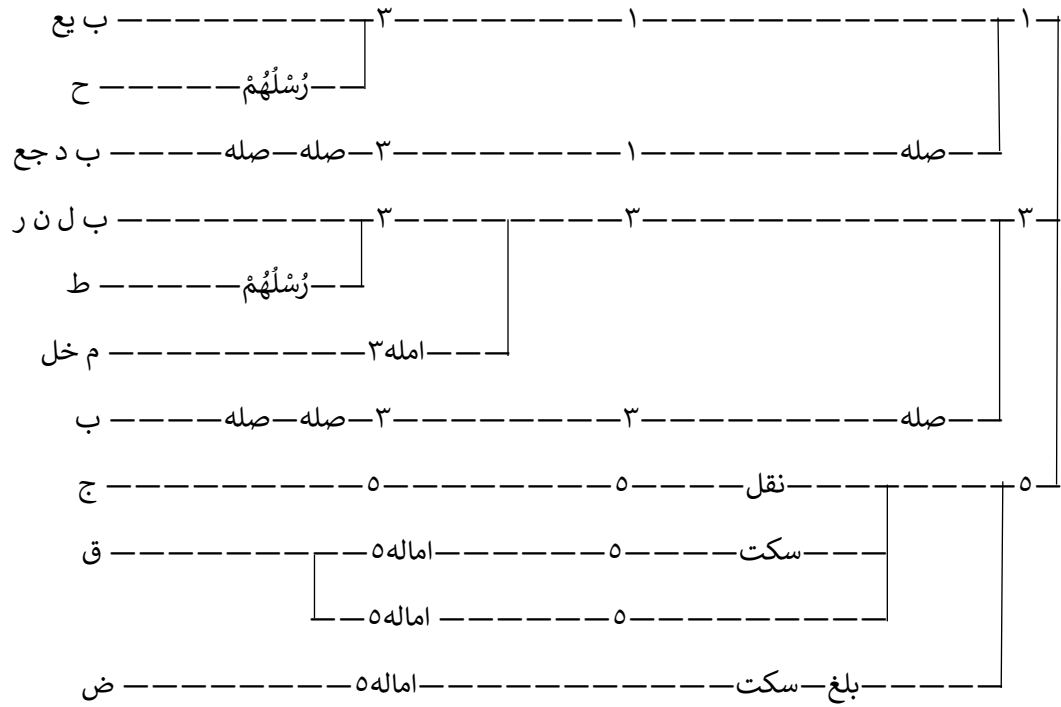
وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

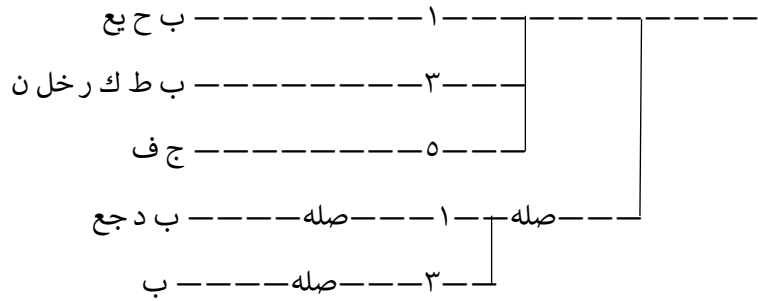
أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ط

كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَنَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ط

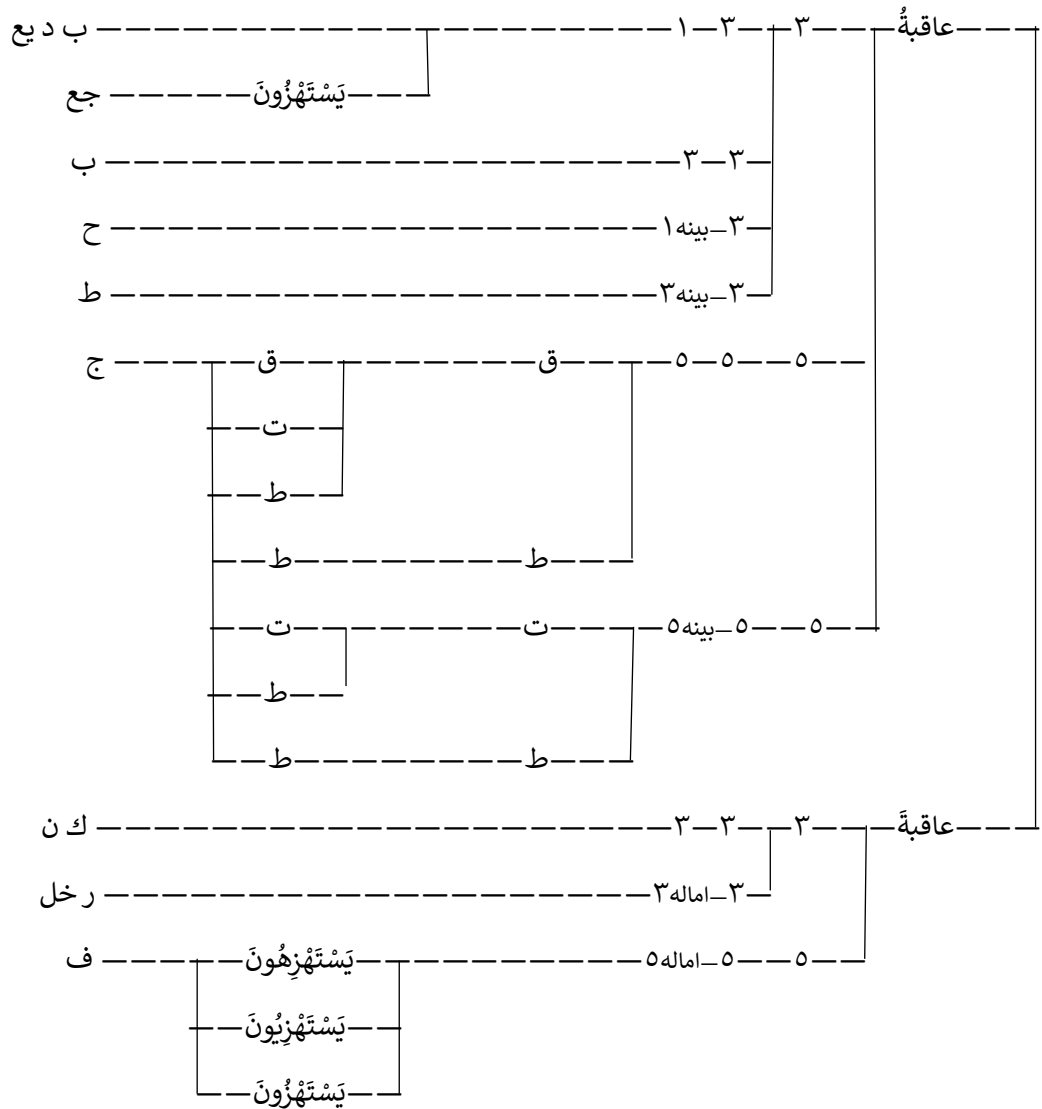

فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

٧- بالرفع (ا د ح ج ع)

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَصَاؤُوا السُّوْأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

۴۵۵

اك ع ف رجع خل

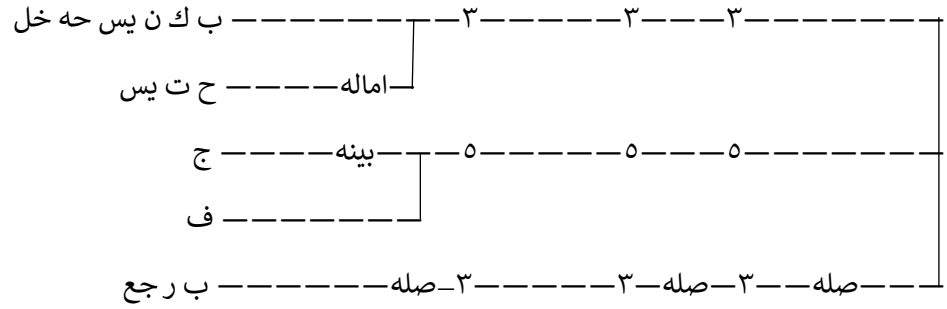
—يُزْجَعُونَ— ح ص

— تَرْجِعُونَ — یس

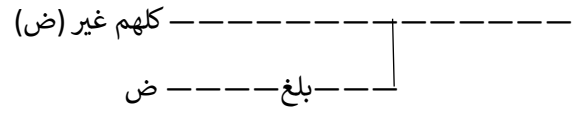
—يَرْجِعُونَ— حه

— صله — — — د

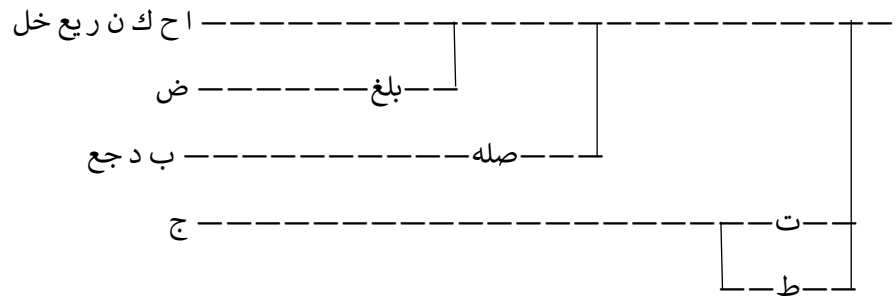
وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءٌ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِنُدِّ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

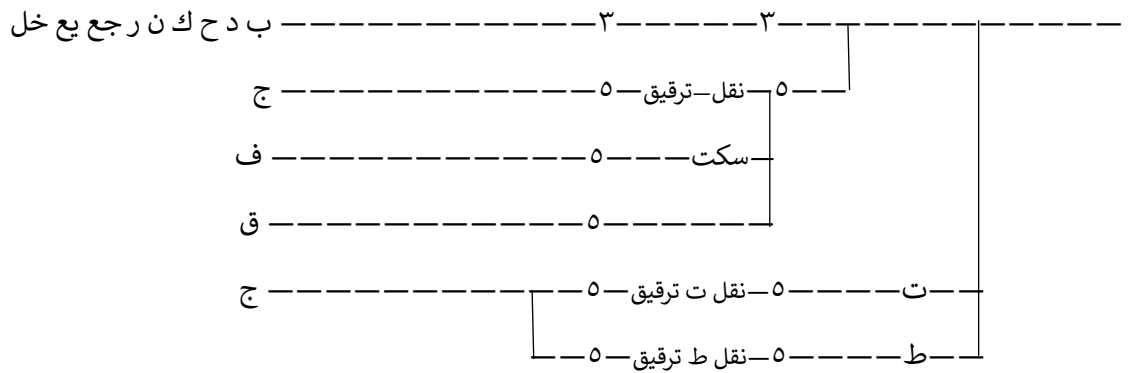

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

2.1.2.3. Rûm Suresi 3. Sayfa

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾

كلهم -----

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

كلهم غير (ج ض ق) -----
 نقل ----- ترقيق ----- ج -----
 سكت ----- بلغ ----- ض -----
 ق -----

تخفيف الباء (د ح ك ص)

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

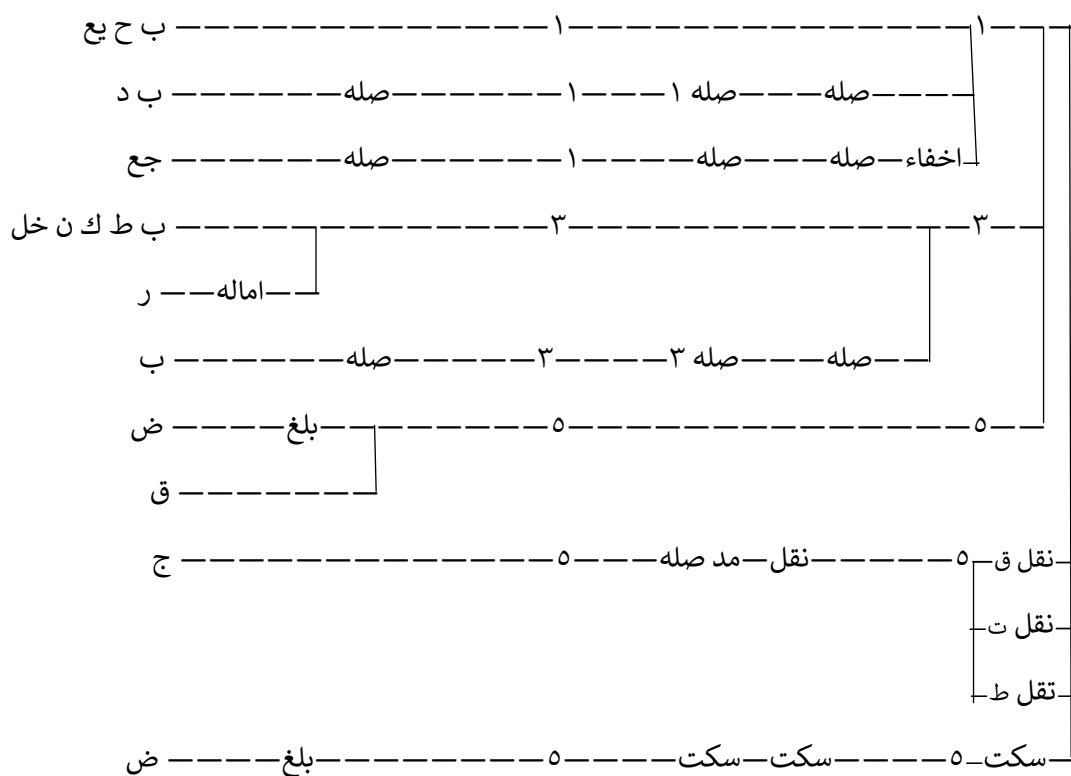
ب ع ق ر ج ع خل -----
 نقل ----- ج -----
 سكت ----- ف -----
 د ح ك ص ----- الْمَمِيتِ ----- الْمَمِيتِ -----

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

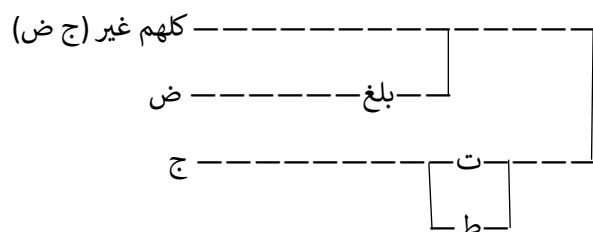
وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

كلهم (ف ر خل) -----
 تَخْرُجُونَ ----- ف ر خل -----
 ١ ----- ١ ----- ب ط يع -----
 صله ----- ١ ----- ب د -----
 ادغام ----- ١ ----- ي -----
 اخفاء ----- صله ----- ١ ----- ج -----
 ٣ ----- ٣ ----- ب ط ك ن ر خل -----
 صله ----- ٣ ----- ب -----
 ٥ ----- ٥ ----- ف -----
 ٥ ----- ٥ ----- ترقيق ----- ج -----
 نقل ق ----- ٥ -----
 نقل ت -----
 نقل ط -----
 سكت ----- ٥ ----- ض -----

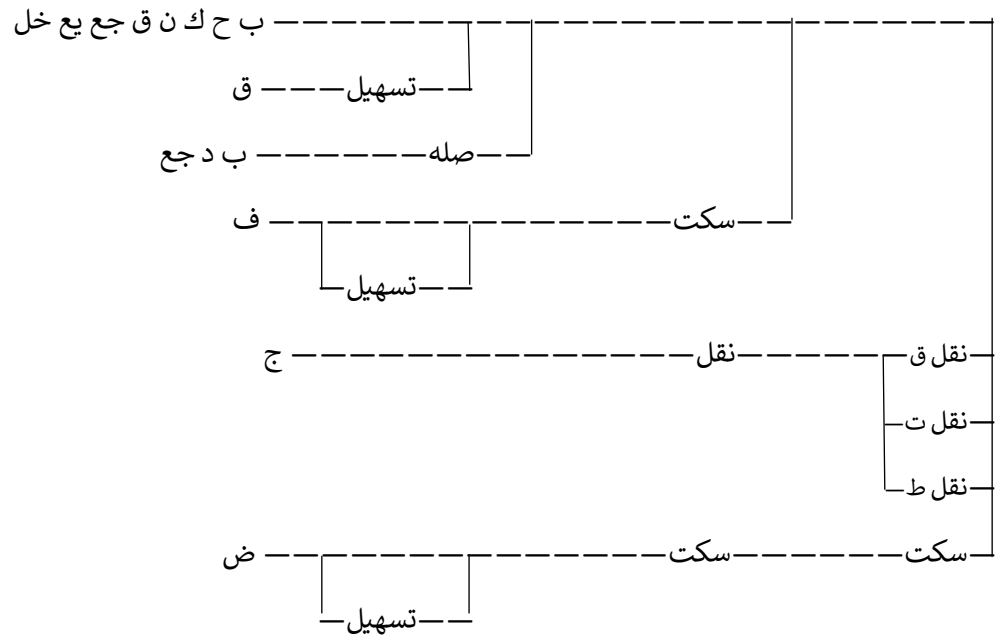
وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ط

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

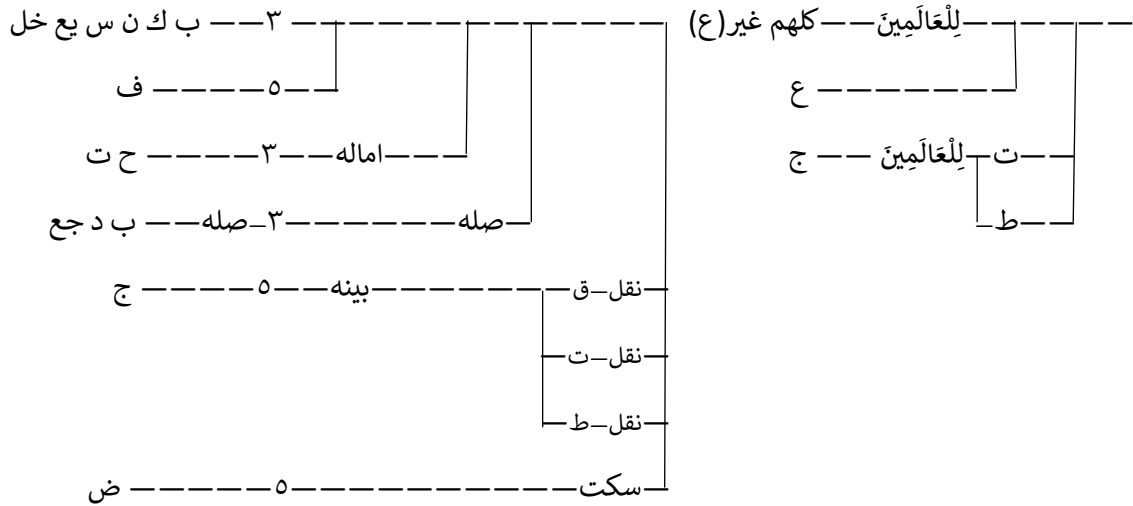

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوُكُوفُ

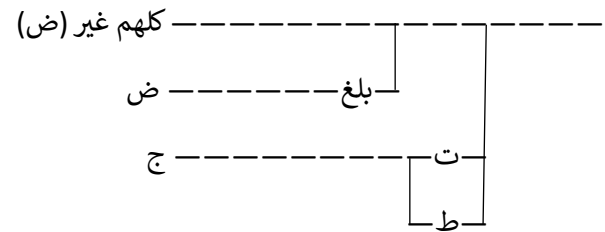

بفتح الـ التي قبل الميم كلهم غير (ع)

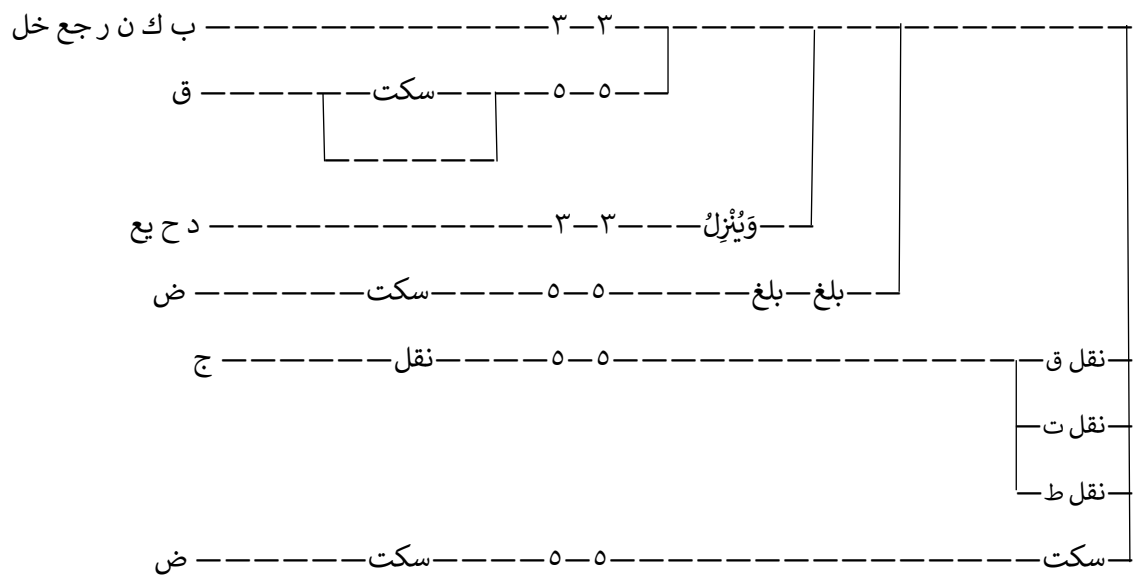
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ ط

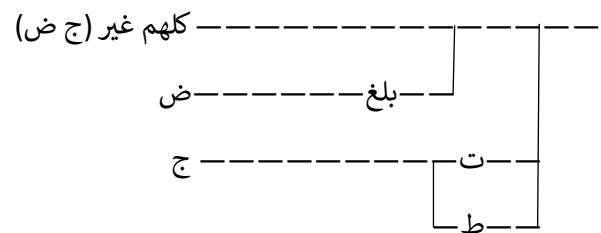
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْضِئُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

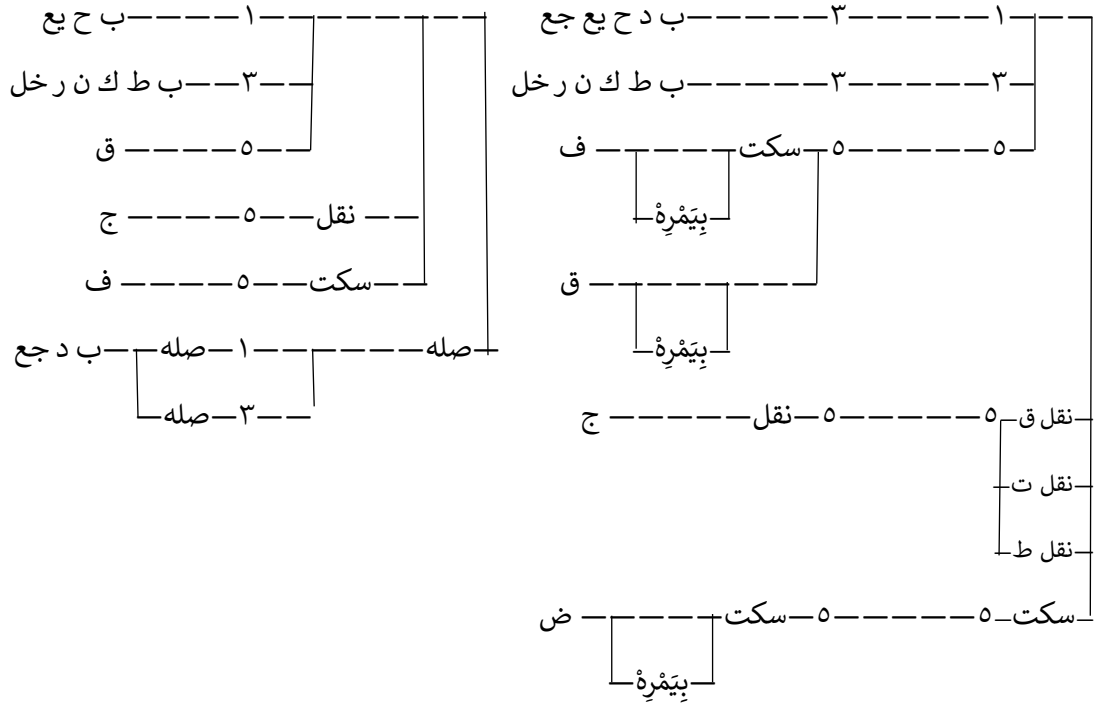

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

2.1.2.4. Rûm Suresi 4. Sayfa

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ط ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

كُلُّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾

كلهم

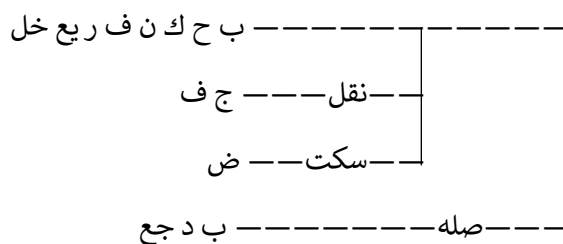
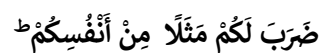
وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

كلهم غير (ج ف)
نقل ج ف
سكت ف

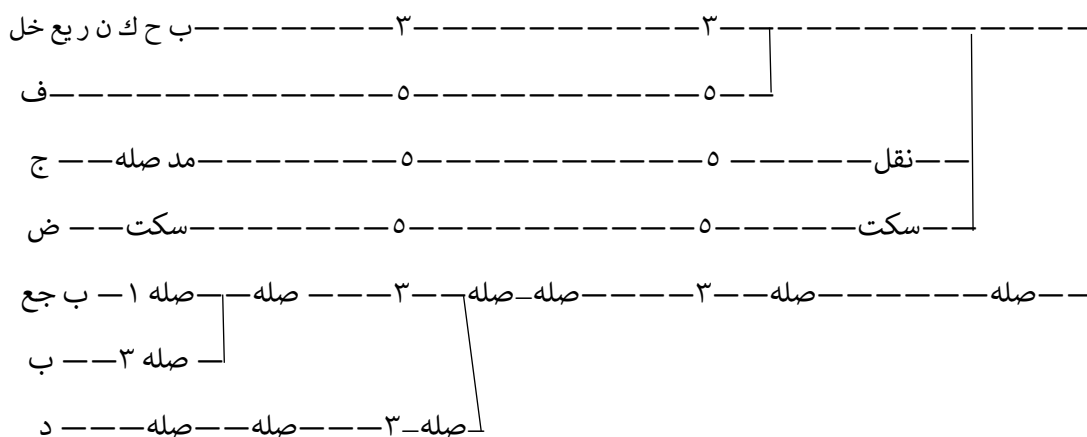
وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ط

وَهُوَ
ب ح ر ج ع
ج ر ك ن ف ي ع خ ل

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

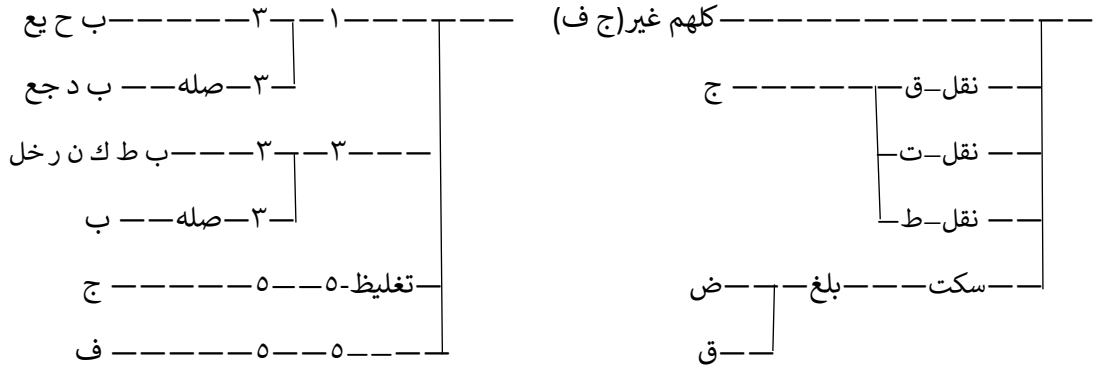

هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ط

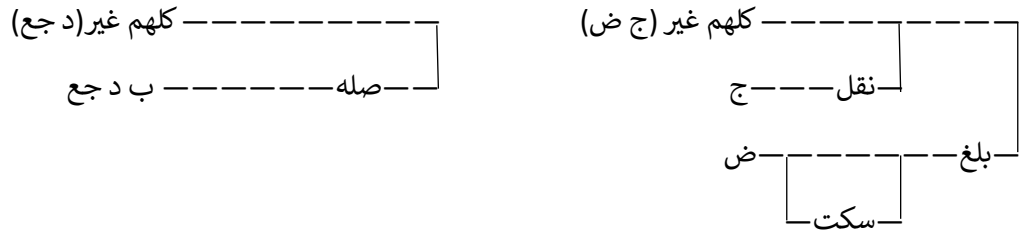
كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ

فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ

وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ

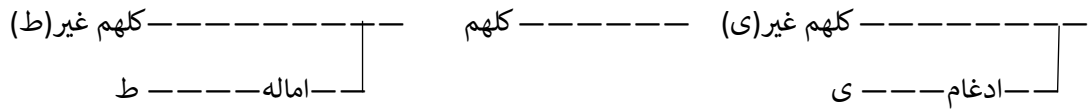
فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۖ

كلهم

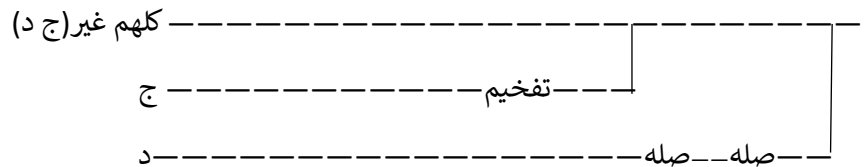
لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۗ

ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۚ

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

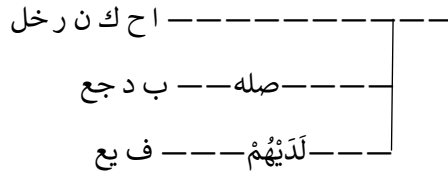

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾

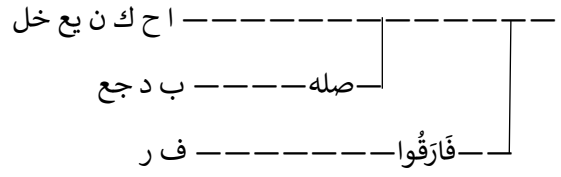

ـ بالالف بعد الفاء و تخفيف الراء (ف ر)

كُلُّ حِرْزٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

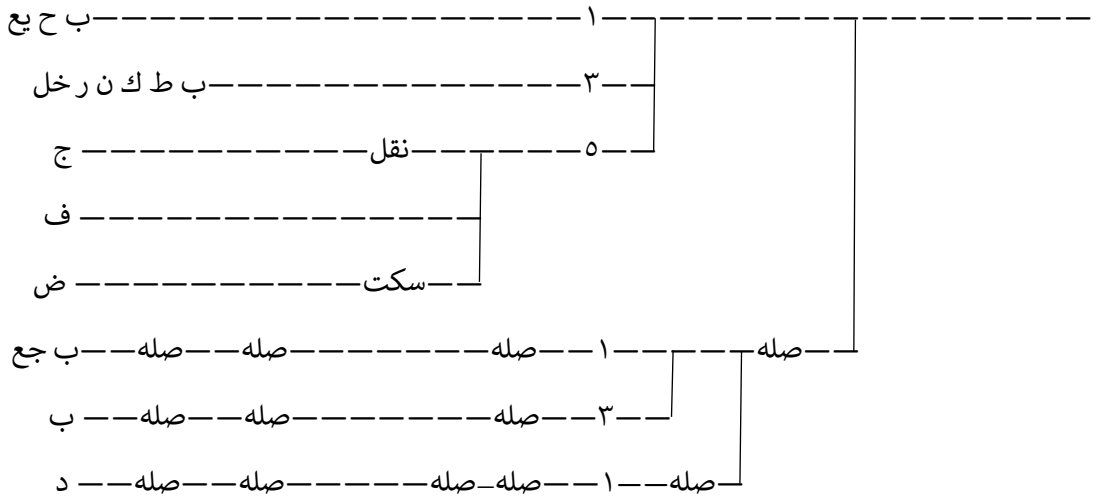

مِنَ الَّذِينَ فَزَعُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شَيْعًا ط

2.1.2.5. Rûm Suresi 5. Sayfa

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا آذَاهُمْ مِنْهُ رَحْمَةٌ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

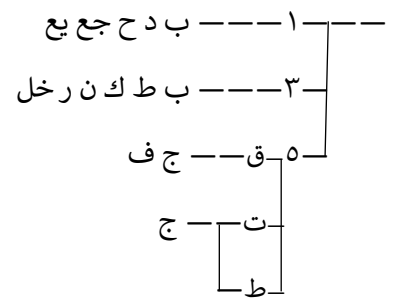
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

كلهم

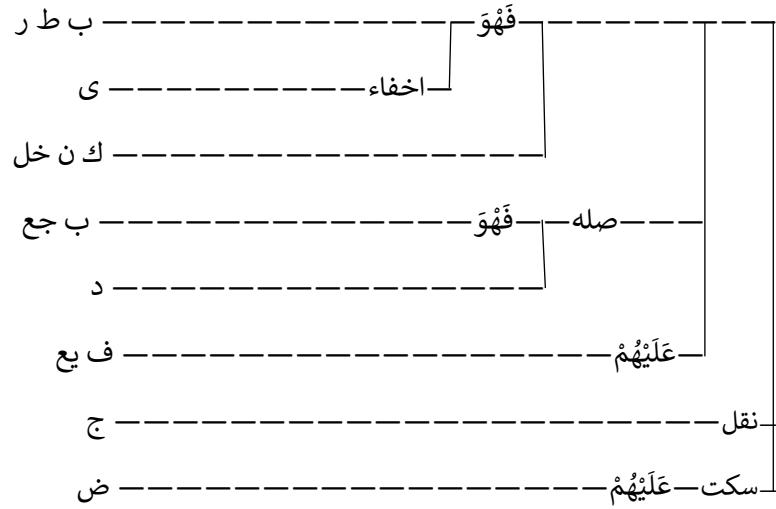
فَتَمَتَّعُوا ف

كلهم

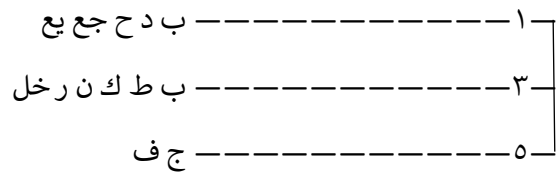
لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ ط

أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

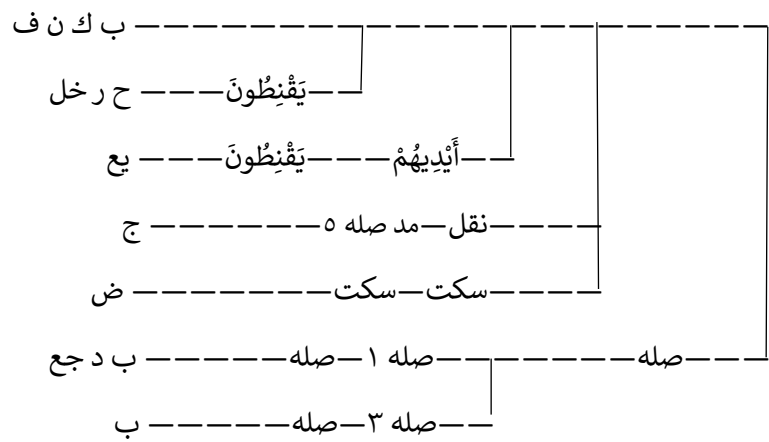

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا ط

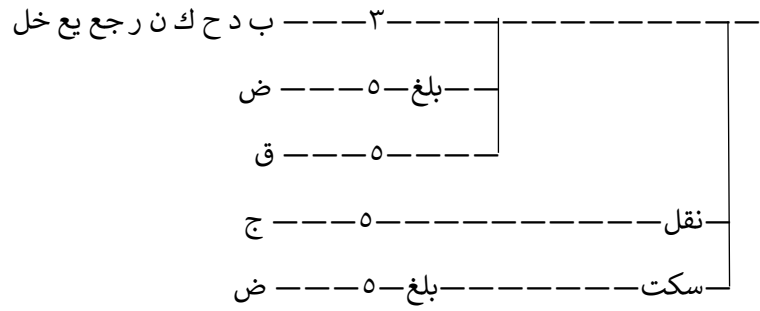

بـ كسر النون (ح ر ي ع خ ل)

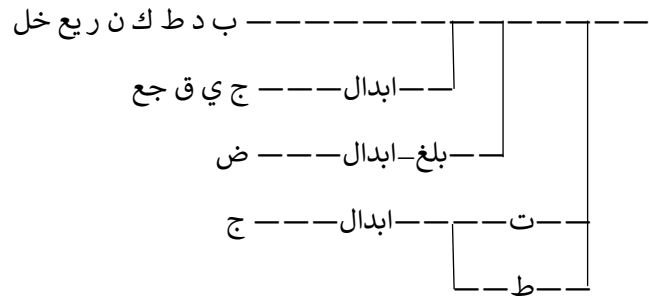
وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

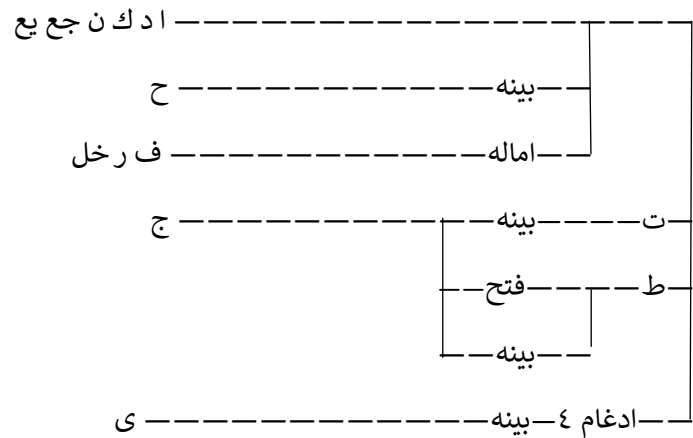
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ط

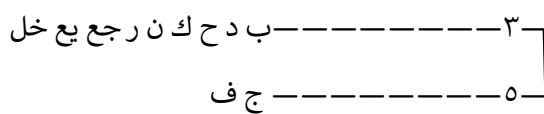
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

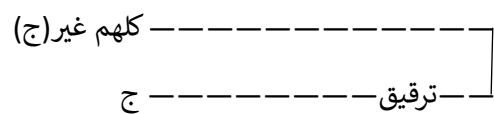
فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ط

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ذ

بغير ألف بعد الهمزة (د) — بالتاء مضمومة و اسكان الواو (ا جع يع)

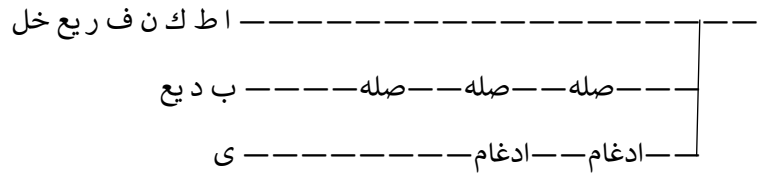
وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبٍّ لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ

ب	يع	١	لِيَرْبُوا	١	١
ط		١	اماله		
ى		١			
ب	جع	١	لِيَرْبُوا	١	١
د		١	آتَيْتُمُوا		
ب		٣	لِيَرْبُوا	٣	٣
ط		٣	اماله		
ك	ن رخل	٣			
ب		٣	لِيَرْبُوا	٣	٣
ج		٥	لِيَرْبُوا	٥	٥
ف		٥			
ج		٥	لِيَرْبُوا	٥	٥
				ق	٥
				ت	
				ط	

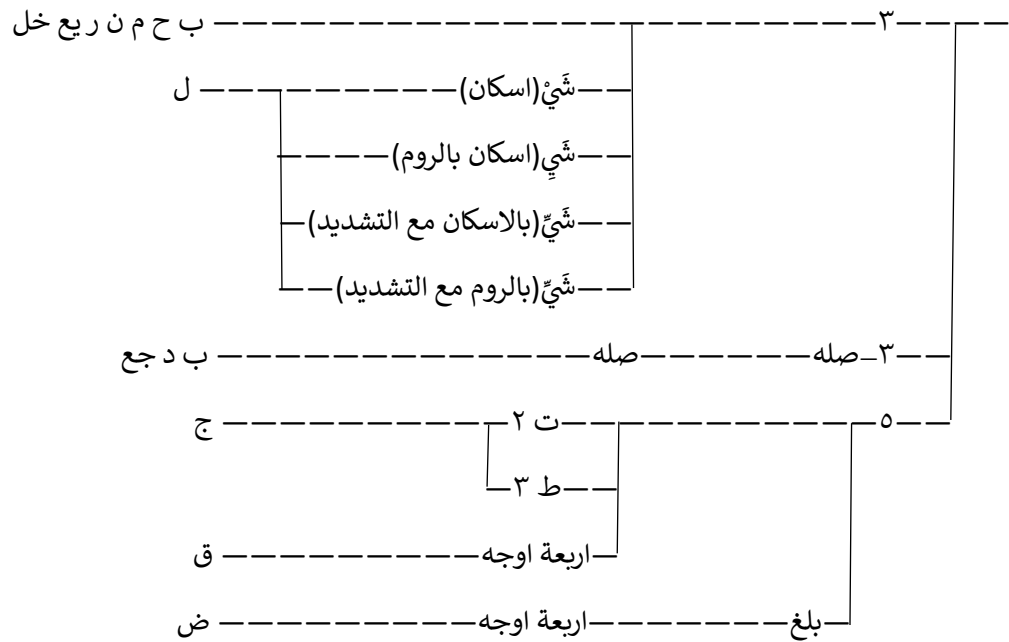
وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

ب	ح يع	٣		١
ب	د جع	٣	صله	
ب	ط ك ن رخل	٣		٣
ب		٣	صله	
ج		٥		٥
ج		٥		ق
				ت
				ط

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ط

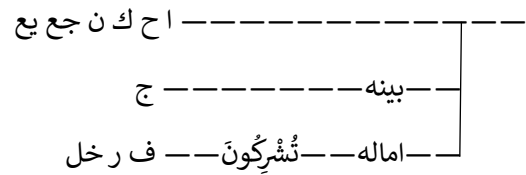

هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَمْ مِنْ شَيْءٍ ط

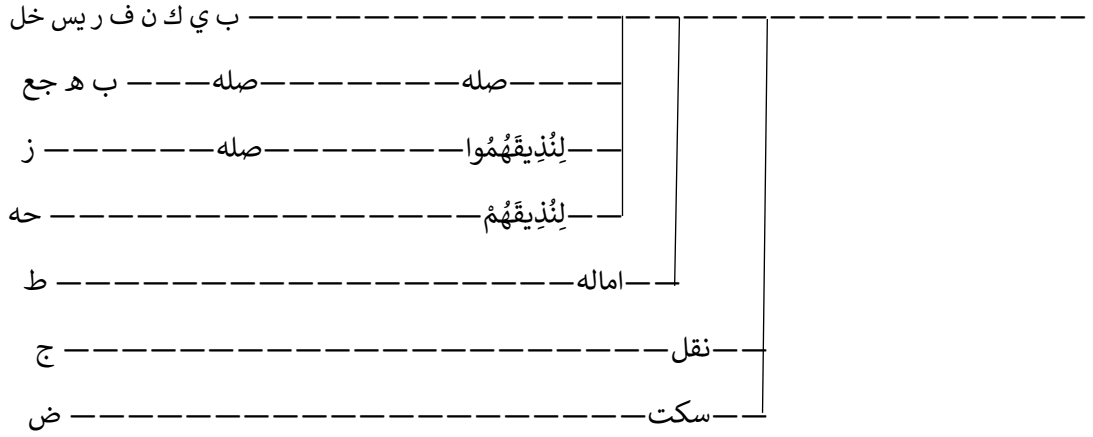
بالتاء (ف ر خ ل)

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

—بالنون (زحه)

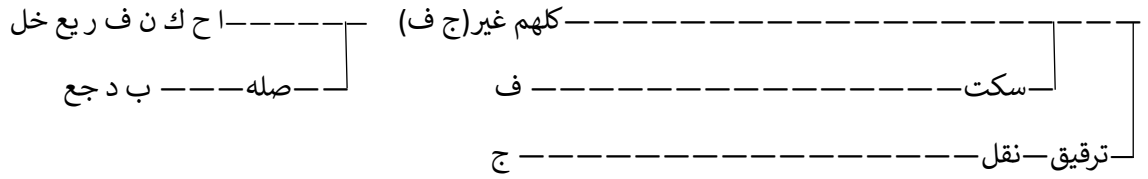
ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

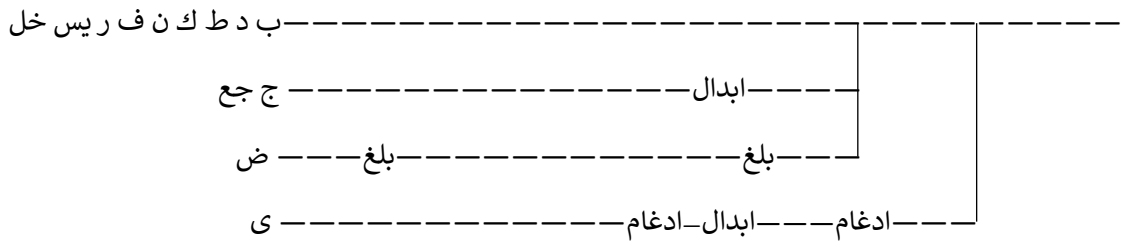
2.1.2.6. Rûm Suresi 6. Sayfa

كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ

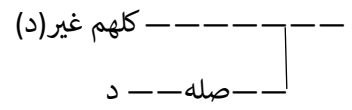
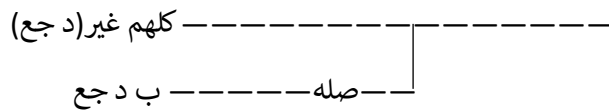

فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يُصَدِّعُونَ ﴿٤٣﴾

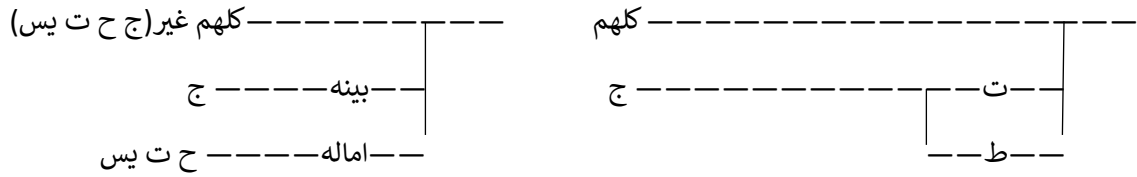
وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ط

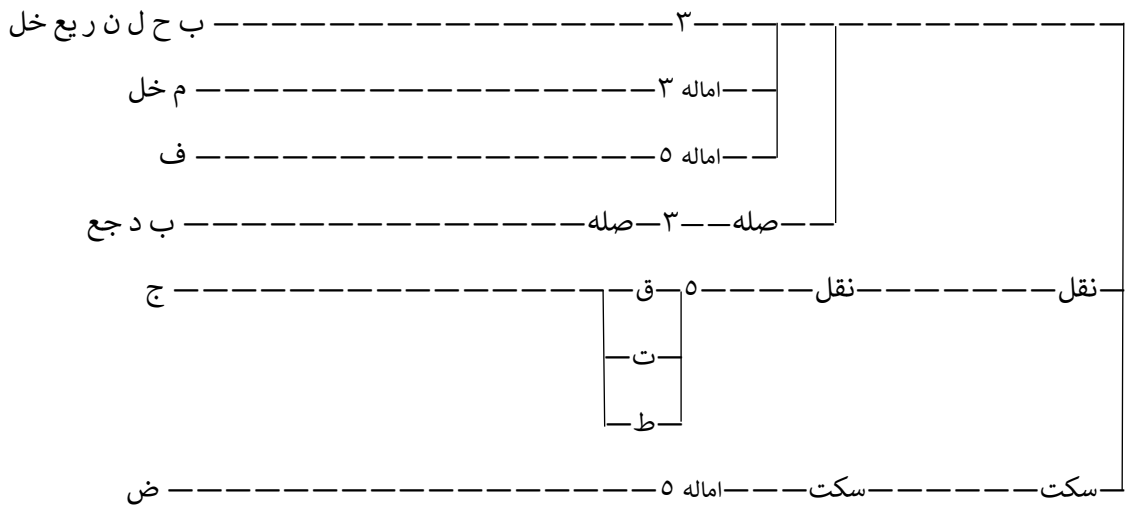
إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَّاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاؤُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَاَنْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا ط

وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

كلهم غير (ج ي ف جع) —————
 ابدال ————— ج ي ف جع

باسكان الياء من غير الف (د ف ر خل) —————
 باسكان السين (م جع) وبخلف (ل)
 اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۚ

ب ح ل ن يع ————— ٣ ————— ٣ —————
 اماله ————— ي —————
 كِسْفًا ————— ك —————
 اخفاء ————— جع —————
 ترقيق ————— ٥ ————— ٥ ————— ج —————
 الرِّيحَ ————— ٣ ————— ٣ ————— د ر خل —————
 ٥ ————— ٥ ————— ف —————

فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾

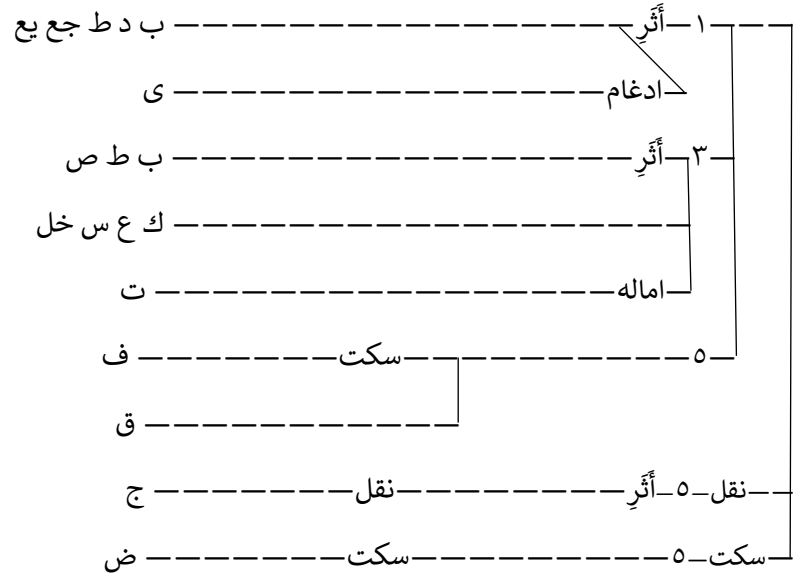
ب ط يع ————— ١ ————— ٣ ————— ١ —————
 صله ————— ب د جع —————
 ادغام ————— ١ ————— ٣ ————— ٤ ————— ي —————
 ب ك ن ر خل ————— ٣ ————— ٣ ————— ٣ —————
 صله ————— ب —————
 ترقيق ————— ٥ ————— ٥ ————— ٥ ————— ج —————
 ق —————
 بلغ ————— ٥ ————— ٥ ————— ض —————

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾

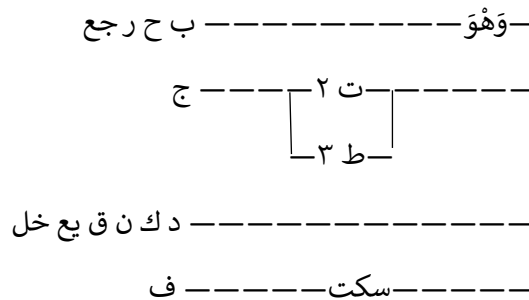

بغير الف بعد الهمزة و الثاء (ا د ح ص جع يع) و بالاماله (ت)

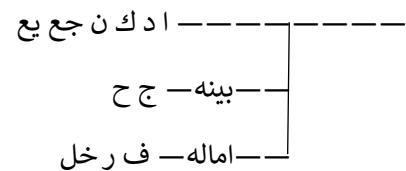
فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ط

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

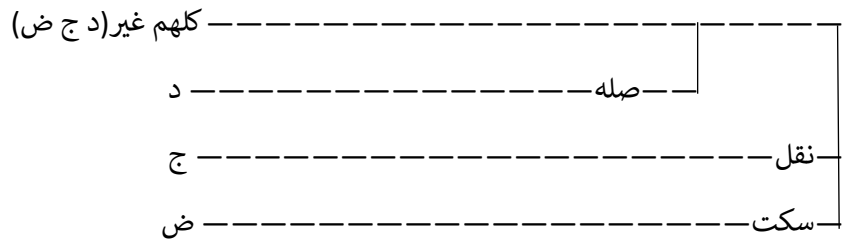

إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ

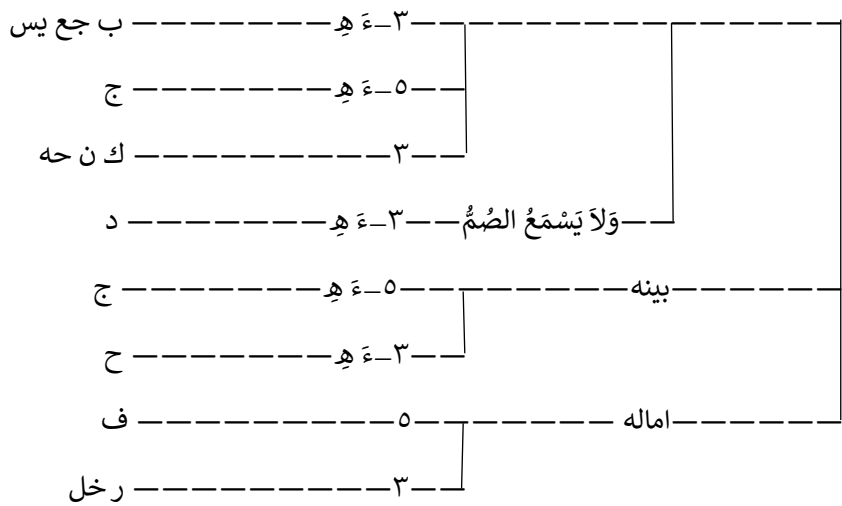
2.1.2.7. Rûm Suresi 7. Sayfa

وَلَيْزَأَرْسَلَنَّا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

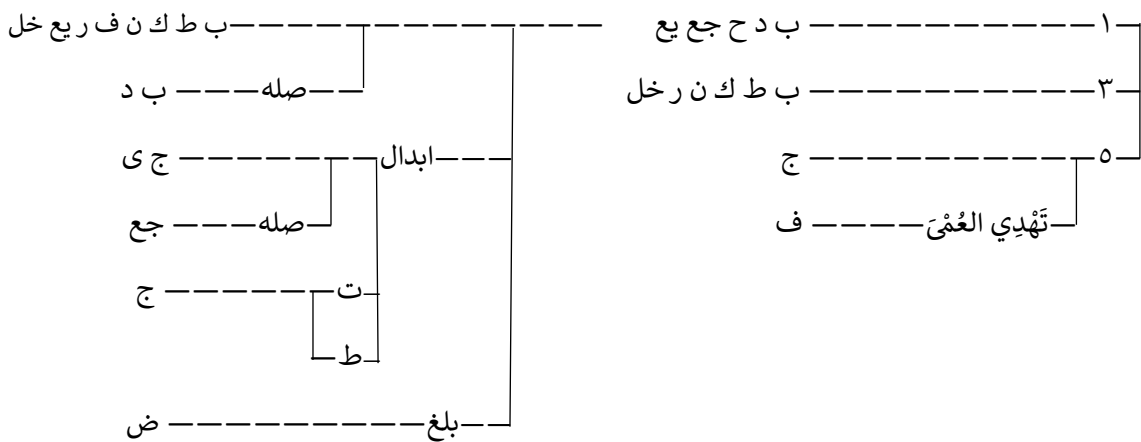
بالياء المفتوحة وفتح الميم في الموضع الثاني (د)

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾

إِنْ تُسْمِعْ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمَى عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ط

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ط

وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾

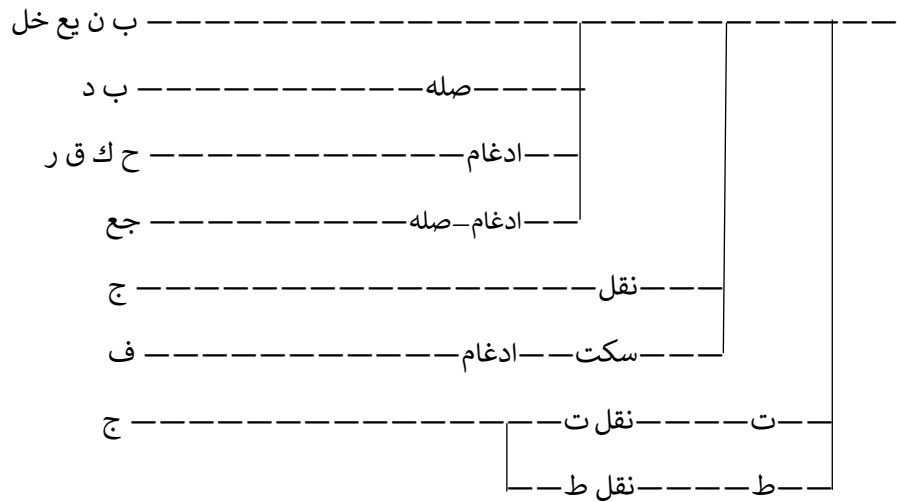
وَهُوَ ————— ب ح ر ج ع
ج د ك ن ف ي ع خ ل

كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

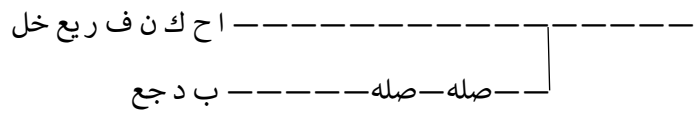
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبُّوا غَيْرَ سَاعَةٍ ط

50

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ ذ

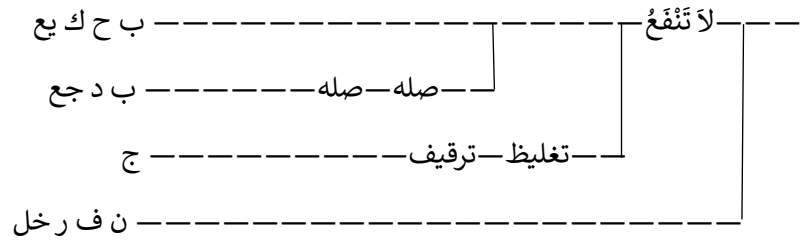

فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

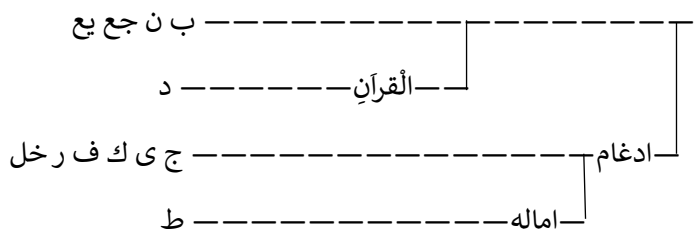

بالتاء كلهم غير (ن ف ر خل)

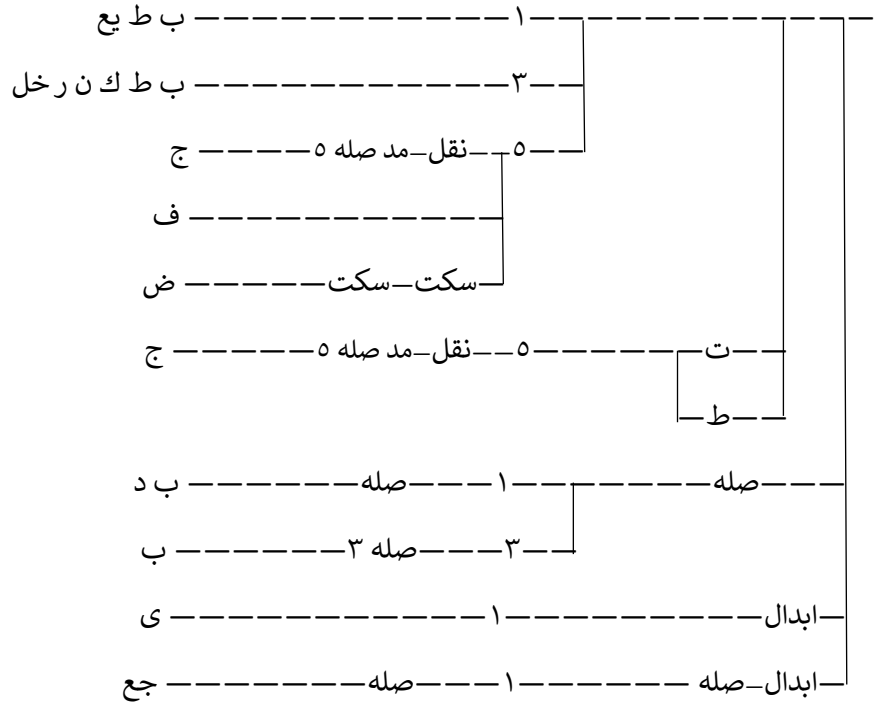
فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ط

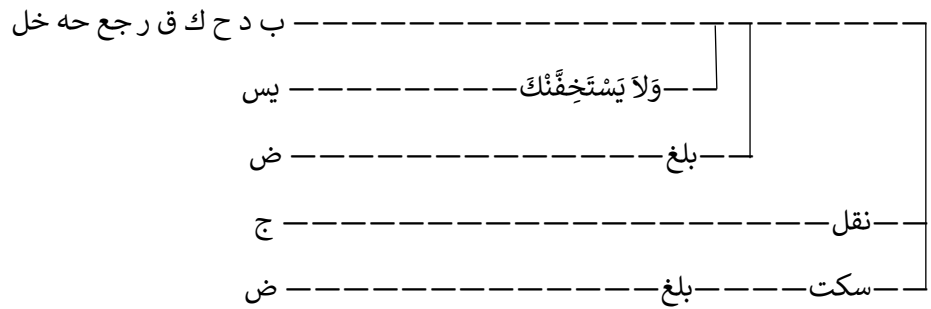
وَلَيْنَ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

كلهم

فَاضِرٍ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾¹⁰⁷

¹⁰⁷ Rum Suresi vücuhatları için bk. Ebû 'Abdullâh el-Huseyn b. Aḥmed b. Ḥâleveyh İbn Ḥâleveyh, *el-Hucetü fi'l-Kırâ'âti's-Seb'a*, thk. 'Abdu'l-Âl Sâlim Mekrem (Beyrut: y.y., 1401), 282-284; Osman bin Saïd bin Osman bin Ömer Ebû Amr ed-Dânî, *et-Teyisîr fi'l-Kırââti's-Seb'a* (Beyrut: Dâru'l Kütübi-l Arabî, 1404), 174-176; a.mlf., *Câmiu'l Beyân fi'l Kırââti's Seb'a* (Birleşik Arap Emirlikleri: Câmiatü'l Şârîka, 1428), 4/1470-1475; Muhammed Salim Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr fi'l Kırââti'l Aşr* (Beyrut: Dâru'l Cîl, 1417), 3/131-134; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırââti'l-Aşr*, 2/244-246; Aḥmed b. Muḥammed b. Aḥmed b. 'Abdu'l-Ġanî ed-Dimyâti 'Şihâbu'd-Dîn eş-Şehîr bi'l-Bennâi el-Bennâ', *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer fi'l-Kırâ'âti'l-Erbe'ate Aşer*, thk. Enes Mihre (Beyrut: y.y., 1427/2006), 443-446; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru'z Zâhira*, 247-250.

2.1.3.RÛM SURESİ'NDEKİ FERŞUL HURUFLARIN MANAYA ETKİSİ

2.1.3.1. Rûm Suresi 10. Ayet

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَصَاؤُوا السُّوْأَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٠﴾

Meali

Sonunda, Allah'ın âyetlerini yalan saymak ve onları alaya almak suretiyle kötülükte ileri gidenlerin âkıbeti pek fena oldu.

Kırâat Farklılığı

Bu ayetteki “عَاقِبَةُ” kelimesinin iki türlü okunuşu vardır. Bu kelimeyi Nâfi, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Ebu Ca'fer ve Ya'kub “kâne” fiilinin ismi olarak ref' ile (merfu); İbn-i Âmir, Asım, Hamza, Kisâî ve Halefû'l Âşir ise “kâne” fiilinin haberi olarak nasb ile (mansûb) okumuştur.¹⁰⁸

Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi

Hicaz ve Basra kırâat âlimleri “عَاقِبَةُ” kelimesini ref' olarak okuyarak onu “kâne” fiilinin ismi, “السُّوْأَىٰ” kelimesini ise haberi kabul ederler. Bu okuyuşta ayetin anlamı: “*Sonunda, kötü akıbet (azap), Allah'ın âyetlerini yalan saymak ve onları alaya almak suretiyle kötülükte ileri gidenlerin sonu oldu*” şeklindedir; yani vurgu bir sürecin sonucu olan akıbet üzerindedir.

Diğer kırâatte ise “عَاقِبَةُ” kelimesi “kâne” fiilinin haberi olarak nasb (mansûb) yapılır ve “السُّوْأَىٰ” kelimesi de “kâne” fiilinin ismi olarak mahallen merfu olur. Bu durumda anlam: “*Sonunda, Allah'ın âyetlerini yalan saymak ve onları alaya almak suretiyle kötülükte ileri gidenlerin akıbeti pek fena oldu*” şeklindedir ve burada vurgu cezanın niteliğinden çok, bu cezanın kime ait olduğuna yönelir.¹⁰⁹

Her iki kırâatte dil açısından ve anlam açısından tutarlıdır. Ayette, ferşu'l-huruf manaya “vurgu” yönünden etki etmiştir. Merfu olarak okunulan kırâatlerde “sonuç” (kötü akıbet-azab), mansub olarak okunulan kırâatlerde ise “sonucu hakeden unsur” (kötülükte ileri gidenler) vurgulanmaktadır.

¹⁰⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/174; Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384), 14/10.

¹⁰⁹ Ebû'l-Kâsım Maḥmûd b. 'Amr ez-Zemaḥşerî, *el-Keşşâf 'an Ḥaḳâiki Ğavâmiḍi't-Tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407), 3/470; el-Huseyn b. Mes'ûd b. Muḥammed b. el-Ferrâ' Ebû Muḥammed el-Begavî, *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'an*, thk. 'Abdurrezzâk el-Mehdî (b.y.: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1420), 3/572; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd ed-Deylemî el-Ferrâ', *Me'âni'l-Kur'an*, thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî v.dğr. (Mısır: y.y., ts.), 2/322; Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmi'l-Kur'an*, 14/9-10.

2.1.3.2. Rûm Suresi 11. Ayet

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

Meali

Allah mahlûkatı ilkin yaratır, sonra bunu tekrar eder. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.

Kırâat Farklılığı

Bu ayetteki “تُرْجَعُونَ” kelimesinin dört farklı okunuşu vardır. Kırâat imamlarından Nâfi, İbn-i Kesîr, İbn-i Amir, Hamza, Kisâi, Ebu Ca’fer, Halefû’l Âşir ve Âsım’ın ikinci râvisi Hafs “ر-ج-ع” kökünden türeyen kelimeyi meçhul-muhatap sigasıyla “تُرْجَعُونَ” şeklinde, Ebû Amr ve Âsım’ın birinci râvisi Şu’be meçhul-gâib sigasıyla “يُرْجَعُونَ” olarak okumuştur. Ya’kub’un birinci râvisi Ruveys ma’lum-muhatap sigasıyla “تُرْجَعُونَ”, ikinci râvisi Ravh ise ma’lum-gâib sigasıyla “يُرْجَعُونَ” şeklinde okumuştur.¹¹⁰

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Bu ayet-i kerimedeki kırâat farklılığı, kelimenin “ر-ج-ع” kökünden türeyen ve “geri dönmek”¹¹¹ anlamı taşıyan “تُرْجَعُونَ” fiili etrafında şekillenmektedir. Temel tefsir kaynaklarında bu kelimedeki kırâat farklılığının mânâyâ etkisinden bahsedilmemektedir.¹¹² İmamların çoğunun kırâatine göre ayetin okunuşu muzari-meçhul-muhatap sigasında “تُرْجَعُونَ” şeklinde olup “Siz O’na döndürüleceksiniz” anlamındadır. Bu okunuşa göre dönüş fiili, Allah’ın insanlar üzerindeki hakimiyetiyle gerçekleşen bir eylem olarak anlaşılmaktadır. İnsan ölüm sonrası ilahî irade sonucu zorunlu bir dönüş ile Allah’a döndürülmektedir. Ebû Amr ve Âsım’ın birinci râvisi Şu’be tarafından tercih edilen “يُرْجَعُونَ” (onlar döndürülecekler) şeklindeki meçhul-gâib okunuş;

¹¹⁰ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/344; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/10; Beğavî, *Me’âlimu’t-Tenzîl fi Tefsîri’l-Kur’ân*, 3/572; Ebû Sa’îd ‘Abdullâh b. ‘Omer el-Şîrâzî el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, thk. Muhammed ‘Abdurrahman el-Mar’asîlî (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1418), 4/203.

¹¹¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık, 2015), 347.

¹¹² Ferrâ, *Me’âni’l-Kur’ân*, 2/366; Ebû ‘Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zür‘aî ed-Dimaşkî İbn Kâyyim el-Cevziyye, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Kerîm*, thk. Şeyh İbrahim Ramadân (Beyrut: y.y., 1410), 431; Ebû’l-Berekât ‘Abdullâh b. Ahmed en-Nesefî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Haqâiku’t-Te’vîl*, thk. Yûsuf ‘Alî Budeyvî (Beyrut: Dâru’l-Kelimi’t-Ṭayyib, 1419), 2/693; Ebû’l-Fidâ İsmâîl b. ‘Omer b. Keşîr ed-Dimeşkî İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed Selâme (b.y.: Dâru Taybe, 1420), 6/306; Ebû ‘Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1420), 65/84; Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Ṭaberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, thk. ‘Abdullah b. ‘Abdulmuhsin et-Turkî (b.y.: Dâru Hicr, 1422), 60/79; Beğavî, *Me’âlimu’t-Tenzîl fi Tefsîri’l-Kur’ân*, 3/571; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/470; Ebû Muhammed ‘Abdulhak b. Gâlib b. ‘Abdirrahman b. Temmâm el-Endelûsî İbn ‘Atiyye, *el-Muharreru’l-Vecîz fi Tefsîri’l-Kitâbi’l-‘Azîz*, thk. ‘Abdusselâm ‘Abduşşâfi Muhammed (Beyrut: y.y., 1422), 4/330-331; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/10; Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, 4/203.

dönüşün genel anlamda insanlığa yönelik olduğunu, tüm insanların ilahî huzura döndürüleceğini ifade etmektedir.

Ya'kub'un birinci râvisi Ruveys'in okuduğu “تَرْجَعُونَ” (siz dönersiniz) şekli, dönüş fiilini etken hale getirerek insanın kendi iradesiyle Allah'a döneceği anlamına gelmektedir. Bu kırâate göre, ayetteki dönüşten kastın ne olduğuna dair kelâmî bir yorum alanı ortaya çıkabilir. Yine aynı imamın ikinci râvisi Ravh'ın okuduğu “يَرْجَعُونَ” (onlar dönerler) şeklindeki etken-gaib sigası da dönüşün genel (tüm insanlığa yönelik) ve iradî bir fiil olduğunu vurgulamaktadır.

Bu kırâatlerin, anlamı farklı yönlerden zenginleştirdikleri görülmektedir. Malum ve meçhul, muhatap ve gâib sigalarıyla yapılan bu farklı okumalar, yeniden dirilişin kelâmî açıdan daha derinlikli biçimde araştırılıp incelenmesine ve anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

2.1.3.3. Rûm Suresi 19. Ayet

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

Meali

O ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarıyor ve yeryüzünü ölümünün ardından canlandırıyor. İşte siz de böyle (diriltilip) çıkarılacaksınız.

Kırâat Farklılığı

Bu ayette geçen “الْمَمِيتِ” ve “تُخْرَجُونَ” kelimelerinin her ikisinin de ikişer farklı okunuşu vardır. “الْمَمِيتِ” kelimesini Nâfi, Hamza, Kisâî, Ebu Ca'fer, Ya'kûp, Halefû'l Âşir ve Âsım'ın ikinci râvisi Hafs “الْمَمِيتِ” şeklinde; İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Amir ve Âsım'ın birinci râvisi Şu'be ise “الْمَمِيتِ” şeklinde okumuştur. “تُخْرَجُونَ” kelimesini Nâfi, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Amir, Âsım, Ebu Ca'fer ve Ya'kûp meçhul sigasında “تُخْرَجُونَ” şeklinde, Hamza, Kisâî ve Halefû'l Aşir ma'lum sigasında “تُخْرَجُونَ” şeklinde okumuştur.¹¹³

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

“الميت” kelimesi bazı kırâatlerde şeddeli (الْمَيْتِ) okunur. Bu okunuşta kelime, “ölmekte olan” ya da “ölüm sürecinde olan” anlamı taşıyıp daha geniş bir biyolojik ve mecazî yorum alanı açar. Bu durumda, Allah'ın hem fiziksel hem de manevî diriltme ve

¹¹³ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 248; Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*, 3/575; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/472.

öldürme kudretine vurgu yapılmış olur. Diğer kırâatlerde ise şeddesiz (الْمَيِّت) olarak okunur ve burada doğrudan “ölü” olan, yani hayat emaresi kalmamış varlık kastedilir. Bu okumada vurgu yaratmanın somut yönüne, yani gerçek ölümden diriltmeye yöneliktir. “تُخْرَجُونَ” fiili de iki farklı şekilde okunmuştur. Birincisi, meçhul yapıdadır: “Siz çıkarılırsınız.” Bu ifadede diriltmenin Allah tarafından gerçekleştirildiği ve insanın tamamen pasif olduğu anlamı ön plana çıkmaktadır. İkincisi ise ma’lûm yapıdadır: “Siz çıkarsınız.” Burada fiilin faili olarak “insan” özne olmuştur. Bu okuyuşta kıyamet gününde insanların dirilişe yönelişinin daha canlı bir anlatımla tasvir edilmesi anlamı ön plana çıkmaktadır.¹¹⁴

Her iki okuyuşta ayetin ana mesajı olan ölümden sonra dirilişin Allah’ın mutlak kudretiyle gerçekleşeceği hakikatine işaret etmektedir. Şeddeli kırâatte ölüm ve dirilişin geniş çaplı anlamı daha çok ön plana çıkarken, şeddesiz kırâatte doğrudan ölüm somut bir anlatım olarak ön plana çıkmaktadır. Ayetin sonundaki kelimenin meçhul ve ma’lûm fiil olarak iki farklı okunuşu ise insanın diriliş sahnesindeki konumunu farklı yorumlamaya müsait şekilde yansıtmaktadır.

2.1.3.4. Rûm Suresi 22. Ayet

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَأْنِكُمْ ط إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢٢﴾

Meali

O’nun kanıtlarından biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Kuşkusuz bunda bilenler için ibretler vardır.

Kırâat Farklılığı

Bu ayetteki “لِّلْعَالَمِينَ” kelimesini İmam Âsım’ın ikinci râvisi Hafs “lâm” harfini kesra ile “عَالَمِينَ” şeklinde; geriye kalan bütün kırâat imamları ve imam Âsım’ın ilk râvisi Şu’be ise “عَالَمِينَ” şeklinde, “lâm” harfini fetha ile okumuştur.

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetin sonunda geçen “لِّلْعَالَمِينَ” ifadesi İmam Âsım’ın Hafs rivâyetinde “لِّلْعَالَمِينَ” olarak (kesra ile) okunur ve bu durumda kelimenin anlamı “bilenler, âlimler, idrak edenler” olur. Yani Yüce Allah’ın kudretinin kanıtlarına değinilirken ancak “ilim sahibi kişiler gerçek anlamda ibret alabilir” anlamı ortaya çıkar. Bu kırâat, “وَمَا يَعْزِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ”¹¹⁵

¹¹⁴ İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, 6/306-307; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/471-472.

¹¹⁵ Ankebût 29/43.

(Bunları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.) ayetiyle de desteklenir. Diğer kırâatlerde kelime “لِّلْعَالَمِينَ” şeklinde (fetha ile) okunmuştur ve “bütün âlemler, varlıklar” anlamına gelmektedir. Bu okunuşa göre Allah’ın kudretinin kanıtları sadece ilim sahipleri için değil, tüm varlıklar için açık ve genel kanıtlardır. Ayetin ilk kısmında geçen farklılıklara bakarak herkes Allah’ın kudretini fark edebilir.¹¹⁶

İki kırâat arasındaki bu fark, anlamı çeliştirmez; aksine farklı bir bakış açısını yansıtır. Kesra ile okunan kırâatte bir yönüyle daha seçici bir yaklaşım vurgulanırken, fetha ile okunan kırâat, anlam alanını genişleterek daha genel bir yaklaşımı ve evrensel bir anlamı ifade eder.

2.1.3.5. Rûm Suresi 24. Ayet

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

Meali

Yine O’nun kanıtlarındandır ki, korku ve ümit vermek üzere size şimşegi gösteriyor; gökten su indirip ölümünün ardından yeryüzünü onunla canlandırıyor. Gerçekten bunda, aklını kullanan kimseler için ibretler vardır.

Kırâat Farklılığı

Ayette geçen “يُنْزِلُ” kelimesinin iki türlü okunuşu vardır. Nâfi, İbn-i Amir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebu Ca’fer, Halefû’l Aşir “nûn” harfini şeddeli olarak “يُنْزِلُ” şeklinde okumuştur. İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya’kûp ise “nûn” harfini şeddesiz olarak sükûn üzere “يُنْزِلُ” şeklinde okumuştur.¹¹⁷

Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi

Temel tefsir kaynaklarında tef’îl babında okunan “يُنْزِلُ” kelimesi ile if’âl babında okunan “يُنْزِلُ” kelimesinin mânâyâ yönelik bir anlam farkından bahsedilmemektedir.¹¹⁸ Kanaatimizce bu kelimdeki kırâat farkı, ayetin anlamında herhangi bir farklılığa yol açmamakla birlikte, sadece yağmurun iniş olgusuna dair ince bir anlam farkı taşır. Gökten

¹¹⁶ Ferrâ’, *Me’âni’l-Kur’ân*, 2/323; Beğavî, *Me’âlimu’t-Tenzîl fî Tefsiri’l-Kur’ân*, 3/575; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/473; Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, 4/204.

¹¹⁷ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 248; Nesefî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Hâkâiku’t-Te’vîl*, 2/696.

¹¹⁸ Ferrâ’, *Me’âni’l-Kur’ân*, 2/323; Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli ‘Âyi’l-Kur’ân*, 20/87-88; Beğavî, *Me’âlimu’t-Tenzîl fî Tefsiri’l-Kur’ân*, 3/575; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/474-475; İbn ‘Atiyye, *el-Muḥarreru’l-Vecîz*, 4/333-334; Kurtubî, *el-Câmi ‘li-Âḥkâmi’l-Kur’ân*, 14/16-20; Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, 4/205; Nesefî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Hâkâiku’t-Te’vîl*, 6/696; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, 6/310.

yağmurun inmesi, tef'îl babında okunan kırâatlerde tekrarlayan, süreçsel bir iniş olan yağmuru ifade ederken if'âl babında okunan kırâatlerde ise, daha genel anlamda yağmurun iniş olgusunun kendisini ifade eder.

2.1.3.6. Rûm Suresi 31-32. Ayet

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ جُزْءٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

Meali

Gönülden O'na yönelin, O'na saygısızlıktan sakının, namazı kılın ve şirke sapanlardan, dinlerinde ayrılığa düşüp her bir grubun kendindekini beğendiği fırkalara ayrılanlardan olmayın.

Kırâat Farklılığı

32. Ayet-i Kerîme'de “فَرَّقُوا” kelimesini Nâfî, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Amir, Âsım, Ebu Ca'fer, Ya'kûp ve Halefû'l Aşir tef'îl bâbında “فَرَّقُوا” şeklinde, Hamza ve Kisâî ise müfâale bâbında “فَارَّقُوا” şeklinde okumuştur.¹¹⁹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Kırâat imamlarının çoğunluğu fiili tef'îl bâbında “فَرَّقُوا” şeklinde okumuştur. Bu okumada kelime “*dini parçalayıp bölmek, kendi hevâ ve arzularına göre farklı mezhep ve fırkalar meydana getirmek*” anlamına gelmektedir. Hamza ve Kisâî ise fiili müfâale bâbında “فَارَّقُوا” şeklinde okuyarak “*dinden ayrıldılar, uzaklaştılar*” anlamını yüklemiştir. Yani kişiler hak dinle bağlarını koparmış, onu bırakıp başka yollara sapmışlardır.¹²⁰

Her iki kırâat de dine karşı bir sapma ve kopuşu ifade etse de, anlam yönünden farklılık göstermektedir. İlkinde dini bozan ve bölen bir eylem, ikincisinde ise haktan uzaklaşan bir tutum söz konusudur.

2.1.3.7. Rûm Suresi 36. Ayet

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

Meali

İnsanlara bir nimet tattırduğımızda buna sevinirler; fakat yapıp ettiklerinden ötürü başlarına bir belâ gelse hemen ümitsizliğe düşerler.

¹¹⁹ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthaf'u Fudalâ'il-Beşer*, 444; Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmi'l-Kur'an*, 14/36; Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/207.

¹²⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmi'l-Kur'an*, 14/32; Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/607; Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Haqâiku't-Te'vîl*, 6/700.

Kırâat Farklılığı

Ayetin sonunda yer alan “يَقْنُطُونَ” kelimesindeki “nûn” harfini Nafi, İbn-i Kesir, İbn-i Amir, Âsım, Hamza ve Ebu Ca’fer “fetha” ile, Ebû Amr, Kisâî, Ya’kub ve Halefû’l Âşir “kesra” ile okumuştur.¹²¹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayet-i kerimedeki “يَقْنُطُونَ” kelimesinde lafız farklılığı bulunsa da anlam yönünden bir değişiklik bulunmamaktadır. Her iki okunuşta da fiil, “Allah’ın rahmetinden ümitsizliğe düşmek” anlamını taşır. Genel olarak Arap dilinde “قَنَطَ يَقْنِطُ” terkibi daha az, “قَنِطَ يَقْنِطُ” ise daha yaygın kullanılan bir şekildir.¹²² Dolayısıyla bu kırâat farkı, mânâ olarak değil, telaffuz düzeyinde bir çeşitlilik arz etmektedir.

2.1.3.8. Rûm Suresi 39. Ayet

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبٍّ لَيْرِيُو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَزِيُو عِنْدَ اللَّهِ ۚ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

Meali

İnsanların mallarında artış olsun diye faizli ödünç verdikleriniz Allah katında artmaz. Allah’ın hoşnutluğunu isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte (mânevî kârlarını) kat kat arttıranlar onu verenlerdir.

Kırâat Farklılığı

Bu ayette “لَيْرِيُو” ve “آتَيْتُمْ” fiillerinde kırâat farklılığı vardır. “لَيْرِيُو” kelimesini Nâfi, Ebû Cafer ve Ya’kub “لَيْرِيُو” şeklinde, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû’l Âşir ise “لَيْرِيُو” şeklinde okumuşlardır.¹²³ “آتَيْتُمْ” fiilini ise İbn-i Kesîr, hemzeyi kasr ile (hemzeden sonra med elifi olmadan), diğer kırâat imamaları ise hemzeyi med ile (uzatarak) okumuşlardır.¹²⁴

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Birinci kırâat farklılığı, “آتَيْتُمْ” fiilindedir. Kırâat imamlarından İbn-i Kesîr, bu kelimeyi kasr ile yani hemzeyi med harfî olmaksızın “آتَيْتُمْ” şeklinde kırâat etmiştir. Arapçada “آتَيْتُ صَوَابًا” (doğru yaptım) ve “آتَيْتُ خَطَأً” (yanlış yaptım) gibi örneklerde

¹²¹ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 444.

¹²² Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/34.

¹²³ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 6/344; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthaf’u Fudalâ’il-Beşer*, 444; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti’n-Neşr*, 3/132.

¹²⁴ Dâni, *Câmiu’l Beyân*, 4/1472; Beğavî, *Me’âlimu’t-Tenzil fî Tefsîri’l-Kur’ân*, 3/579; İbn ‘Atiyye, *el-Muharreru’l-Vecîz*, 4/339.

olduğu gibi bu okuyuşta fiil, “yapmak, gerçekleştirmek” anlamına gelir.¹²⁵ Bu kırâate göre ayette, “faizli yaptığınız şey” anlamı ön plana çıkar. Buna karşılık, diğer kırâat imamları kelimeyi med ile, yani “آتَيْتُمْ” şeklinde okuyarak “vermek, bağışlamak” anlamını yüklemişlerdir. Böylece anlam, “faizli verdiğiniz şey” olur.¹²⁶ Her iki kırâat de ayetin temel anlamında farklılık oluşturmaz; ancak birinde eylem olarak faizli işlem yapılmasına, diğerinde ise doğrudan faizli verilen şeye vurgu yapılır.

İkinci farklılık ise “لَيَرْزُقُوْا” fiilindedir. Nâfi, Ebû Ca’fer ve Ya’kub bu kelimeyi muhatap sigasında “لَيَرْزُقُوْا” şeklinde okumuşlardır. Bu okunuşta fiil, “أَرْبَى” (artırmak) fiilinin muzârisidir ve fiilin faili muhataplardır.¹²⁷ Buna göre ayet, “(Sizin) insanların mallarında arttırmak için faizli verdiğiniz şey Allah katında artmaz.” anlamına gelir. Bu okumada vurgu kişinin niyetine yönelir. Diğer imamlar ise kelimeyi üçüncü şahıs olarak, yani “لَيَرْزُقُوْا” şeklinde kıraat etmişlerdir. Bu okuyuşta fiilin faili “faiz” (ribâ)’dır ve anlam “insanların mallarında artış olsun diye faizli ödünç verdikleriniz Allah katında artmaz. Bu anlamda, vurgu faizin kendisinedir.¹²⁸

Özetle iki kırâat de ayetin temel mesajı olan “Faizle yapılan mali işlemlerin Allah katında değer taşımayacağı” ilkesini ifade etmektedir.

2.1.3.9. Rûm Suresi 40. Ayet

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

Meali

Sizi yaratan, sonra size rızık veren, sonra hayatınızı sona erdirecek ve nihayet size tekrar can verecek olan Allah'tır. Peki sizin o ortak koştuklarınız arasında bunlardan herhangi birini yapabilecek olan var mı? Allah onların ortak koştuklarından tamamen münezzehtir, yüceler yücesidir.

¹²⁵ Kurtubî, *el-Câmi li-Âhkâmi'l-Kur'an*, 14/36.

¹²⁶ Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzil fi Te'fîri'l-Kur'an*, 3/579; İbn 'Atiyye, *el-Muḥarreru'l-Vecîz*, 4/339; Kurtubî, *el-Câmi li-Âhkâmi'l-Kur'an*, 14/36.

¹²⁷ Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, 3/132.

¹²⁸ Ferrâ', *Me'âni'l-Kur'an*, 2/365; İbn 'Atiyye, *el-Muḥarreru'l-Vecîz*, 4/339; Kurtubî, *el-Câmi li-Âhkâmi'l-Kur'an*, 14/36.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “يُشْرِكُونَ” kelimesini Nâfi, İbn-i Kesîr, Ebu Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Ebu Ca’fer ve Ya’kub gâib sigasında “يُشْرِكُونَ” şeklinde, Hamza, Kisâi ve Halefû’l Âşir ise muhatab sigasında “تُشْرِكُونَ” şeklinde kırâat etmiştir.¹²⁹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetin “يُشْرِكُونَ” olarak okunduğu kırâatlerde üçüncü şahıs kullanılmıştır. “Allah onların ortak koştuklarından tamamen münezzehtir, yüceler yücesidir.” anlamına gelmektedir. “تُشْرِكُونَ” olarak okunan kırâatlerde ise doğrudan muhataba hitap vardır ve “Allah sizin ortak koştuklarınızdan tamamen münezzehtir, yüceler yücesidir.” anlamı ortaya çıkmaktadır.¹³⁰ Neticede itibariyle her iki kırâat de Allah Teâlâ’nın, kendisine isnat edilen ortaklıklardan tamamen münezzehtir ve yüce olduğunu beyan etmektedir.

2.1.3.10. Rûm Suresi 41. Ayet

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

Meali

İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu; böylece Allah –dönüş yapsınlar diye– işlediklerinin bir kısmını onlara tattırıyor.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “لِيُذِيقَهُمْ” kelimesini Ebû Amr’ın birinci ravisi Künbul ve Yakub’un ikinci ravisi Ravh, kelimenin başını “nûn” harfî ile “لِيُذِيقَهُمْ” şeklinde, diğer bütün kırâat imamları ise “yâ” harfî ile “لِيُذِيقَهُمْ” şeklinde okumuştur.¹³¹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayette geçen “لِيُذِيقَهُمْ” kelimesi bazı kırâatlerde “لِيُذِيقَهُمْ” şeklinde, yani fiilin başında “nûn” harfîyle okunur; bu, Allah’ın kendisini çoğul zamir olan “biz” ile ifade ederek yüceliğini ve azametini vurgulayan bir kullanımdır. Diğer kırâatlerde ise “لِيُذِيقَهُمْ” olarak “yâ” harfîyle okunur ve bu durumda fiil tekil üçüncü şahıs formundadır, yani Allah tekil olarak anılmaktadır.¹³²

¹²⁹ Dâni, *Câmiu’l Beyân*, 4/1472; Abdülfettâh el-Kâdi, *el-Büdüru’z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthaf’u Fudalâ’il-Beşer*, 444.

¹³⁰ İbn ‘Aţîyye, *el-Muḥarreru’l-Vecîz*, 4/340.

¹³¹ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/345; Abdülfettâh el-Kâdi, *el-Büdüru’z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthafu Fudalâ’il-Beşer*, 445.

¹³² Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti’n-Neşr*, 3/133; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âḥkâmi’l-Kur’ân*, 14/41.

Anlam olarak ayet, insanların kendi elleriyle yaptıkları kötü fiillerin sonucu olarak karada ve denizde fesadın ortaya çıktığını, Allah'ın da onları işlediklerinin bir kısmının cezasını tattırarak bu yanlışlardan dönmeleri için uyardığını bildirmektedir. Her iki okuyuş da bu anlamı korur; ancak çoğul form Allah'ın büyüklüğünü ve merhametini daha belirgin kılarken, tekil form daha doğrudan ve sade bir ifade sunmaktadır. Ayetteki kırâat farkı ayetin öz anlamını değiştirmeksizin üslup ve ifade biçiminde farklılık ortaya koymaktadır.¹³³

2.1.3.11. Rûm Suresi 48. Ayet

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾

Meali

Bulutları harekete geçirsın diye rüzgârları gönderen Allah'tır. Sonra O, bulutları gökyüzünde dilediği gibi yayar, bazan da parçalara ayırır; nihayet içinden yağmurun çıktığını görürsün. Onu dilediği kullarının üzerine yağdırınca da o kullar sevince boğulurlar.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “الرِّيَّاحَ” ve “كِسْفًا” kelimelerinde kırâat farklılığı bulunmaktadır. “الرِّيَّاحَ” kelimesini; Nafi, İbni Âmir, Ebu Amr, Âsım, Ebu Ca'fer ve Ya'kub “الرِّيَّاحَ” şeklinde çoğul olarak, İbn-i Kesîr, Hamza, Kisâi ve Halefî'l Âşir ise tekil olarak “الرَّيْحَ” şeklinde kırâat etmiştir. “كِسْفًا” kelimesindeki “sîn” harfini ise İbn-i Âmir ve Ebu Ca'fer sakın okumuş, geri kalan kırâat imamları fethalı okumuşlardır.¹³⁴

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

“الرِّيَّاحَ” kelimesi bazı kırâatlerde çoğul (rüzgârlar), bazı kırâatlerde ise tekil (rüzgâr) olarak okunmuştur. Her iki okuyuş da rüzgârın bulutu harekete geçirme görevi olduğu anlamını korumaktadır. Aynı ayette geçen “كِسْفًا” kelimesinde ise bazı kırâatlerde “sîn” harfi fethalı, bazı kırâatlerde ise sakın olarak okunmuştur. Her iki okuyuş da kelimeyi “parçalar” anlamında çoğul olarak ifade eder.¹³⁵ Dolayısıyla bu kırâat farklılıklarında anlam değişikliği değil, ifade çeşitliliği söz konusudur.

¹³³ İbn 'Atiyye, *el-Muḥarreru'l-Vecîz*, 4/340.

¹³⁴ Dâni, *et-Teyisîr*, 175; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer*, 444.

¹³⁵ İbn 'Atiyye, *el-Muḥarreru'l-Vecîz*, 4/342; Kurtubî, *el-Câmi li-Âḥkâmi'l-Kur'ân*, 14/44; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer*, 445.

2.1.3.12. Rûm Suresi 49. Ayet

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُزَلَّ عَلَيْهِمْ مِنَ قَبْلِهِ لَمُبْسِينَ ﴿٤٩﴾

Meali

Oysa onlar, yağmurun yağdırılmasından az önce büsbütün ümitsiz ve şaşkın halde idiler.

Kırâat Farklılığı

Ayet-i kerimedeki “يُزَلَّ” kelimesinin iki türlü okunuşu vardır. Nâfi, İbn-i Amir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebu Ca’fer, Halefû’l Aşir “nûn” harfini şeddeli olarak “يُزَلَّ” şeklinde okumuştur. İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya’kûp ise “nûn” harfini şeddesiz olarak sükûn üzere “يُزَلِّ” şeklinde okumuştur.¹³⁶

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Çalışmamızda daha önce Rum Suresi’nin 24. ayetinde de kırâat farklılığına konu olan bu kelime için, temel tefsir kaynaklarında mânâyâ yönelik bir anlam farkından bahsedilmemektedir. Çalışmamızda tekrara düşmemek için burada sadece ilgili kırâat farkının varlığına işaret edilmekle yetinilmiş, detaylı açıklama önceki ilgili ayette verilmiştir.

2.1.3.13. Rûm Suresi 50. Ayet

فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

Meali

Allah’ın rahmetinin izlerine bir bak: Ölü toprağa nasıl can veriyor! İşte ölüleri diriltecek olan da O’dur. O’nun her şeye gücü yeter.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “آثَارِ” kelimesini; Nâfi, İbn-i Kesîr, Ebu Amr, Asım’ın birinci ravisi Şu’be, Ebu Ca’fer ve Ya’kub tekil olarak “أَثَرٍ” şeklinde, İbn-i Âmir, Asım’ın ikinci ravisi Hafs, Hamza, Kisâî ve Halefû’l Aşir çoğul bir biçimde “آثَارٍ” şeklinde okumuştur.¹³⁷

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayette geçen “آثَارِ” kelimesi hem tekil olarak “أَثَرٍ” şeklinde hem de çoğul olarak “آثَارٍ” şeklinde kırâat edilmiştir. Tekil kırâat, Allah’ın rahmetinin —özellikle yağmurun—

¹³⁶ İbn ‘Atiyye, *el-Muḥarreru’l-Vecîz*, 342; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 445.

¹³⁷ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/345; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru’z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 445; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti’n-Neşr*, 3/133-134.

yeryüzünde bıraktığı belirgin bir etkiye, yani doğrudan gözlemlenebilecek bir iz veya eser üzerinden düşünmeyi ön plana çıkarmaktadır. Bu, örneğin yağmurun ardından yeşeren bir bitki veya filizlenen bir tohum gibi, rahmetin somut bir tezahürü olabilir. Çoğul kırâat ise, rahmetin çok sayıda ve çeşitli eserlerini birlikte ele alarak, yağmurun toprağa, bitkilere, meyveye, canlılara sağladığı çok yönlü etkilerini kapsamlı biçimde hatırlatmaktadır. Tefsir kaynaklarında belirtildiği üzere burada “rahmet” ile “yağmur” kastedilmiştir ve ayette bu rahmetin yeryüzünde meydana getirdiği güzelliklere dikkat çekilerek, insanları Allah’ın ölüleri diriltmeye olan kudretini tefekküre yönlendirmektedir. Ayetin devamında gelen “إِنَّ ذَلِكَ لَمُعِی الْمَوْتِ” cümlesi, bu bağlantıyı açık biçimde ortaya koyar. Nitekim Allah’ın ölü toprağı canlandırması, ölüleri diriltmesinin müşahhas bir delili olarak sunulmaktadır.¹³⁸

Her iki kırâat de Allah’ın kudretine vurgu yapmakta birleşmekte, ancak tefekkürün yönünü ve kapsamını farklı boyutlara taşımaktadır. Tekil kırâat, Allah’ın rahmetini derinlemesine düşünmeyi; çoğul kırâat ise Allah’ın rahmetinin izlerinin çokluğunu gözlemleyerek Allah’ın rahmet ve kudretini daha geniş bir perspektifle kavramayı sağlamaktadır.

2.1.3.14. Rûm Suresi 52. Ayet

فَإِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءِ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾

Meali

Bil ki sen ölülere işittiremezsin; hakka sırtını çevirip sağırlara da çağırıp duyuramazsın.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ” kısmını İbn-i Kesîr harici diğer kırâat imamları bu şekilde okumuştur. İbn-i Kesîr ise “وَلَا يَسْمَعُ الصُّمَّ” olarak okumuştur.¹³⁹

Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi

İbn-i Kesîr dışındaki kırâat imamları bu bölümü “وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ” şeklinde, if’âl babı ikinci şahıs fiil kalıbında ve “sağır olanlara sen işittiremezsin” anlamında okumuştur. “Sağır olmak” burada, inkârcıların gerçeğe kulaklarını ve kalplerini kapatmalarının bir mecazıdır. Peygamber tüm gayretiyle seslense de onlar işitmeye yanaşmadıkları için

¹³⁸ İbn ‘Atiyye, *el-Muḥarreru’l-Vecîz*, 4/342; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âḥkâmi’l-Kur’ân*, 14/45.

¹³⁹ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 445.

hidayetle buluşamazlar. İbn-i Kesîr'in kıraati ise “وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ” şeklindedir. Burada fiil sülasi mücerred üçüncü şahıs (gaip) sigasında olup “sağır olanlar çağrışı işitmez” anlamını taşır. Bu okuyuşta vurgunun yönü değişmektedir. Peygamberin işittirme çabasından ziyade, sağır konumundaki inkârcıların duyarsızlığı merkeze alınmakta ve onların davete karşı kulaklarının tamamen kapalı olduğu doğrudan ifade edilmektedir.¹⁴⁰

Her iki kırâat de, inkârcıların uyarılara karşı duyarsız kaldığını ifade eder; ancak bu duyarsızlıkta vurgu iki kırâatte de farklı açıdan ele alınır. İlk okuyuşta, Peygamber'in tüm çabasına rağmen onların gerçeği duymak istemedikleri vurgulanır. Yani burada asıl odak, daveti yapanın (Peygamber'in) gayretidir ama muhataplar bu davete karşılık vermez. İkinci okuyuşta ise vurgu, muhatapların yani inkârcıların tamamen işitme ve algılama yetilerini yitirmiş gibi davranmalarına yöneliktir. Bu durumda, inkârcılar hakikate karşı tamamen kapalıdır ve uyarılardan etkilenmeleri mümkün değildir.

2.1.3.15. Rûm Suresi 53. Ayet

وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ط إِنْ تُسْمِعْ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

Meali

Sen körleri yanlış gittikleri yoldan çevirip doğru yola sokamazsın. Sen (çağrını) ancak âyetlerimize inanıp teslim olanlara duyurabilirsin.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “بِهَادِي الْعُمَىٰ” ifadesini Hamza hariç kırâat imamlarının tamamı bu şekilde okumuştur. Hamza ise burayı “تَهْدِي الْعُمَىٰ” olarak okumuştur.¹⁴¹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetin çoğunluk kırâatinde okunan “بِهَادِي الْعُمَىٰ” ifadesi “körlere hidayet eden” anlamında isim tamlaması yapısındadır. Hamza kırâatinde ise bu ifade “تَهْدِي الْعُمَىٰ” şeklinde fiil formundadır ve “körleri hidayete erdirirsin” anlamına gelmektedir. Ancak her iki okunuştaki olumlu yapıya rağmen, cümlelerin başında yer alan “وَمَا أَنْتَ” ifadesi nedeniyle tüm cümle olumsuz bir anlam taşımaktadır. İki kırâat de anlam bakımından birleşmekte ve “Sen körleri hidayete erdiremezsin” şeklindeki ayetin temel anlamını korumaktadır.¹⁴² Ayette Hz. Peygamber'in, körleri (hakikati görmeyenleri) kendi başına hidayete erdirmeye gücüne sahip olmadığı vurgulanmaktadır.

¹⁴⁰ İbn 'Atiyye, *el-Muḥarreru'l-Vecîz*, 4/343; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/210.

¹⁴¹ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 249; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer*, 445.

¹⁴² Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/210; Neseî, *Medâriku't-Tenzîl ve Ḥaḳâiku't-Te'vîl*, 2/706.

2.1.3.16. Rûm Suresi 54. Ayet

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾

Meali

Sizi güçsüz yaratan, güçsüzlüğün ardından kuvvet veren, kuvvetli halinizden sonra da güçsüz hale getiren ve yaşlandıran Allah'tır. O dilediğini yaratır. O hakkıyla bilendir, üstün kudret sahibidir.

Kırâat Farklılığı

Ayette geçen “ضَعْفٍ” kelimelerini; Asım, Asım’ın birinci ravisi Şu’be ve Hamza “ضَعْفٍ” şeklinde fetha ile; Nâfî, İbn-i Kesîr, Ebu Amr, İbn Âmir, Kisâî, Ebu Ca’fer, Ya’kub ve Halefû’l Âşîr “ضُعْفٍ” şeklinde damme ile okumuştur. Asım’ın ikinci ravisi Hafs’dan ise hem fethalı hem de dammeli okuyuş sahih olarak rivayet edilmiştir. Hafs dammeli okuyuşu, İbn-i Ömer’den gelen “Ben bunu Peygamber’in huzurunda fethayla okudum, o ise bana dammeyle okuttu” hadisine dayanarak tercih etmiştir.¹⁴³ Nitekim Hafs’ın, “Âsım’a Kur’ân’da sadece bu kelimedede muhalefet ettim,” dediği de rivayet edilmiştir. Kırâat alimlerinden İbnü’l-Cezerî, en-Neşr adlı eserinde, Hafs’tan gelen bu iki kıraati de okuduğunu ve her ikisiyle de amel ettiğini ifade etmektedir.¹⁴⁴

Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi

Ayetteki kırâat farklılığı, ayetin beyan ettiği insanın yaratılıştan ihtiyarlığa uzanan dönüşümlü sürecini farklı yönlerden öne çıkarmaktadır. İlgili kelimenin fetha ile okunduğu kırâatlerde, insanın yaratılışındaki ve yaşlılığındaki zihinsel, aklî veya psikolojik zayıflık vurgulanmakta iken; damme ile okunan kırâatlerde bu zayıflık bedensel ve biyolojik bir güçsüzlük olarak anlaşılmaktadır.¹⁴⁵

Bu iki kırâat farklılığı, zayıflığın niteliğini belirleyerek ayetin mana derinliğini artırmaktadır. Dolayısıyla kırâat farkı, sadece seslendirme biçiminde bir değişiklik olmayıp, ayetin anlam katmanlarını derinleştiren tefsirî bir zenginlik de sunmaktadır.

¹⁴³ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/345; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/486; Neseî, *Medâriku’t-Tenzil ve Haqâîku’t-Te’vîl*, 6/327.

¹⁴⁴ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/345; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru’z Zâhira*, 250; Dimyâtî, *İthâfu Fudalâ’il-Beşer*, 445.

¹⁴⁵ İbn ‘Atiyye, *el-Muharreru’l-Vecîz*, 4/343; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/46; Dimyâtî, *İthâfu Fudalâ’il-Beşer*, 445.

2.1.3.17. Rûm Suresi 57. Ayet

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَغْدِرُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

Meali

Artık o gün zulmedenlerin mazeretleri fayda sağlamayacak, onlardan Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da istenmeyecektir.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “يَنْفَعُ” kelimesini Kûfeli kıraat imamı Âsım, Hamza, Kisâ ve Halefî'l Âşir, müzekker formda “يَنْفَعُ” şeklinde; diğer kıraat imamı Nâfi, İbn Kesîr, Ebu Amr, İbn Âmir, Ebu Ca'fer ve Ya'kub ise müennes formda “تَنْفَعُ” şeklinde okumuştur.¹⁴⁶

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Bu ayetteki kırâat farklılığı, fiil ile fail (özne) arasındaki gramatik yapıdan ve failin (مَغْدِرُهُمْ) cinsiyetinden kaynaklanmaktadır. Özne olan “مَغْدِرَةٌ” (mazeret) kelimesi, anlam itibarıyla “عُذْرٌ” (özür) demektir ve dil bilgisi açısından müennes olsa da hakiki bir dişillik taşımamaktadır. Böyle bir durumda kelime müzekker olarak da sayılabilmektedir. Ayrıca fiille özne arasına başka bir unsur (الَّذِينَ ظَلَمُوا) girdiği için, fiilin müzekker olarak gelmesi Arapça dil bilgisi kurallarına uygundur.¹⁴⁷ Müennes okuyuş ise özne olan “مَغْدِرَةٌ” kelimesinin müennes olmasına dayanmaktadır ve fiil öznesine doğrudan uygunluk esasına göre çekimlenmiştir.¹⁴⁸

Sonuç olarak ayetteki kırâat farklılığı Arapça dilbilgisi kurallarında fiil-özne ilişkisi bakımından iki farklı yaklaşımı yansıtmaktadır. Ancak anlam açısından herhangi bir değişiklik meydana getirmemekte, ayetin manası her iki okuyuşta da aynı kalmaktadır.

2.1.3.18. Rûm Suresi 60. Ayet

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

Meali

Şimdi sen sabret. Bil ki Allah'ın vaadi gerçektir. İnanmayanlar sakın seni yolundan çevirmesin!

¹⁴⁶ Dâni, *Câmiu'l Beyân*, 4/1475; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/346; Abdülfettâh el-Kâdi, *el-Büdûru'z Zâhira*, 250; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, 3/134.

¹⁴⁷ Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/211.

¹⁴⁸ Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, 3/134; Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'an*, 3/583.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “وَلَا يَسْتَخِفُّكَ” kelimesindeki te’kîd nûn’unu Ya’kub’un birinci ravisi Ruveys şeddesiz olarak “وَلَا يَسْتَخِفُّكَ” şeklinde okumuştur. Diğer kırâat imamlarının tamamı kelimedeki te’kîd nûn’unu şeddeli olarak kırâat etmişlerdir.¹⁴⁹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Te’kîd nûn’u, Arap dilinde fiile kuvvet ve kesinlik kazandırmak amacıyla kullanılır. Şeddeli olarak kullanıldığında ifadenin daha güçlü, kesin ve vurgulu olması sağlanırken, şeddesiz okunduğunda da aynı mesaj verilir ancak ifadenin tonu biraz daha yumuşaktır.¹⁵⁰ Ayetteki kırâat farkı, anlam üzerinde bir değişiklik yapmamaktadır. Ancak Arapçadaki gramer kuralları çerçevesinde ifadenin kuvveti ve vurgusu bakımından bir üslup farkı kendini göstermektedir.

2.2 LOKMÂN SURESİ

2.2.1. LOKMÂN SURESİNİN GENEL MUHTEVASI

Lokmân Suresi adını, sure içerisinde kendisine öğütleriyle yer verilen Hz. Lokmân’dan almaktadır. Toplam 34 ayetten oluşan sure Mekke döneminde nazil olmuştur. Bu surede; tevhid, ahiret, aile içi eğitim, insanın yaratılışı, temel inanç ve ahlak ilkeleri gibi konular ele alınmaktadır. Tabiat olayları üzerinden Allah’ın kudretine dair deliller sunulmakta, doğru yola yönelenlere müjde, inkâr edenlere ise uyarılar verilmektedir. Hz. Lokmân’ın oğluna verdiği öğütlerle inanç, ahlak ve davranış ilkeleri ortaya konulmakta, bireyin hem Allah’a hem de çevresine karşı sorumlulukları vurgulanmakta, özellikle çocuk terbiyesi ve sosyal ilişkilerde ahlaki denge ön plana çıkarılmaktadır. Lokman Suresi iki ana kısım altında incelenebilir.

1. Kısım: Hidayet, Tevhid ve İlahi Kudretin Delilleri (1–11. Ayetler)

Surenin ilk bölümünde Kur’an-ı Kerîm’in hikmet içeren ayetlerden oluştuğu, müminler için bir rehber ve rahmet olduğu belirtilmektedir. Namaz, zekât ve ahirete iman gibi temel ibadet ve inanç unsurları vurgulanmaktadır. Buna karşılık, bazı kimselerin Allah yolundan saptırmak için boş sözlerle insanları oyaladığı, bunların ise aşağılayıcı azaba uğrayacakları bildirilmektedir. Allah’ın gökleri direksiz şekilde yaratması, dağları yeryüzüne sabitlemesi, yağmuru indirerek yeryüzünü canlandırması gibi tabiat olayları,

¹⁴⁹ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 250; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 446.

¹⁵⁰ Hasan Selim Kiroğlu, “Arapçada Te’kîd Nun’ları ve Te’kîd Nun’larının Kur’ân-ı Kerim Âyetlerinin Anlaşılmasına Olan Katkısı”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 21 (Aralık 2023), 123-124.

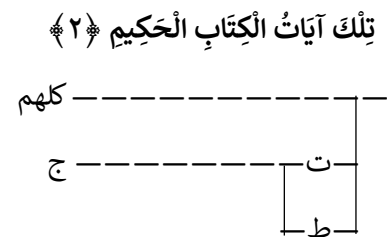
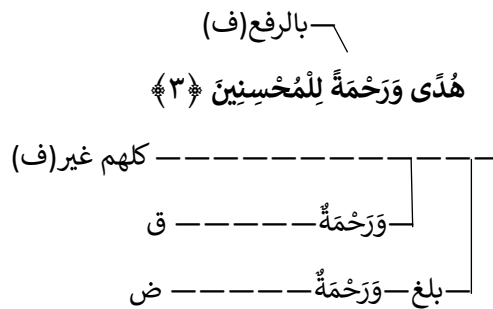
ilahi kudretin delilleri olarak gösterilmektedir. Bu kısımda, evrenin bilinçli bir şekilde bir yaratıcı tarafından düzenlendiğini anlatılmaktadır.

2. Kısım: Hz. Lokmân'ın Öğütleri, Ahlaki İlkeler ve Ahiret İnancı (12–34. Ayetler)

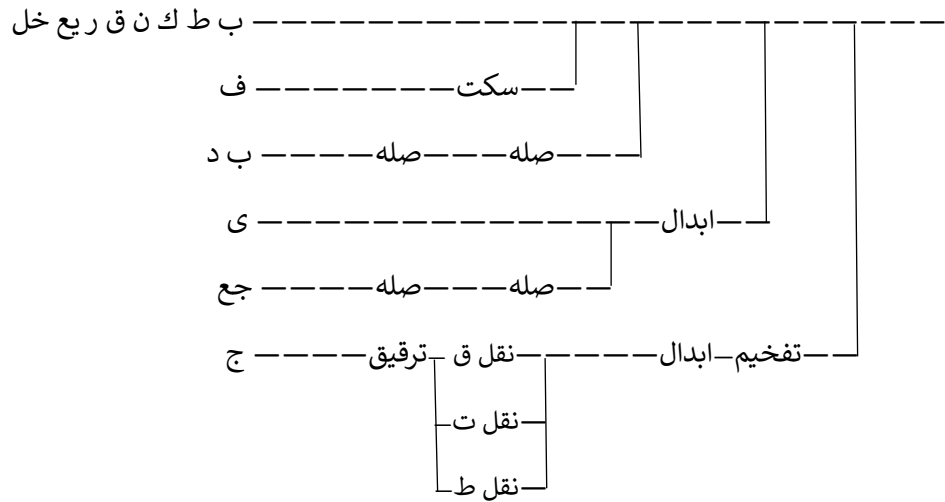
Surenin ikinci kısmında ise Hz. Lokman'ın oğluna verdiği öğütler yer almaktadır. Bu öğütlerde şirkten sakınılması, ana babaya saygı gösterilmesi, sabır, tevazu, güzel ahlak gibi bireysel ve toplumsal davranışlar tavsiye edilmektedir. Sonraki ayetlerde Allah'ın nimetlerinin insanlar üzerindeki etkisine, insanların bu nimetler karşısındaki nankör tutumlarına değinilmektedir. Tabiat üzerinden verilen örneklerle Allah'ın birliğine ve kudretine deliller gösterilmekte, kıyamet ve ahiret gerçeği sürekli hatırlatılmaktadır. Son ayetlerde insanın ahiret gününe hazırlık yapmasının gerekliliği vurgulanmakta, kıyamet gününün bilgisinin yalnızca Allah'a ait olduğu, insanın nerede öleceğini dahi bilemeyeceği ifade edilerek Allah'a güven telkin edilmektedir.

2.2.2. LOKMÂN SURESİNİN VÜCUHATLARI

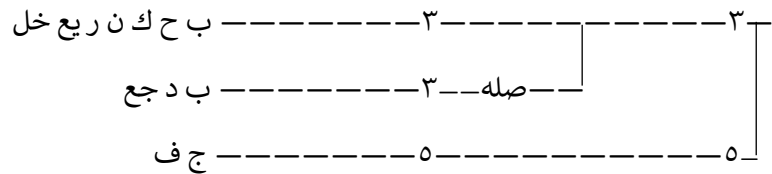
2.2.2.1. Lokmân Suresi 1.Sayfa

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

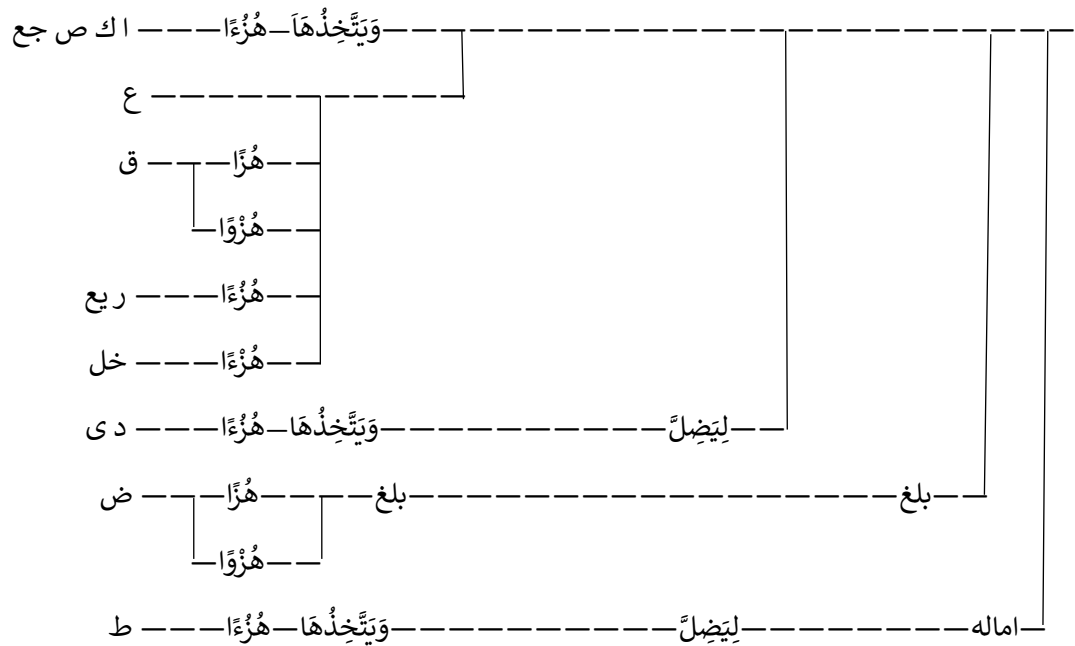
أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

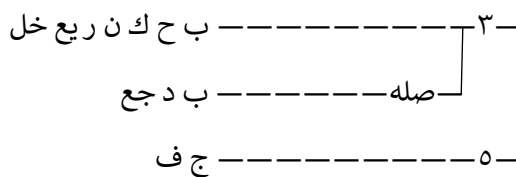
برفع الذال كلهم غير (ع ف ر يع خل)

بفتح الياء (د ح)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا

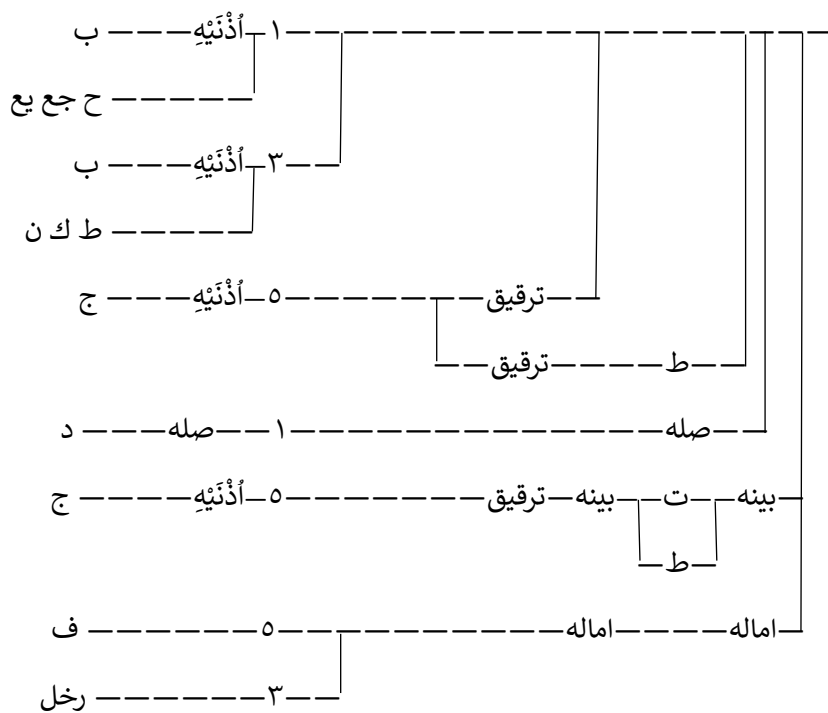

أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾

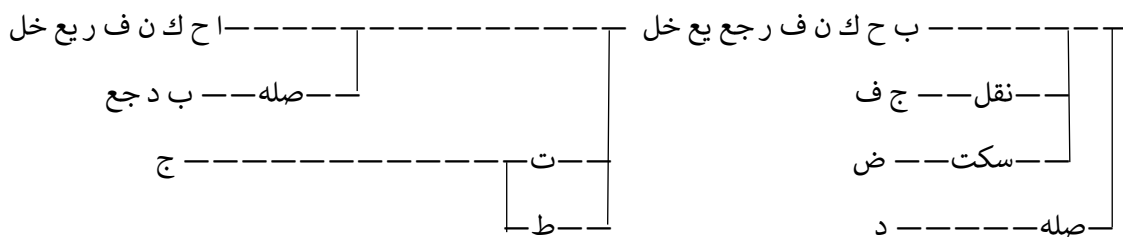
— باسكان الذال (ا)

وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلِيَ مُسْتَكْبِرًا كَانَ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنِهِ وَقْرَاجَ

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

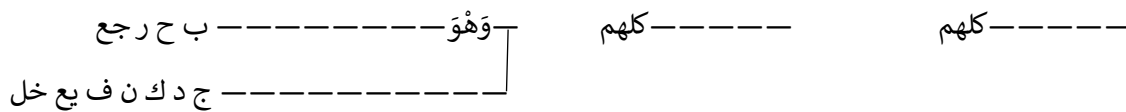
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

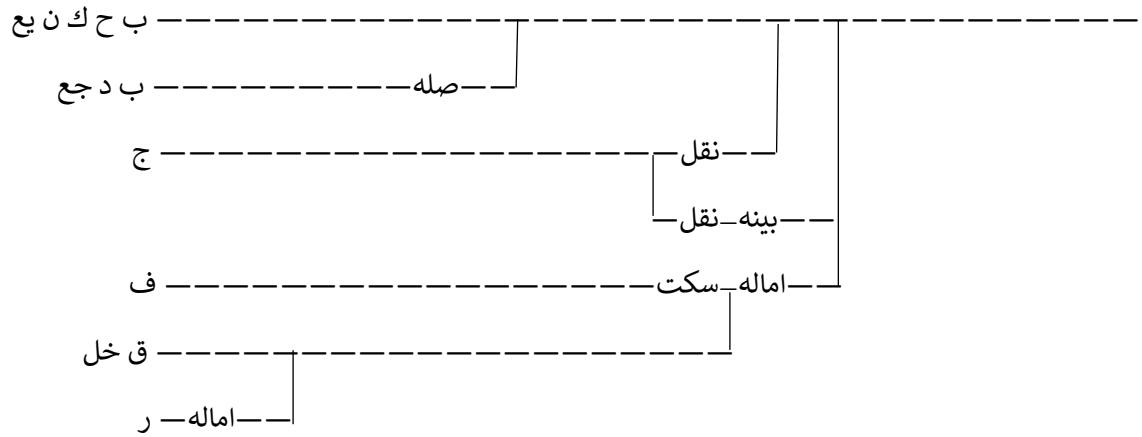
خَالِدِينَ فِيهَا ط

وَعَدَ اللَّهُ حَقَّ قَاطِ

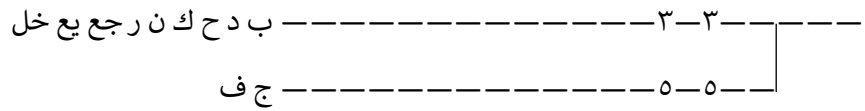
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَالَّذِي فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ ط

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

كلهم -----

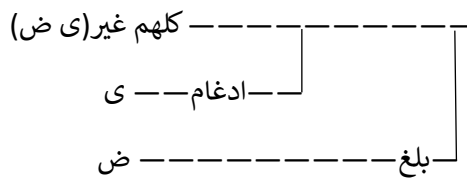
هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ط

كلهم -----

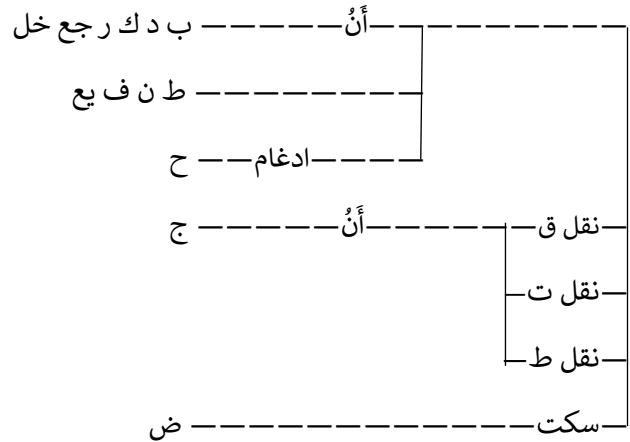
2.2.2.2. Lokmân Suresi 2.Sayfa

بضم النون (ا د ك ر جع خل)

وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ؕ

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ ط

— بکسر الیاء کلهم غیر (ع) وباسکانها مخففة (د)

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ط

وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

२४५ -----

وَهُوَ ————— يَا بُيَّ ————— ب ط ر ج ع
 —————
 يَا بُيَّ ————— ج ك ص ف ي ع خ ل
 —————
 يَا بُيَّ ————— د
 —————
 ع —————
 —————
 ادغام ٤ ————— وَهُوَ ————— يَا بُيَّ ————— ي

إِنَّ الشَّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

पृष्ठ _____

→ ادغام (ح) وبخلف (ط)

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ ط

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ج

_____ کلہم غیر (ج ف)

أَنْ ————— اك رجـ خـل
 ط ن ق يـع —————
 ادغام ————— ح
 بلـغ ————— ض
 أَنْ ————— صلـه
 د —————

نقل ————— ج
سکت ————— ف

إِلَى الْمَصِيرِ ﴿١٤﴾

۲۵۵ _____

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفَانِ

۱ ————— ب د ج یح
 ————— بینه ————— ح
 ۲ ————— بینه ————— ط
 ————— اماله ————— رخل
 ۳ ————— بینه ————— اماله ————— ف

وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ط

ب د ح ك ن ف ر ج ع خ ل
ي ع ا ل ي ه
ج ن ق ل
ض س ك ت

ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

اح ك ن ف ريع خل
ب د جع صله صله صله

— بکسر الیاء کلهم غیر (ع) — بالرفع (اجع)

يَا بَنِيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكَ مِنْ خَرَدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ ۖ

يا بُيَّ ١ ————— مِثْقَالُ ————— إخفاء ————— ب ————— ابدال ————— ب

د ط يع —————

ي ————— ابدال ————— ب

ب ————— مِثْقَالُ ————— ٣

ط ك ص ر خل —————

ج ————— نقل ————— نقل ————— ابدال ————— ج ————— مِثْقَالُ ————— ٥

ف ————— سكت —————

ق —————

ض ————— سكت ————— سكت —————

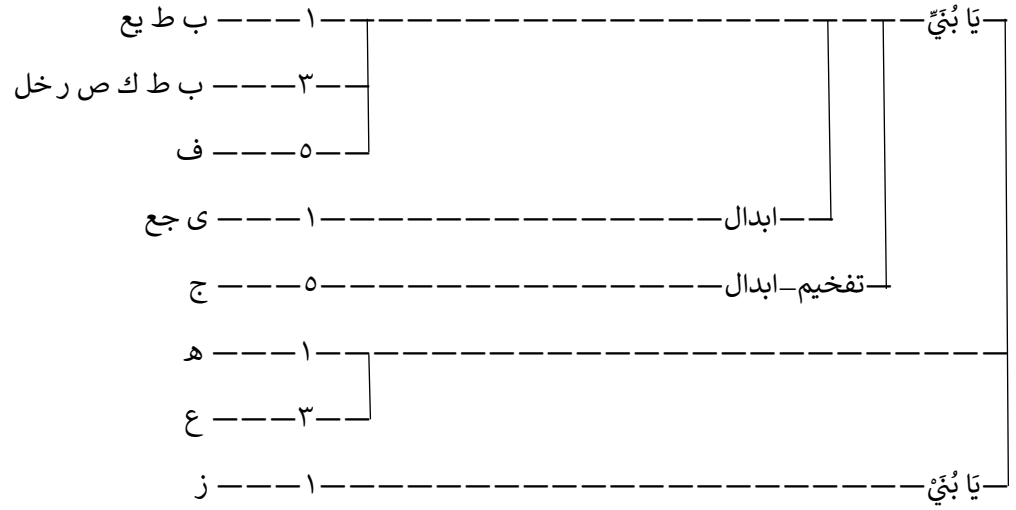
ع ————— ٣

إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

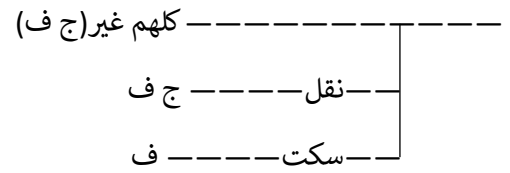
كلهم غير (جمع) _____
 _____ إخفاء _____ جمع

بکسر الیاء کلهم غیر (هـ ع) – وباسکانها مخففة (ز)

يَا بُيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ ط

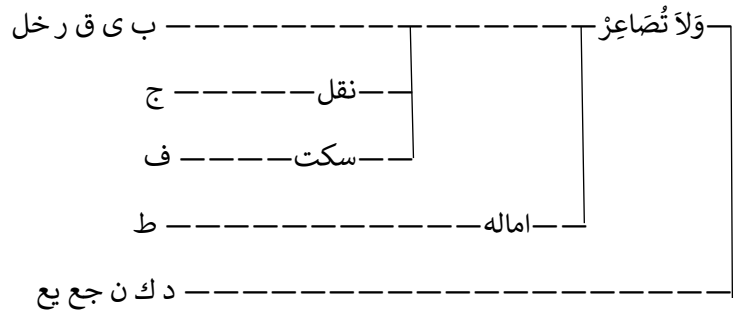

إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾

بالألف بعد الصاد وتخفيف العين (ا ح ف رخل)

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ط

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

كلهم

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ط

كلهم -----

إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

كلهم غير (ج ف) -----

نقل ----- ج -----

سكت ----- ف -----

2.2.2.3. Lokmân Suresi 3.Sayfa

بالتاء المفتوحة المنونة مكان الهاء مع اسكان العين كلهم غير (ا ح ع جع)

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ط

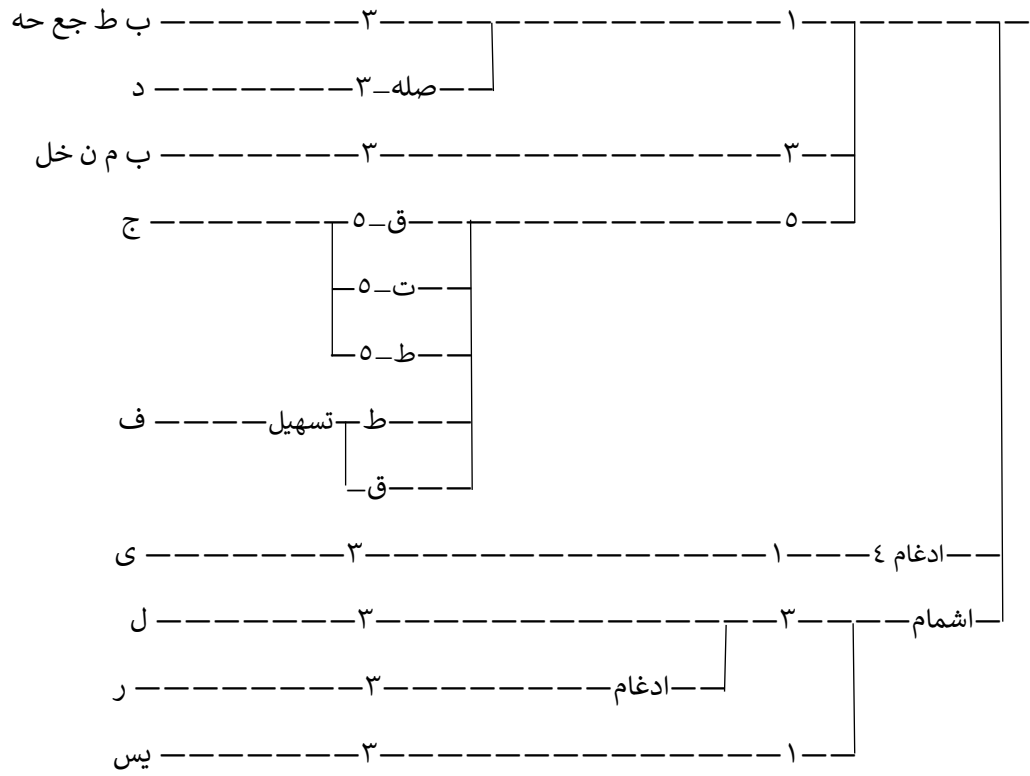
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾

كلهم غير (ط ض) -----

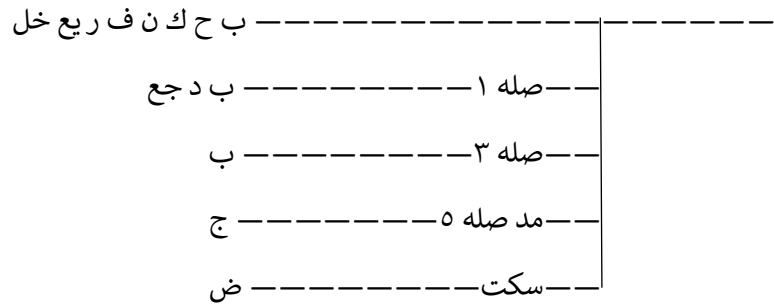
بلغ ----- بلغ ----- بلغ -----

ط ----- اماله -----

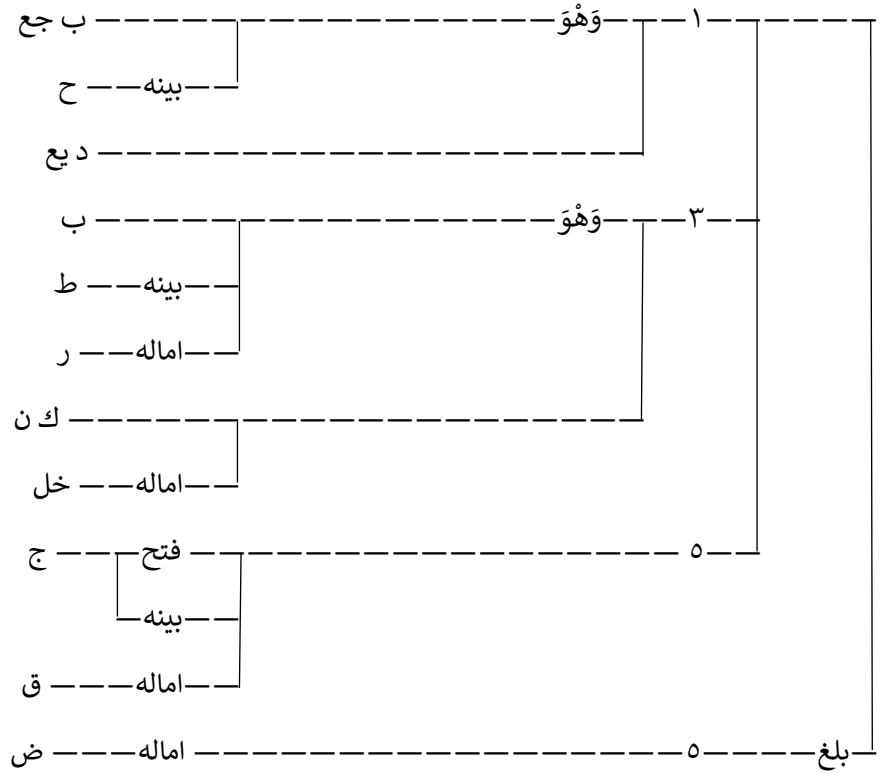
وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا

أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

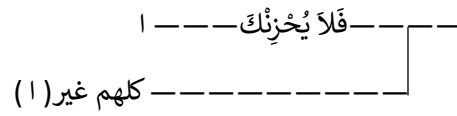

وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى ط

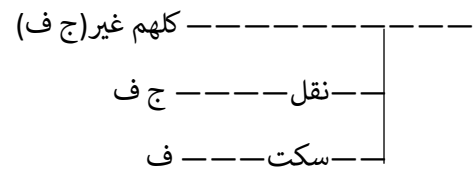

بضم الياء وكسر الزاى (ا)

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزَنكَ كُفْرُهُ ط

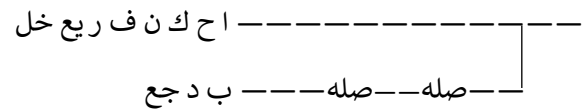
وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾

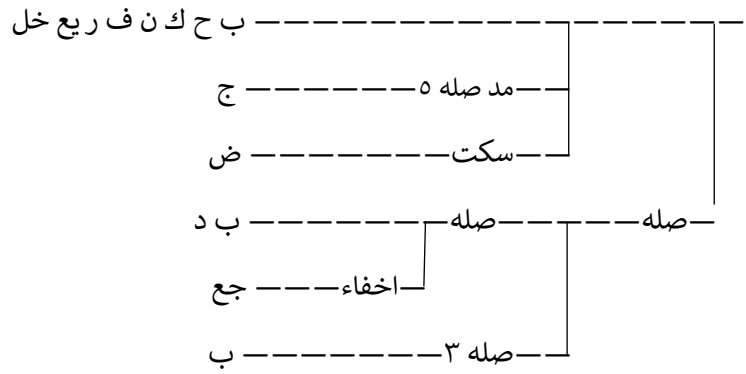
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

كلهم

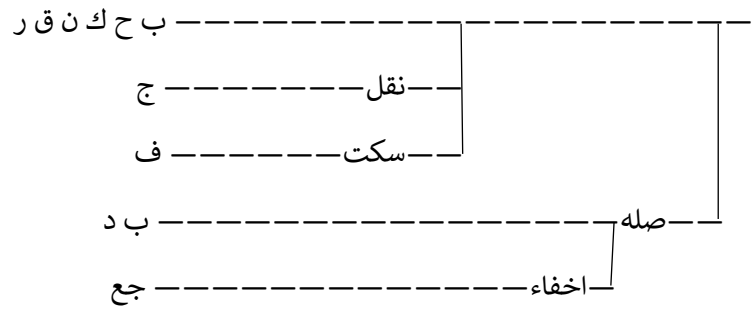
إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ط

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

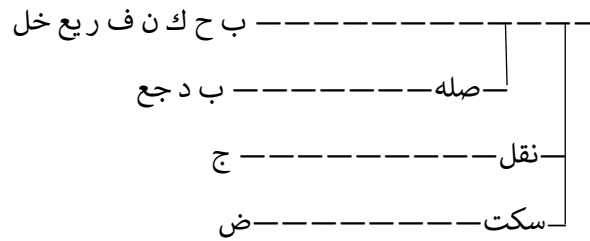

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ط

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

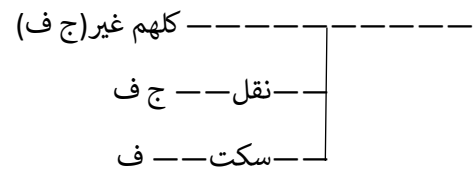
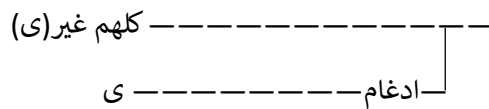
قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ط

كلهم

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

— بنصب الرءاء (ح يع)

وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ ط

ب د ك ن ر جع خل

ح يع

ض

ق

ج

ض

وَالْبَحْرُ

بلغ

سكت

نقل

نقل

نقل

سكت

سكت

سكت

بلغ

سكت

سكت

سكت

إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

पक्ष

مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بَعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ط

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

كلهم ----- ب ح ك ن ق ي ع خل

ر ----- اماله -----

ض ----- بلغ -----

ج ----- مد صله ٥ -----

ض ----- سكت ----- بلغ -----

ب د ج ----- صله -----

ب ----- صله ٣ -----

2.2.2.4. Lokmân Suresi 4.Sayfa

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

کلمہ غیر (ج ح ت)

ج بین

ح ت امالہ

كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

ب د ح جع يع	١-١	
ب ط ك ن ر خل	٣-٣	
ج ق	٥-٥	
ض	٥-٥	بلغ

بالتاء (ا د ك ص جع)

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

ا د ك ص جع	ما تَدْعُونَ	
ط ع ف ريع خل		
ي	ادغام	ادغام

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلُكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ ط

ب ح ك ن ف ريع خل		
ج ف	نقل ق	
ج	نقل ت	
	نقل ط	
ض	سكت	
ب د جع	صله	

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

كلهم غير (ج ح ت)		
ج	بين	
ح ت	اماله	
ج	بين	ت
		ط

وَإِذَا عَشِيَهِمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ

كلهم غير (د جع) -----
 صله ----- ب د جع

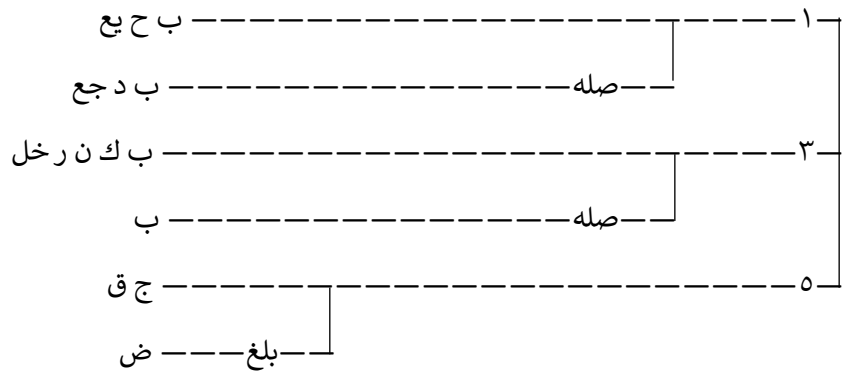
فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ط

ب ح ك ن يع -----
 صله ----- ب د جع
 صله ٣ ----- ب
 مد صله ٥ ----- ج
 بينه مد صله ٥ -----
 اماله ----- ف ر خل
 اماله سكت ----- ض

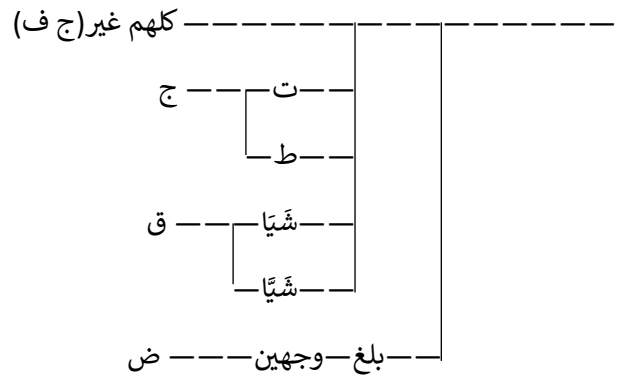
وَمَا يَجْعَلُ بَيِّنَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

ب د جع يع ١ -----
 اماله ----- ح
 ب ك ن س خل ٣ -----
 اماله ----- ط ت
 ق ٥ ----- بينه ج
 ف -----
 ت ٥ ----- بينه ج
 ط -----

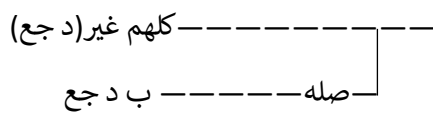
يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَاحْسَبُوا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ ذ

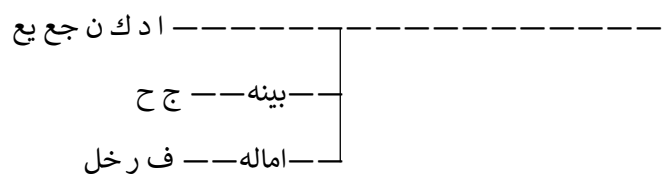
وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ط

وَلَا يَغْرُنَّكُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٣﴾

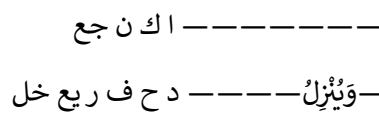

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ف

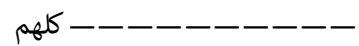

باسكان النون و تخفيف الزاى (د ح ف ر يع خل)

وَيُنَزَّلُ الْغَيْثَ ة

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ة

وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ط	وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ ط
كلهم -----	كلهم غير (ج ي ف) -----
	نقل ----- ج ف
	سكت ----- ف
	ادغام ----- ي

وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ط	إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَيْرٌ ﴿٣٤﴾ ¹⁵¹
كلهم -----	كلهم غير (ج) -----
	اخفاء ----- ج

2.2.3.LOKMAN SURESİ'NDEKİ FERŞUL HURUFLARIN MANAYA ETKİSİ

2.2.3.1. Lokmân Suresi 2.-3. Ayet

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾

Meali

Bunlar, güzel işlerin peşinde olanlara hidayet ve rahmet kaynağı olan hikmetli kitabın âyetleridir.

Kırâat Farklılığı

Ayette geçen “هُدًى وَرَحْمَةً” kelimelerini Hamza hariç diğer bütün kırâat imamları “hâl” olarak mansûb okumuşlardır. Hamza ise bu iki kelimeyi haber ba’de haber ya da mahzûf mübtedanın haberi olarak “هُدًى وَرَحْمَةً” şeklinde merfu okumuştur.¹⁵²

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

“هُدًى” ve “رَحْمَةً” kelimeleri Hamza hariç diğer bütün kırâatlerde hâl konumunda olup “âyetler” kelimesini nitelemektedir. Böylece arka arkaya gelen iki ayetin anlamı bir bütün halinde ele alınıp, ayette geçen söz konusu “âyetlerin” güzel işler yapanlar için

¹⁵¹ Lokman Suresi vücuhatları için bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâati'l-Aşr*, 2/346-347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira fi'l Kırââtil Âşri'l Mütevâtira min Tarîkayî's-Şâtibiyyeti ve'd-Dürrati*, 250-251; Dimyâtî, *İthaf'u Fudalâ'il-Beşer fi'l Kırâati'lErbeati Aşer*, 447-448; Dâni, *Câmiu'l Beyân fi'l Kırâati's Seb'a*, 4/1476-1478; a.mlf., *et-Teyisîr fi'l Kırâati's Seb'a*, 176-177; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr fi'l Kırâati'l Aşr*, 3/135-137.

¹⁵² Dâni, *et-Teyisîr*, 176; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/346; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/616; Neseî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hâkâiku't-Te'vîl*, 6/710.

birer yol gösterici ve rahmet kaynağı olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu kelimeleri merfu okuyan Hamza'nın kırâatine göre anlam "(Ayetler) güzel işler yapanlar için bir yol gösterici ve bir rahmettir" şeklinde müstakil bir cümledir. Merfû okunmasına dair Zemahşeri ve Kurtubî iki açıklama sunmaktadır. Birincisi, âyetin başında oldukları için gizli bir mübteda takdir edilerek haber olması; ikincisi ise bu kelimelerin bir önceki ayetteki "تلك" nin haberi olmasıdır.¹⁵³

Her iki okuyuşta da ayetin temel mesajı olan hidayetin ve rahmetin Allah tarafından gönderilen ayetlerle ilişkilendirildiği gerçeği değişmemektedir. Kırâat farklılığı sadece anlatım biçimini etkilemekte, anlamda esaslı bir değişiklik meydana getirmemektedir.

2.2.3.2. Lokmân Suresi 6. Ayet

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾

Meali

İnsanlar arasında öyleleri vardır ki bilgisizlik yüzünden başkalarını Allah yolundan saptırmak ve o âyetleri alay konusu etmek için eğlendirici sözler kullanırlar; işte bunları alçaltıcı bir azap bekliyor.

Kırâat Farklılığı

Ayette geçen "لِيُضِلَّ" kelimesini Nâfi, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer Ya'kub'un ikinci râvisi Ravh ve Halefû'l-Âşir meçhûl olarak "لِيُضِلَّ" şeklinde, İbn-i Kesîr, Ebû Amr ve Ya'kub'un birinci râvisi Ruveys ma'lûm olarak "لِيُضِلَّ" şeklinde okumuştur. "وَيَتَّخِذَهَا" kelimesini ise Nâfi, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Amir, Âsım'ın birinci râvisi Şu'be ve Ebû Ca'fer "ذ" harfini dammeli olarak "وَيَتَّخِذُهَا" şeklinde; Âsım'ın ikinci râvisi Hafs, Hamza, Kisâî, Ya'kub ve Halefû'l-Âşir ise "ذ" harfini fethalı olarak "يَتَّخِذَهَا" şeklinde okumuştur.¹⁵⁴

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Âyette geçen "لِيُضِلَّ" fiili meçhul okunan kırâatlerde, "İnsanlar arasında öyleleri vardır ki başkalarını Allah'ın yolundan saptırmak için boş sözleri satın alır..." anlamına

¹⁵³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/489; Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'ân*, 14/50.

¹⁵⁴ İbn Hâleveyh, *el-Huccetu fi'l-Kırâ'âti's-Seb'a*, 284; ed-Dânî, *et-Teyssîr*, 176; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/346; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/345; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 250; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer*, 447.

gelmektedir. Buna göre kişi, kendi eğlencesiyle yetinmeyip başkalarının da doğru yoldan uzaklaşmasına sebep olacak bir misyon üstlenmektedir. Buna karşılık bu fiilin ma'lûm olarak “لِيُضِلَّ” şeklinde okunduğu kırâatlerde ise anlam “*İnsanlar arasında öyleleri vardır ki (kendisi) Allah'ın yolundan sapmak için boş sözleri satın alır...*” şeklindedir. Bu okumaya göre kişinin hedefi, kendi sapıklığını sürdürmek ve bunda derinleşmektir. Aynı âyette yer alan “وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا” ifadesindeki fiil de benzer biçimde kırâat farklılıkları içermektedir. Bu fiili dammeli okuyan imamlar onu kendinden önce gelen “eğlendirici sözü satın alma” anlamına gelen “يَشْتَرِي لَهُوَ الْحَدِيثُ” fiiline atfetmişlerdir. Bu durumda anlam, “*İnsanlar arasında öyleleri vardır ki Allah yolundan saptırmak için eğlence sözünü satın alır ve onu alaya alır*” şeklinde olur; burada alaya alma eylemi, doğrudan satın alma fiiline bağlıdır. Bu fiili fethalı okuyan imamlar ise, onu “لِيُضِلَّ” (saptırmak) fiiline bağlamışlardır. Bu durumda; saptırma kastının bir uzantısı olarak anlam, “*İnsanlar arasında öyleleri vardır ki Allah yolundan saptırmak için ve o âyetleri alaya almak için eğlence sözünü satın alır*” şeklindedir.¹⁵⁵

Her iki okuyuşta da ortak olan anlam, hakikati oyun ve eğlenceye indirgemek suretiyle küçümseyen bu kişilerin, sonunda aşağılayıcı bir azaba çarptırılacakları gerçeğidir.

2.2.3.3. Lokmân Suresi 16. Ayet

يَا بُيَّيْ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

Meali

Lokmân, “Sevgili oğlum” (dedi), “yaptığın iş bir hardal tanesi kadar bile olsa, bir kayanın içinde saklansa veya göklerde yahut yerin dibinde bulunsa yine de Allah onu açığa çıkarır. Kuşkusuz Allah her şeyi bütün gizlilikleriyle bilir; O her şeyden haberdardır.

Kırâat Farklılığı

Bu ayetteki “مِثْقَالٌ” kelimesini Nâfî ve Ebû Ca'fer merfu olarak “مِثْقَالٌ” şeklinde, İbn-i Kesîr, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ya'kub ve Halefû'l-Âşir ise mansûb olarak “مِثْقَالٌ” şeklinde okumuştur.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, 3/135-136; İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, 4/346; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/212.

¹⁵⁶ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 251; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer*, 448.

Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi

Lokman Sûresi 16. ayetinin “مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ” ifadesinde “مِثْقَالَ” kelimesi bazı kırâatlerde merfû bazılarında ise mansûb olarak okunmuştur. Merfû okumada “مِثْقَالَ” kelimesi “تَكَّ” fiilinin öznesidir; bu durumda fiil tam bir fiil olarak kabul edilir ve anlamı “Eğer (yaptığın iş) bir hardal tanesi ağırlığında olsa...” şeklindedir. Bu okuyuşta, olayın kendisine yani Allah’ın hiçbir işi gözden kaçırmadığına vurgu yapılır. Ayrıca “مِثْقَالَ” lafzının dişil fiille (تَكَّ) birlikte gelmesi, izafet yoluyla “حَبَّةٍ” kelimesine bağlanmış olmasından kaynaklanır. Mansûb okumada ise “مِثْقَالَ” kelimesi “تَكَّ” fiilinin haberidir; Fiilin öznesi ise gizli ve meçhul bir zamirdir. Anlamı yine aynı şekilde, “Eğer (yaptığın iş) bir hardal tanesi ağırlığında olsa...” şeklindedir ancak buradaki vurgu, yapılan fiilin niteliği ve değeri üzerindedir. Yani Allah Teâlâ’nın en küçük, en gizli ve önemsiz görülen bir ameli dahi eksiksiz şekilde bildiği ve ortaya çıkaracağı vurgulanır.¹⁵⁷

Her iki okumada da ayetin temel mesajı aynıdır: Allah, en küçük işleri bile gizli kalmadan bilir ve haklarını verir. Merfû kırâat işin varlığına odaklanırken, mansûb kırâat işin niteliğine ve değerlendirilmesine daha fazla dikkat çeker.

2.2.3.4. Lokmân Suresi 18. Ayet

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

Meali

Gurura kapılarak insanlara burun kıvrırma, ortalıkta çalım satarak yürüme; unutma ki Allah gurura kapılıp kendini beğenen hiçbir kimseyi sevmez.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “وَلَا تُصَعِّرْ” kelimesini Nâfi, Ebû Amr, Hamza, Kisâi ve Halefû’l Aşir müfââle bâbında “وَلَا تُصَاعِرْ” şeklinde, İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Âsım, Ebû Ca’fer ve Ya’kub ise tef’îl bâbında “وَلَا تُصَعِّرْ” şeklinde okumuştur.¹⁵⁸

Kırâat Farklılığının Mânâya Etkisi

Arap dilinde bu iki bâb lafzen farklılık gösterse de, her iki bâb da mübalağa ve süreklilik ifade eden kalıplardır. Kelime “kibirli tavırla yüz çevirme-burun kıvrırma”

¹⁵⁷ Ferrâ’, *Me’âni’l-Kur’ân*, 2/326; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/67; Neseî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Haşkâiku’t-Te’vîl*, 6/715.

¹⁵⁸ Dâni, *et-Teyssîr*, 176; a.mlf., *Câmiu’l Beyân*, 4/1477-1478; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/346; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 251; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 448.

anlamına gelmektedir. Klasik müfessirler bu iki okuyuşun anlam açısından fark oluşturmadığını belirtmişler, her iki okuyuşun da Arapçada eş anlamlı olarak kullanıldığını, deve boynunun yana yatmasına neden olan “صَعَرَ” hastalığından mecazla türediği ifade etmişlerdir.¹⁵⁹

Sonuç olarak, kırâat farklılığı telaffuzda ve fiilin yapısında bulunmakla birlikte, ayetin anlamına etkisi yoktur. Her iki okuyuş da kibirli tavırların yasaklandığını vurgulamakta ve ayetin ahlaki mesajını aynen korumaktadır.

2.2.3.5. Lokmân Suresi 20. Ayet

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ط وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾

Meali

Allah'ın, göklerde ve yerde bulunan şeyleri hizmetinize verdiğini, nimetlerini gizli ve açık olarak önünüze bolca serdiğini görmez misiniz? İnsanlardan öyleleri vardır ki bilgisizce, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitap olmadan Allah hakkında tartışmaya kalkışırlar.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “نِعْمَةً” kelimesini Nâfi, Ebû Amr, Âsım'ın ikinci râvisi Hafs ve Ebû Ca'fer çoğul kipiyle “نِعْمَةً” şeklinde, İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Âsım'ın birinci râvisi Ebû Bekir Şu'be, Hamza, Kisâî, Ya'kub ve Halefû'l Aşir tekil olarak “نِعْمَةً” şeklinde okumuştur.¹⁶⁰

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetteki kırâat farklılığı ilk bakışta anlamı etkiliyor gibi görünse de Arap dilinin yapısal özellikleri göz önüne alındığında, iki okuyuş da anlamsal düzeyde birbirine oldukça yakındır.

Arapçada tekil bir kelime, özellikle soyut kavramlar söz konusu olduğunda, bağlam içinde çoğul anlamı taşıyabilmektedir. Bu bağlamda tekil olarak okunan kırâatlerde “نِعْمَةً” kelimesi, Allah'ın insana verdiği tüm nimetleri kapsayan toplu bir anlamı taşıırken; çoğul olarak okunan kırâatlerde “نِعْمَةً” kelimesi ise aynı anlama gelmekle

¹⁵⁹ Ferrâ', *Me'âni'l-Kur'an*, 2/328; Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'an*, 3/589; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/497; İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, 4/351; Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'an*, 14/69; Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hâkâiku't-Te'vîl*, 6/417.

¹⁶⁰ Dâni, *Câmiu'l Beyân*, 4/177; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z Zâhira*, 251; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi'l-Beşer*, 448; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, 3/136.

birlikte bu çokluğu lafzen açık bir biçimde ortaya koymaktadır.¹⁶¹ Ayrıca, Taberî tekil kırâati “İslam” veya “hidayet” gibi dinî anlamda en büyük nimet olarak yorumlarken, çoğul kırâati Allah’ın göklerde ve yerde insanların hizmetine verdiği tüm nimetler olarak açıklamışlardır.¹⁶²

Sonuç olarak “نِعْمَةٌ” ve “نِعْمَةٌ” şeklindeki kırâat farklılığı, lafzî düzeyde bir çeşitlilik arz etmekte fakat anlam açısından ayetin genel muhtevasını değiştirmemektedir.

2.2.3.6. Lokmân Suresi 23. Ayet

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنُكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

Meali

Kim de inkâr ederse artık onun inkârı seni üzmesin; çünkü onların dönüp varacakları yer yalnız bizim huzurumuzdur; yaptıklarının sonucunu kendilerine bildireceğiz; Allah kalplerin derinliklerindeki dahi çok iyi bilmektedir.

Kırâat Farklılığı

Âyet-i Kerîme’deki “فَلَا يَحْزُنُكَ” kelimesini Nâfi “أَحْزَنَ” fiilinden türeterek “فَلَا” şeklinde okumuş, diğer kırâat imamlarının tamamı ise “حَزَنَ” fiilinden türeterek “فَلَا يَحْزُنُكَ” şeklinde okumuştur.¹⁶³

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetteki “فَلَا يَحْزُنُكَ” kelimesi üç harfli “حَزَنَ – يَحْزُنُ” fiilinden türemiş olup “üzülmek” anlamı taşır; burada üzüntü kişinin iç dünyasında ortaya çıkan bir durumdur. İkinci kırâat ise dört harfli “أَحْزَنَ – يُحْزِنُ” kalıbındadır ve “birini üzme, hüzne sevk etmek” anlamına gelir.¹⁶⁴ Bu okunuşta, üzüntü dış bir sebebe bağlanmıştır.

Her iki kırâat de Peygamber Efendimiz’in, kâfirlerin inkâr ve düşmanlıklarından dolayı üzülmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak anlamın duygusal yönü açısından ince bir fark söz konusudur. “يَحْزُنُكَ” kırâati, Hz. Peygamber’in içsel bir üzüntüye kapılmaması gerektiğine işaret ederken; “يُحْزِنُكَ” kırâati, dışsal baskılar veya inkârcıların fiillerinin sebep olabileceği bir hüzne karşı uyarı niteliğinde olup dış etkenlerden etkilenmemeyi öğütlemektedir.¹⁶⁵

¹⁶¹ Beğavî, *Me ‘âlimu’t-Tenzîl fî Tefsîri’l-Kur’ân*, 3/590; Kurtubî, *el-Câmi ‘li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/73.

¹⁶² Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli ‘Âyi’l-Kur’ân*, 20/148.

¹⁶³ Nesefî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Hâkâiku’t-Te’vîl*, 6/718.

¹⁶⁴ Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 203.

¹⁶⁵ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/500; Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, 4/616.

2.2.3.7. Lokmân Suresi 27. Ayet

وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

Meali

Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem; deniz de, –ardından ona yedisi daha eklenmek üzere– mürekkep olsaydı yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi; Allah azîzdir, hakîmdir.

Kırâat Farklılığı

Bu ayetteki “وَالْبَحْرُ” kelimesini Basralı kırâat imamları Ebû Amr ve Yakûb, “وَالْبَحْرُ” şeklinde nasb ile okumuşlardır. Geriye kalan kırâat-i aşere imamları ise kelimeyi ref’ ile “وَالْبَحْرُ” şeklinde okumuşlardır.¹⁶⁶

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetteki “وَالْبَحْرُ” kelimesinin nasb okunuşunda, kelime “ما” ismine atfedilmiştir. Yani “أَنَّ” nin ismidir ve ona bağlanmıştır. Böylece “deniz”, “ağaçların kalem olması” durumuna doğrudan bağlanmaktadır ve Allah'ın sözlerinin tükenmezliği bu iki unsurun birlikte düşünülmesiyle ifade edilir. Ref’ okunuşunda ise “وَالْبَحْرُ” kelimesi cümlede mübtada, “يَمُدُّهُ” ise haber konumuna gelmektedir. Burada “denizlerin mürekkep olması” bağımsız olarak yeni anlam başlangıcını teşkil eder. Bu okumada deniz, yedi denizle desteklenmek üzere gerçek ve bağımsız bir varlık olarak ele alınır. Yani Allah'ın sözlerinin hiç tükenmeyeceği, müstakil olarak denizin büyüklüğü ve gücüyle anlatılır.¹⁶⁷

Sonuç olarak, nasb kırâati daha çok ağaçların kalem oluşu ile denizin mürekkep oluşunu tek bir bileşik olarak sunarken; ref’ kırâati, ağacın ve denizin ayrı ayrı somut ve güçlü varlığı üzerinden vurgu yapmaktadır.

2.2.3.8. Lokmân Suresi 30. Ayet

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

Meali

Bu böyledir, zira Allah hakikatin kendisidir; O'nun dışında taptıkları şeyler ise asılsızdır ve Allah, yalnızca O, çok yücedir, çok büyüktür.

¹⁶⁶ Dâni, *et-Teyisr*, 177; a.mlf, *Câmiu'l Beyân*, 4/1478; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru'z Zâhira*, 251; Dimyâtî, *İthaf'u Fudalâ'il-Beşer*, 448; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr*, 3/137.

¹⁶⁷ Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzil fî Tefsîri'l-Kur'ân*, 3/591; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/501; İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, 4/354; Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, 4/616; Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Hâkâiku't-Te'vîl*, 6/719.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “يَدْعُونَ” fiilini; Nâfi, İbn-i Kesîr, İbn-i Âmir, Âsım’ın birinci râvisi Şu’be ve Ebû Ca’fer muhatap sîgada “تَدْعُونَ” şeklinde, Ebû Amr, Âsım’ın ikinci râvisi Hafs, Hamza, Kisâî, Ya’kup ve Halefû’l Âşîr gâib sîgada “يَدْعُونَ” şeklinde okumuştur.¹⁶⁸

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Kırâat farklılığı olan kelimenin “تَدْعُونَ” olarak okunduğu kırâatlerde doğrudan muhataba hitap vardır; yani ayette müşriklere seslenilmekte ve “Sizin Allah’tan başka taptığınız şeyler batıldır” anlamı öne çıkmaktadır. Bu kırâatte müşriklerin inançlarının geçersizliği doğrudan yüzlerine söylenmiş olur. “يَدْعُونَ” şeklindeki okuyuşta ise üçüncü şahıs kullanılmış, müşrikler dolaylı biçimde konu edilmiştir. Bu durumda ayet, onları doğrudan muhatap almadan “Onların Allah’tan başka taptıkları şeyler batıldır” anlamına gelmektedir. Her iki kırâat de Allah’tan başkasına tapmanın batıl olduğu gerçeğini ifade etmektedir.

2.2.3.9. Lokmân Suresi 34. Ayet

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

Meali

Kıyamet saati hakkındaki bilgi yalnız Allah’ın katındadır; O, yağmuru yağdırmakta; rahimlerdekini bilmektedir. Hiç kimse yarın ne elde edeceğini bilemez; hiç kimse nerede öleceğini bilemez; ama Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.

Kırâat Farklılığı

Ayet-i Kerime’deki “يُنَزِّلُ” kelimesinin iki türlü okunuşu vardır. Nâfi, İbn-i Amir, Âsım ve Ebu Ca’fer “nûn” harfini şeddeli olarak “يُنَزِّلُ” şeklinde okumuştur. İbn-i Kesîr, Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ya’kûp ve Halefû’l Âşîr ise “nûn” harfini şeddesiz olarak sükûn üzere “يُنْزِلُ” şeklinde okumuştur.¹⁶⁹

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Temel tefsir kaynaklarında tef’îl babında okunan “يُنَزِّلُ” kelimesi ile if’âl babında okunan “يُنْزِلُ” kelimesinin mânâyâ yönelik bir anlam farkından bahsedilmemektedir. Daha

¹⁶⁸ Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 251; Dimyâtî, *İthâfu Fudalâi’l-Beşer*, 448; Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, 4/217; Nesefî, *Medâriku’t-Tenzîl ve Haqâiku’t-Te’vîl*, 720.

¹⁶⁹ Dâni, *et-Teyisr*, 177; a.mlf, *Câmiu’l Beyân fi’l Kırâati’s Seb’a*, 4/1478; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru’z Zâhira*, 251; Dimyâtî, *İthaf’u Fudalâ’il-Beşer*, 448.

önce Rum Suresi'nin 24. ayetinde de kırâat farklılığına konu olan bu kelime kanaatimizce ayetin anlamında herhangi bir farklılığa yol açmamakla birlikte, sadece yağmurun iniş olgusuna dair ince bir anlam farkı taşımaktadır. Gökten yağmurun inmesi; tef'îl babında okunan kırâatlerde tekrarlayan, süreçsel bir iniş olan yağmuru ifade ederken, if'âl babında okunan kırâatlerde ise daha genel anlamda yağmurun iniş olgusunun kendisini ifade eder.

2.3. SECDE SURESİ

2.3.1. SECDE SURESİNİN GENEL MUHTEVASI

Kur'an-ı Kerîm'in 32. sûresi olan Secde Suresi, Mekke döneminde nazil olmuştur. Sure, tevhid, ahiret, yaratılış ve ilahi adalet gibi temel inanç esaslarını vurgularken, inananlarla inkârcılar arasındaki farkları da ortaya koymaktadır. Özellikle insanın yaratılış süreci, ölüm sonrası diriliş, azap ve mükâfat gibi kavramlar işlenmektedir. Hem evrenin düzeninden hem de insanın içsel yapısından hareketle Allah'ın varlığına ve birliğine dair güçlü deliller sunulmaktadır. Sure, iki ana kısımda ele alınabilir:

1. Kısım: Yaratılışın Delilleri ve Dünyada İnkârcıların Sözleri (1–11. Ayetler)

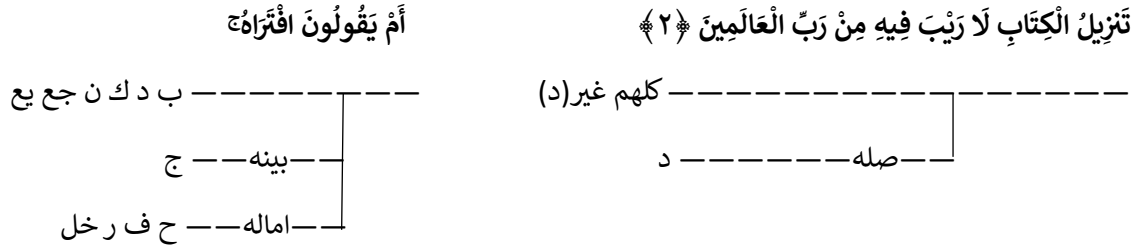
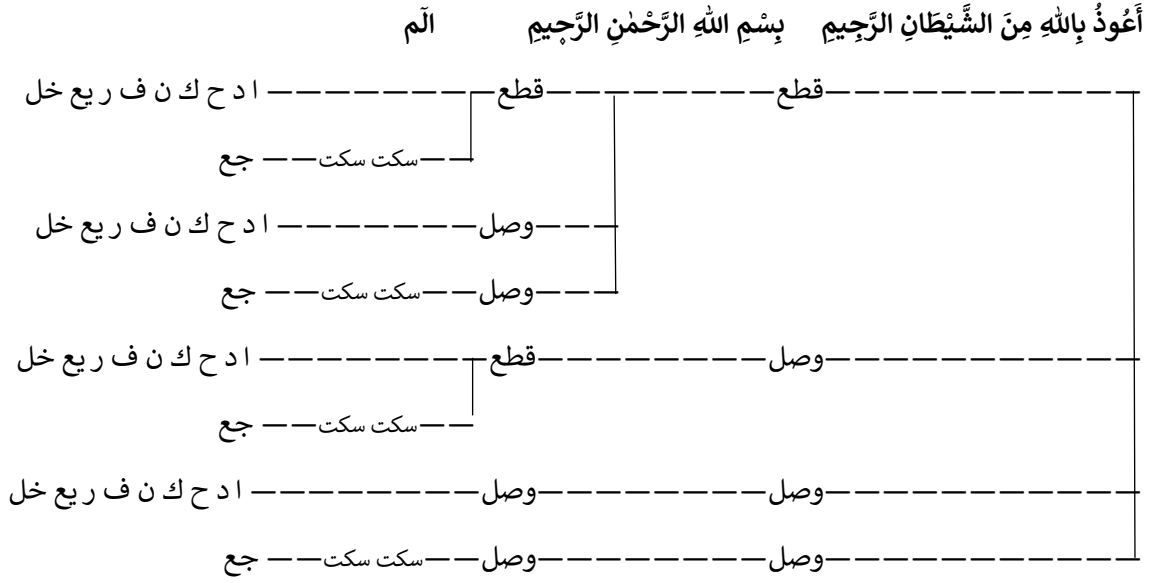
Surenin ilk kısmı, Kur'an'ın şüpheşiz bir şekilde Allah tarafından indirildiğini vurgulayarak başlamaktadır. Kur'an-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'in uydurduğu yönündeki iddialar açıkça reddedilmekte, vahyin topluma yol gösterme amacı taşıdığı belirtilmektedir. İnsanın çamurdan yaratılması, sonra neslinin değersiz bir sıvıdan devam ettirilmesi ve ona ruh üflenerek işitme, görme gibi duyuların verilmesinin yaratılış mucizesi olduğu insanlara vurgulanmaktadır. Buna rağmen insanın şükretmemesi ve ahireti inkâr etmesi büyük bir nankörlük olarak nitelendirilmektedir.

2. Kısım: Müminlerin Özellikleri, Ahiret ve İlâhi Adalet (12–30. Ayetler)

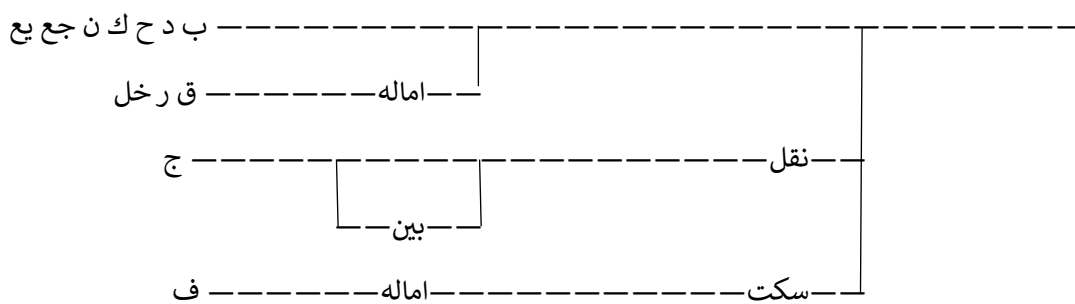
İkinci kısımda, ölüm sonrası pişmanlık içinde yalvaran inkârcıların durumu tasvir edilerek, dünyada iman etmeyenlerin ahiretteki çaresizliği gösterilmektedir. Müminlerin; kibirlenmeksizin Rablerine hamd ederek tespih etmeleri, korkarak ve ümid ederek ibadet etmeleri, kendilerine rızık olarak verilen şeylerden infak etmeleri gibi özellikleri anlatılmaktadır. Ayetlerde, ilahi adaletin hem dünya hayatında hem de ahirette mutlak olarak tecelli edeceği vurgulanmaktadır. Geçmiş toplulukların helâk edilmesi, peygamberlerin gönderilişi, yağmurun verimli hale getirdiği toprak gibi örnekler, inkârcılara ibret olması için zikredilmektedir. Sure, kıyametle ilgili inkârcıların alaycı sorularına karşılık, o gün geldiğinde iman etmenin artık fayda vermeyeceğini bildirerek son bulmaktadır.

2.3.2. SECDE SURESİNİN VÜCUHATLARI

2.3.2.1. Secde Suresi 1.Sayfa

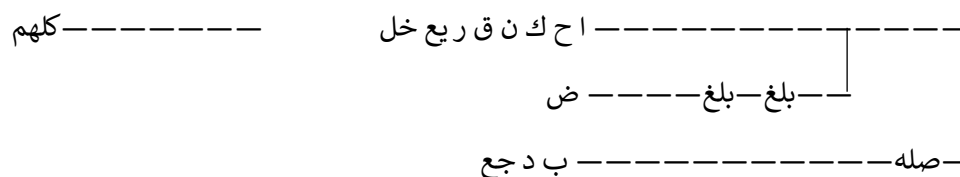

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ط

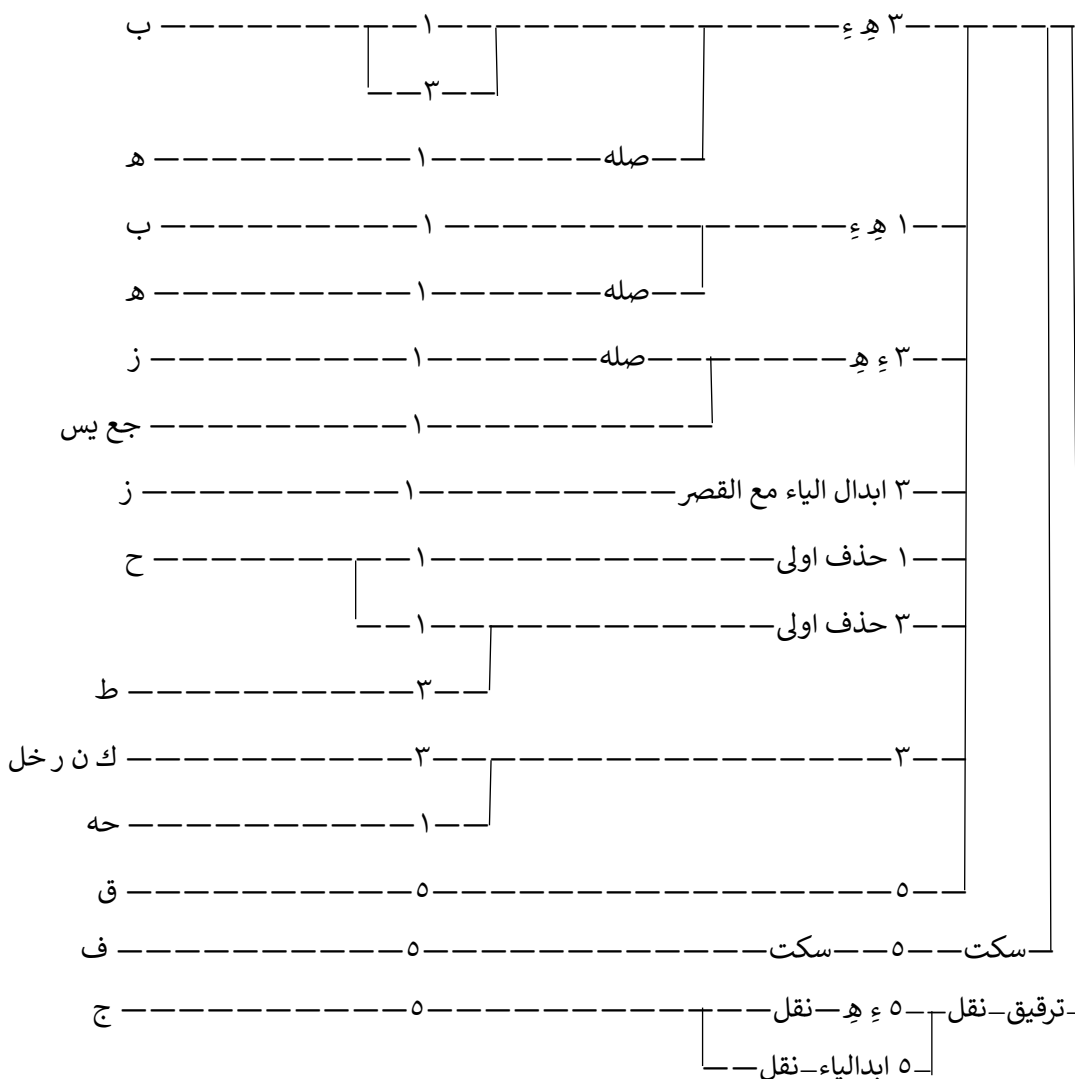

أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ط

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

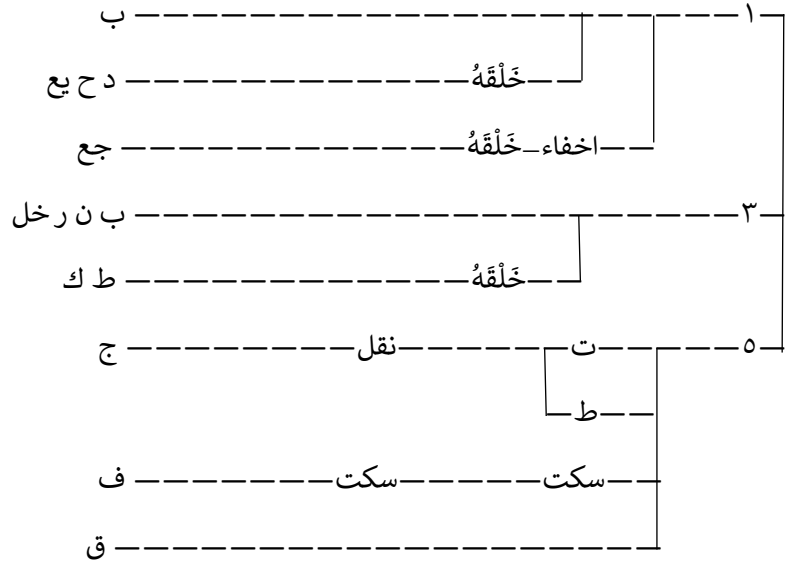

ذَلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾

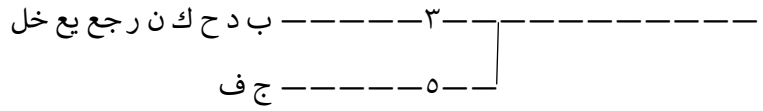
كلهم -----

بـاسكان اللام (د ح ك جع يع)

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾

بـحذف الهمزة و بنقل حركة الهمزة الى الفاء (ف)

ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ط

قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

كلهم -----

بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

٣-----ب ح ك ن ريع خل
٥-----ترقيق-----ج
ف-----
صله-----٣-----صله-----ب د جع

وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ط

١-----آ هَذَا-----إِنَّا-----ب
-----آ هُنَّا-----ح
-----أ هَذَا-----أ هُنَّا-----د
-----إِنَّا-----يس
إِذَا-----آ هُنَّا-----جع
-----إِنَّا-----حه
٣-----آ هَذَا-----إِنَّا-----ب
-----آ هُنَّا-----ط
إِذَا-----آ إِنَّا-----ل
-----م
ن خل
-----إِنَّا-----ر
٥-----أ هَذَا-----نقل-----ج
-----سكت-----ف
-----ق

بفتح التاء وكسر الجيم (يع)

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

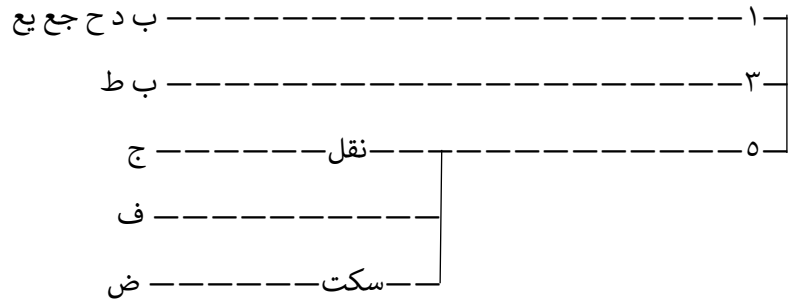
ا ح ك ن
-----تَرْجَعُونَ-----يع
صله-----صله-----ب د جع
بينه-----ج
اماله-----ف ر خل

2.3.2.2. Secde Suresi 2.Sayfa

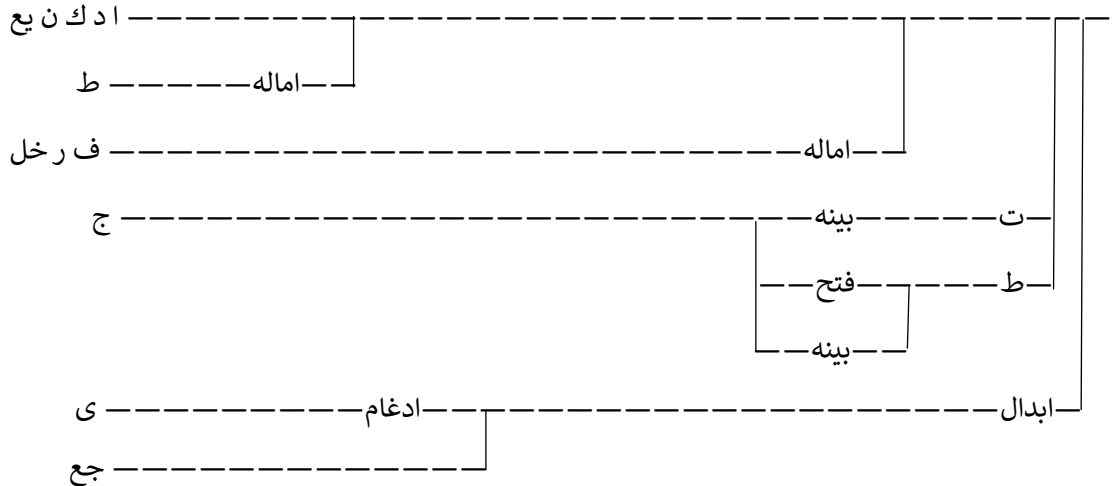
وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ط

رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

٣- ب ح ك ن ريع خل
٥- ج ف
٣- صله - ٣- صله - ب د جع

کَهِم غَیْر (ب د جع) _____

ب ط ك ن ق ر ي ع خ ل

ب د

ض

ج

ق

ي

ج

ق

ت

ط

اح ك ن ر يع خل -----

ب د ج ع ----- صلة ----- صلة -----

ج ----- بينه -----

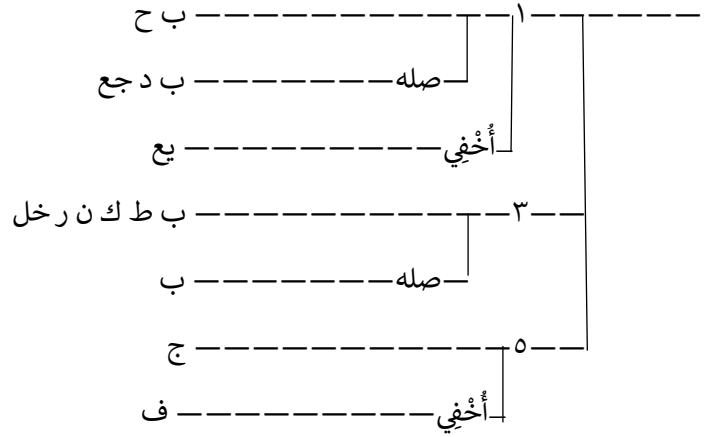
ض ----- بلغ -----

ق ----- اماله -----

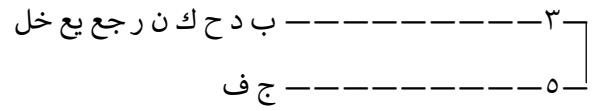
احك ن ف ريع خل
صله ب د جع

باسكان الياء (ف يع)

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ

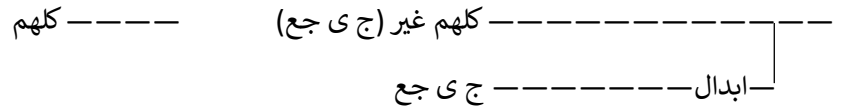

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

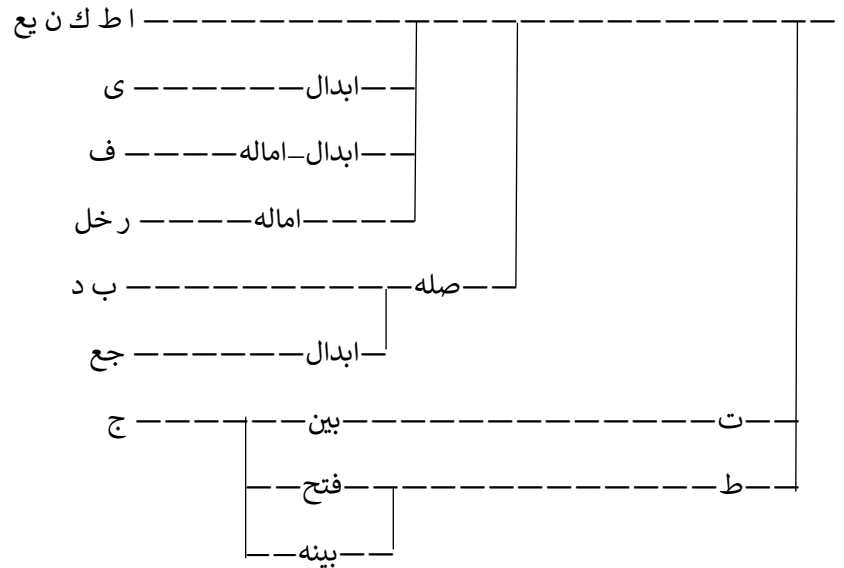

لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ

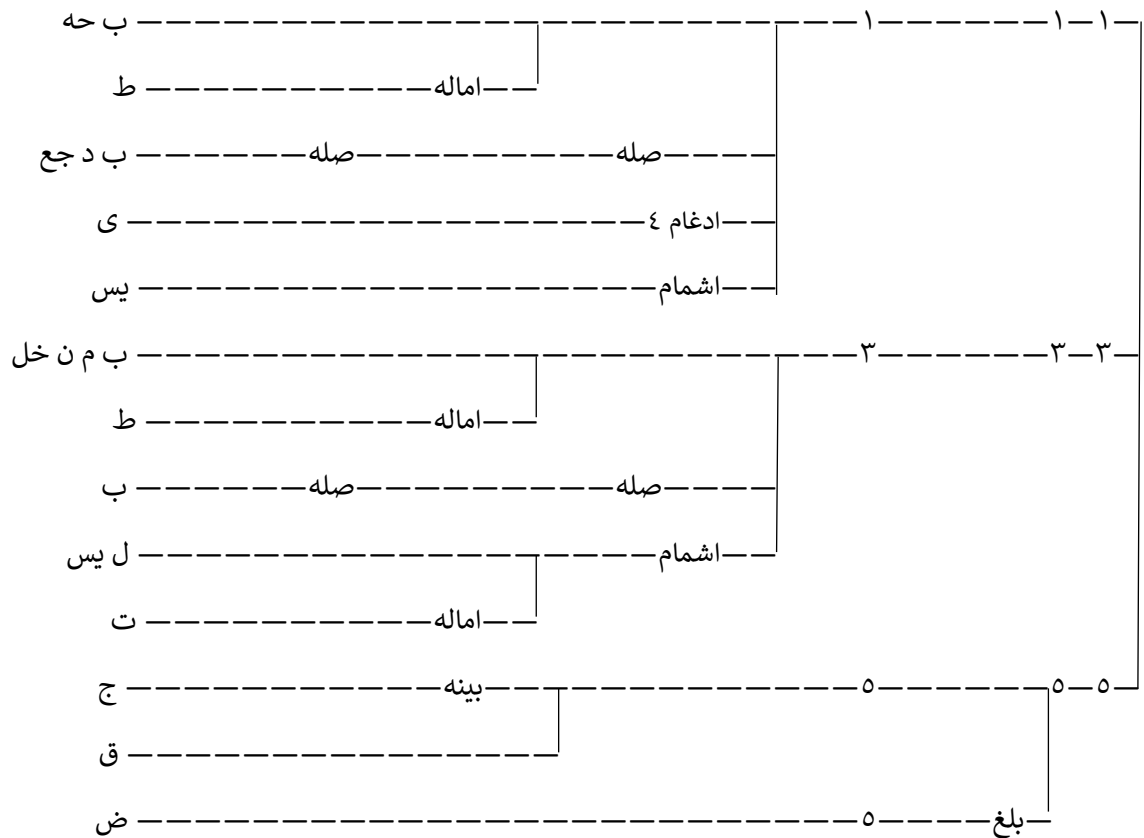

نُزِّلَا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ط

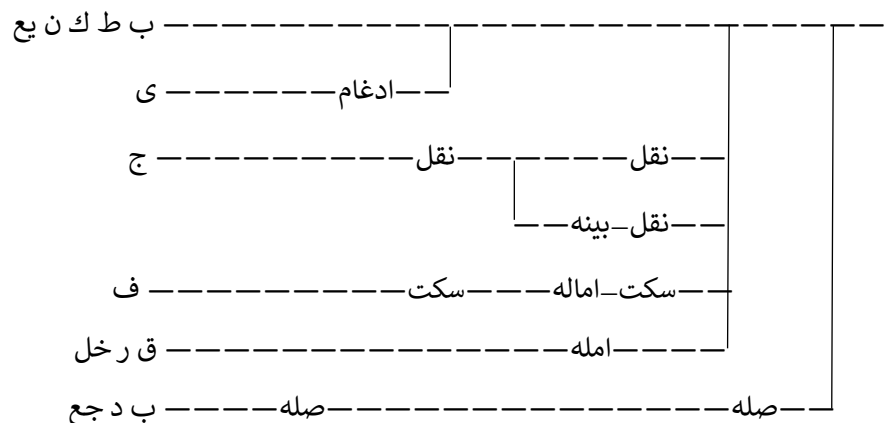

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

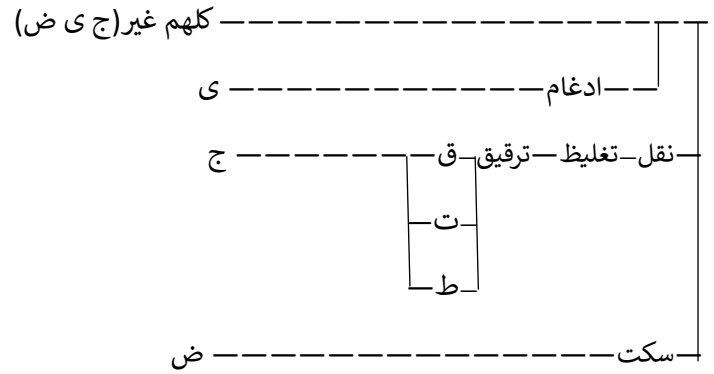

2.3.2.3. Secde Suresi 3.Sayfa

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذْيِ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

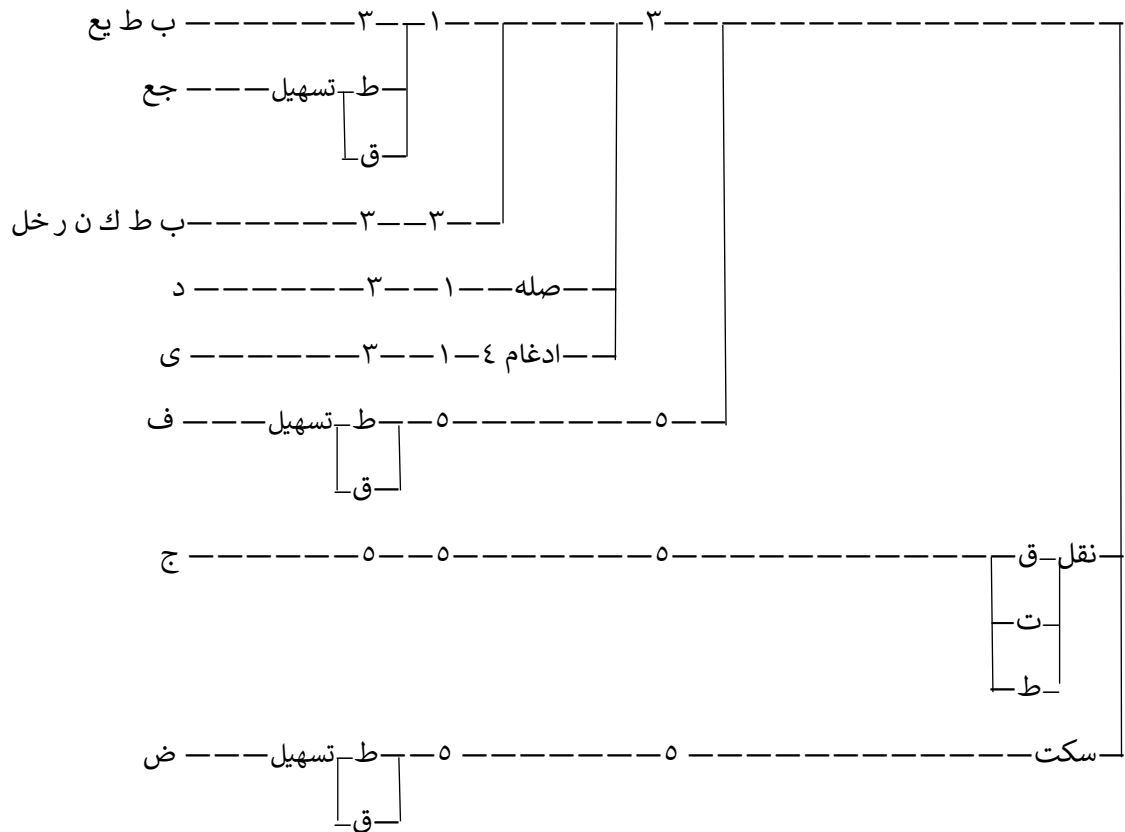
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ دُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا

إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

كلهم —————

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾

بـ كسر الـام و تخفيف الميم (ف ريس)

وَكَاُنُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

كلهم
ج
ت
ط

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا

ء هـ
ب ح
لِمْا يس
ل
ء
ء هـ
ك ن حه خل
لِمْا ق ر
ء هـ بلع
لِمْا ض
صله هـ
ب د
ء
جع
صله ٣ هـ
ب
مد صل ٥ هـ
ج
سكت
بلع
لِمْا ض

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

كلهم غير (د جع)
ب جع
صله
د
صله

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ ط

ب ح ك ن ف ريع خل
ج
نقل
سكت
ض
صله
ب د جع

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ ط

أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

كلهم -----

كلهم غير (ف) -----

ت ----- ج -----

ط -----

تسهيل ----- ف -----

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ط

ب ط يس ----- ٣-ء ه -----

ب ----- صلة -----

د ----- صلة ----- صلة -----

ي ----- ابدال -----

ج ----- صلة -----

ك ن ر حه خل ----- ٣ -----

ف ----- سكت ----- ٥ -----

تسهيل -----

ق -----

تسهيل -----

ج ----- ابدال ----- ٥-ء ه ----- نقل -----

ض ----- سكت ----- ٥ ----- سكت -----

تسهيل -----

أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

ا ح ك ن يع -----

ب د ج ----- صلة -----

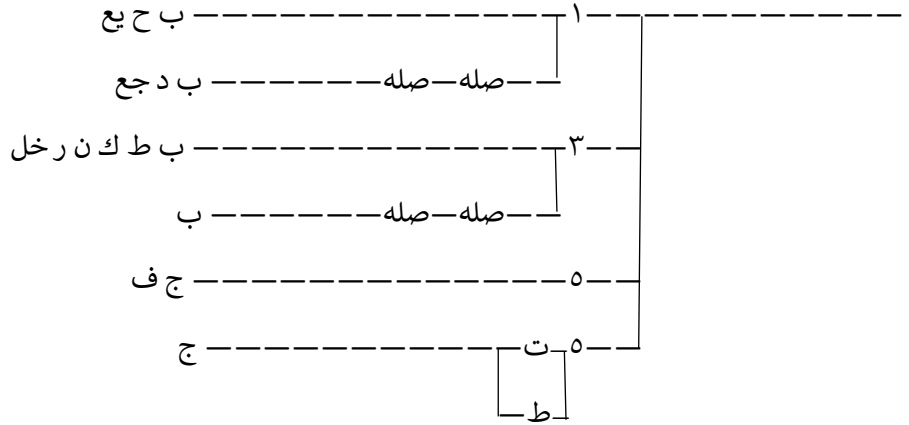
ج ----- بينه -----

ف ر خل ----- اماله -----

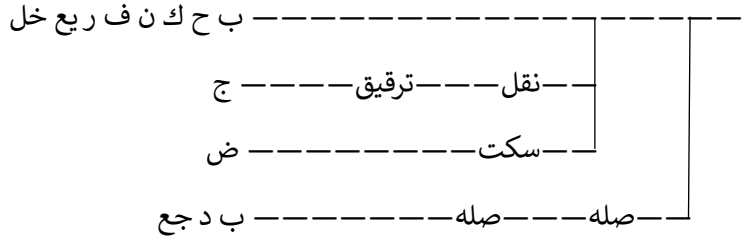
كلهم غير (ج) -----

ترقيق ----- ج -----

قُلْ يَوْمَ الْقِيَامِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرِ إِنَّهُمْ مُنْتَظَرُونَ ﴿٣٠﴾¹⁷⁰

2.3.3.SECDE SURESİ'NDEKİ FERŞUL HURUFLARIN MANAYA ETKİSİ

2.3.3.1. Secde Suresi 7. Ayet

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾

Meali

O yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “خَلَقَهُ” kelimesindeki “lâm” harfini Nâfi, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halefû'l Âşir fetha ile okumuştur. İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kub ise “lâm” harfini cezimli olarak “خَلَقَهُ” şeklinde okumuştur.¹⁷¹

¹⁷⁰ Secde Suresi vücuhatları için bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâati'l-Aşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru'z Zâhira fi'l Kırâatîl Âşri'l Mütevâtira min Tarîkayî's-Şâtıbiyyeti ve'd-Dürrati*, 252-253; Dimyâtî, *İthaf'u Fudalâ'il-Beşar fi'l Kırâati'lErbeati Aşer*, 449-450; Dâni, *Câmiu'l Beyân fi'l Kırâati's Seb'a*, 4/1479; a.mlf., *et-Teyşîr fi'l Kırâati's Seb'a*, 177; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr fi'l Kırâati'l Aşr*, 3/139-140.

¹⁷¹ Dâni, *Câmiu'l Beyân*, 4/1479; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru'z Zâhira*, 252; Dimyâtî, *İthafu Fudalâ'il-Beşer*, 449.

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayette geçen “أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ” ifadesindeki “خَلَقَهُ” kelimesinin, bu şekilde okunması durumunda kelime fiil olarak değerlendirilmektedir. Bu okunuşa göre anlam, “Allah yarattığı her şeyi güzel yaptı” şeklindedir. Burada “خَلَقَهُ” fiili “كُلِّ شَيْءٍ” (her şey) ifadesine sıfat olarak gelmektedir. Vurgulanan anlam ise, Allah’ın yaratma fiilinin sonucunda ortaya çıkan düzen, uyum ve hikmettir. Diğer taraftan, kelimenin “خَلَقَهُ” şeklinde okunması mastar olarak değerlendirilir ve ayetin anlamı “Allah, her şeyin yaratılışını güzel yaptı” şeklinde olur. Bu durumda “خَلَقَهُ” kelimesi “كُلِّ” kelimesine bedel olmaktadır.¹⁷²

Sonuç olarak, her iki kırâat de anlamda köklü bir değişiklik meydana getirmemekle birlikte, odaklanılan noktalar bakımından farklılık arz etmektedir. Fetha ile okunmuş, Allah’ın yaratma fiilinin sonucundaki güzelliği ve mükemmelliği öne çıkarırken; sükûn ile okunmuş, yaratılış sürecinin kendisinin ne derece düzenli, hikmetli ve estetik olduğunu vurgulamaktadır.

2.3.3.2. Secde Suresi 11. Ayet

قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

Meali

De ki: “Sizin için görevlendirilmiş bulunan ölüm meleği canınızı alacak, sonra rabbinize döndürüleceksiniz.”

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “تُرْجَعُونَ” kelimesini Ya’kub hariç kırâat imamlarının tamamı meçhul yapıda bu şekilde okumuştur. Ya’kub ise ma’lûm yapıda “تُرْجَعُونَ” şeklinde okumuştur.¹⁷³

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetteki kırâat farklılığı fiilin meçhul veya ma’lûm olarak okunmasından kaynaklanmaktadır. Meçhul kıraatte fiil, “(siz) döndürüleceksiniz” anlamını taşıırken, ma’lûm kıraatte “(siz) döneceksiniz” şeklinde anlam kazanır. Bu farklılık, dönüş fiilinin failine dair anlam incelikleri ortaya koymaktadır. Meçhul yapı, dönüşün Allah’ın kudretiyle ve iradesiyle gerçekleşeceğini vurgularken; ma’lûm yapı, fiilin muhataba nispet edilmesiyle, daha çok kişinin bu dönüşteki yerini ve sorumluluğunu öne

¹⁷² Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer* 449; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 3/508; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/90; İbn ‘Atiyye, *el-Muḥarreru’l-Vecîz*, 4/359.

¹⁷³ Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 450.

çıkarmaktadır. Ancak burada da mutlak bir irade vurgusu değil, dönüşün insanın kendisine ne derece nispet edilmesi gerekliliği söz konusudur.

Fiilin meçhul veya ma'lûm olarak okunmasıyla ortaya çıkan bu anlam farkı, yeniden dirilişin insan iradesi ve ilahî kudret bağlamında nasıl anlaşılması gerektiğine dair kelâmî tartışmaların daha derinlikli bir şekilde ele alınmasına imkân sunmaktadır.

2.3.3.3. Secde Suresi 17. Ayet

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ ۚ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

Meali

Hiç kimse, yapmakta olduklarına karşılık olarak, onlar için saklanan göz aydınlıklarını bilemez.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “أُخْفِيَ” kelimesindeki “yâ” harfini Hamza ve Yakub dışındaki kırâat imamları fethalı olarak bu şekilde okumuştur. Hamza ve Yakub ise “yâ” harfini sakin olarak “أُخْفِي” şeklinde okumuştur.¹⁷⁴

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Ayetteki “أُخْفِيَ” kelimesinin, “yâ” harfi fethalı olarak okunduğu kırâatte, “أُخْفِي” fiili; mâzi ve meçhul bir yapıdadır. Bu okuyuşa göre anlam, “Onlar için saklanılan” şeklinde olur. Buna karşılık fiilin “yâ” harfi sakin olarak okunduğu diğer kırâatte ise kelime muzari ve malum fiil olarak değerlendirilir ve “Benim (Allah) onlar için sakladığım” anlamı ortaya çıkar.¹⁷⁵

Her iki kırâat anlam açısından köklü bir farklılık oluşturmamakla birlikte, verdikleri vurgu yönüyle birbirinden ayrılır. Fetha ile okunuşta fail gizli kalırken, sükûn ile okunuşta fiil doğrudan Allah’a nispet edilerek saklama eyleminin bizzat ilahî bir fiil olduğu vurgulanır.

¹⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru 'z Zâhira*, 253; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi 'l-Beşer*, 450; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti 'n-Neşr*, 3/139.

¹⁷⁵ Ferrâ', *Me 'ânî 'l-Ḳur 'ân*, 2/332; Muhaysin, *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti 'n-Neşr*, 3/139; Kurtubî, *el-Câmi 'li-Âhkâmi 'l-Ḳur 'ân*, 14/103; İbn 'Atiyye, *el-Muḥarreru 'l-Vecîz fî Tefsîri 'l-Kitâbi 'l-'Azîz*, 4/362.

2.3.3.4. Secde Suresi 24. Ayet

جَعَلْنَا مِنْهُمْ أَيْمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

Meali

Sabredip âyetlerimize kesin olarak iman ettikleri zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yolu gösteren rehberler tayin etmiştik.

Kırâat Farklılığı

Ayetteki “لَمَّا” kelimesini Hamza, Kisâ ve Ya’kub’un birinci ravisi Ruveys, “لِمَا” şeklinde okumuştur. Diğer kırâat imamların tamamı ise “لَمَّا” şeklinde kırâat etmişlerdir.¹⁷⁶

Kırâat Farklılığının Mânâyâ Etkisi

Kur’an-ı Kerim’in bu ayetinde geçen “لَمَّا صَبَرُوا” ifadesi, farklı kırâatlerde iki şekilde okunmuştur. “لِمَا صَبَرُوا” şeklindeki kırâatte “lâm” harfî, sebep gösteren bir harf-i cer olup anlamı “sabrettikleri için” şeklindedir. “لَمَّا صَبَرُوا” şeklindeki kırâatte ise; “لَمَّا” kelimesi zaman zarfı olarak anlaşılmakta ve ifade “sabrettikleri zaman” anlamına gelmektedir.¹⁷⁷

Her iki okuyuş da sabrın önemli bir tutum olduğu anlamını değiştirmemektedir. Ayetin mesajı sabrın değeri üzerine kurulu olduğundan, bu farklılık anlam açısından bir tezat oluşturmamakta; aksine, anlamı derinleştirip zenginleştirmektedir.

¹⁷⁶ Dâni, *Câmiu’l Beyân*, 4/1479; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru’z Zâhira*, 253; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru’z Zâhira*, 253; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 450.

¹⁷⁷ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli ‘Âyi’l-Kur’ân*, 20/194; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/347; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdûru’z Zâhira*, 253; Dimyâtî, *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer*, 450; Beğavî, *Me‘âlimu’t-Tenzîl fî Tefsîri’l-Kur’ân*, 3/604; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Âhkâmi’l-Kur’ân*, 14/109; İbn ‘Atiyye, *el-Muḥarreru’l-Vecîz*, 4/365.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, Kur'ân-ı Kerîm'in sahih on kırâat imamına dayanan Kırâat-ı Aşere rivayetleri doğrultusunda, Rûm, Lokmân ve Secde sûrelerinde yer alan kırâat farklılıklarını tespit edilmiş ve bu farklılıkların mânâyâ olan etkileri analiz edilmiştir.

Tez kapsamında yapmış olduğumuz çalışmalar göstermiştir ki kırâat farklılıkları, Arap dili grameri çerçevesinde anlamı etkileyen çeşitli boyutlara sahiptir. Harekelerin, kelime köklerinin, çoğul-tekil formların, fiil-isim dönüşümlerinin ve harf farklılıklarının sebep olduğu vecihler, bazı ayetlerde ayetin semantik yapısında bazı değişiklikler meydana getirmektedir. Bu da muhatapların ayetin farklı yönlerini daha incelikli düşünmesine ve mânâyı farklı bir zaviyeden daha zengin bir biçimde anlamlandırabilmesine imkân tanımaktadır.

Çalışmamızda Rûm, Lokmân ve Secde sûreleri içerisinde tespit edilen kırâat farklılıkları birebir karşılaştırılmış, klasik kırâat kitaplarından yararlanılarak detaylandırılmış ve ilgili ayetlerin anlam düzeyinde oluşturduğu değişiklikler tefsir kaynakları ışığında analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, yalnızca yüzeysel bir kırâat karşılaştırmasının ötesine geçerek, anlam derinliğini keşfetmeye ve Kur'ân-ı Kerîm'deki kelimelerin seçilişindeki ilahî iradeyi anlamaya yönelik akademik bir çaba ortaya koymuştur.

Çalışma sürecinde ulaşılan önemli bir tespit de, kırâat farklılıklarının Kur'ân-ı Kerîm'in tefsirî boyutuyla doğrudan ilişki içerisinde olduğudur. Bazı kırâatler ayetin genel mânâsını daha kuvvetli bir şekilde pekiştirirken, bazıları ise ayetin bağlamı içerisinde farklı bir anlam boyutunu öne çıkarmaktadır. Bu durum, kırâat vecihlerinin birbirini tamamlayan anlam halkaları olduğunu göstermektedir. Her vecih, vahyin bir yönünü daha açık kılmakta ve Kur'ân-ı Kerîm'in bütünsel yapısına katkı sağlamaktadır. Aynı ayetin farklı bir kırâatle okunması, bazen bir hükmün zamanını, bazen failini, bazen de muhatabını etkilemekte; bu da anlam dünyasında mânâ derinliği meydana getirmektedir.

Çalışmamızda inceleme konusu yapılan ayetler üzerinden ulaştığımız sonuç, kırâat farklılıklarının Kur'ân-ı Kerîm'in sabit ve korunmuş yapısını zedelediğini; bilakis, ilahî kelâmın anlam genişliğini, yorum zenginliğini ve tefsir edilebilirliğini artırdığını ortaya koymaktadır. Bu farklılıkların hiçbirisi, Kur'ân-ı Kerîm'in itikadî ya da temel mesajlarında bir çatışma doğurmamakta; aksine, Kur'ân-ı Kerîm'in farklı

bağlamlarda nasıl yorumlandığını daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle kırâat ilmi, Kur'ân-ı Kerîm'i daha derinlemesine anlamak isteyen her araştırmacının başvurması gereken temel bir ilim dalı ve aynı zamanda mana zenginliğini ortaya çıkaran ilmî bir dayanak noktasıdır. Özellikle akademik çalışmalar ve eğitim-öğretim süreçlerinde kırâat farklılıklarının yalnızca zikredilmekle kalmayıp, anlam ilişkilerinin de derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, Kur'ân-ı Kerîm'in anlam derinliğinin daha iyi kavranmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akaslan, Yaşar. “Kıraat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2017).
- Akdemir, Mustafa Atilla. *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2021.
- Altıkulaç, Tayyar. “Ebû Amr b. Alâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/94-96. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Altıkulaç, Tayyar. “Ebû Ca’fer el-Kârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/116. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Altıkulaç, Tayyar. “Halef b. Hişâm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/237-238. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Altıkulaç, Tayyar. “Hamza b. Habîb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/511-513. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Altıkulaç, Tayyar. “İbn Âmir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/308-310. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. “İbn Kesîr, Ebû Ma’bed”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/131-132. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Altıkulaç, Tayyar. “Kisâî, Ali b. Hamza”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/69-70. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Altıkulaç, Tayyar. “Kitâbü’s-Seb’a”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/113-114. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Altıkulaç, Tayyar. “Nâfi’ b. Abdurrahman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/287-289. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Altıkulaç, Tayyar. “Ya’kûb el-Hadramî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/282-284. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Balcı, Yahya. *Kıraat ve Tecvîd Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Bennâ’, Aḥmed b. Muḥammed b. Aḥmed b. ‘Abdu’l-Ğanî ed-Dimyâṭî ‘Şihâbu’d-Dîn eş-Şehîr bi’l-Bennâi el-. *İthâfu Fuḍalâi’l-Beşer fî’l-Kırâ’ati’l-Erbe’ate Aşer*. thk. Enes Mihre. Beyrut: y.y., 1427/2006.
- Beydâvî, Ebû Sa’îd ‘Abdullâh b. ‘Omer el-Şîrâzî el-. *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*. thk. Muḥammed ‘Abdurrahman el-Mar’aşlî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1418.
- Birişık, Abdülhamit. *Kıraat İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 4. Basım, 2024.

- Çetin, Abdurrahman. *Kıraatların Tefsire Etkisi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 34. Basım, 2016.
- Çetin, Abdurrahman. *Kurân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar*. İstanbul: Çınar Mat. ve Yay San. Tic. Ltd. Şti., 4. Basım, 2023.
- Çetin, Abdurrahman. "Sekte". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/335. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Dânî, Osman bin Saîd bin Osman bin Ömer Ebû Amr ed-. *Câmiu'l Beyân fi'l Kırââtî's Seb'a*. 4 Cilt. Birleşik Arap Emirlikleri: Câmiatü'l Şârîka, 1. Basım, 1428.
- Dânî, Osman bin Saîd bin Osman bin Ömer Ebû Amr ed-. *et-Teysîr fi'l Kırââtî's Seb'a*. Beyrut: Dâru'l Kütübî-l Arabî, 2. Basım, 1404.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 64. Basım, 2017.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdi'l-Ğani. *İthaf'u Fudalâ'il-Beşar fi'l Kırââtî'lErbeati Aşer*. thk. Enes Mahrâ. Lübnan: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 3. Basım, 1427.
- Ebû Muhammed el-Beğavî, el-Huseyn b. Mes'ûd b. Muhammed b. el-Ferrâ'. *Me'âlimu't-Tenzîl fi Tefsîri'l-Kur'an*. thk. 'Abdurrezzâk el-Mehdî. 5 Cilt. b.y.: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1420.
- Ferrâ', Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ziyâd ed-Deylemî el-. *Me'ânî'l-Kur'an*. thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî v.dğr. Mısır: y.y., ts.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Kırâat-i Aşere*. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Fırat, Yavuz. "Kırâat İlmi ve Tarikler". *T.C. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (Şubat 2011).
- Gökdemir, Ahmet. "Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 13 (2019).
- İbn Hâleveyh, Ebû 'Abdullâh el-Huseyn b. Ahmed b. Hâleveyh. *el-Huccetu fi'l-Kırâ'âtî's-Seb'a*. thk. 'Abdu'l-'Âl Sâlim Mekrem. Beyrut: y.y., 1401.
- İbn Kâyyim el-Cevziyye, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zür'aî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*. thk. Şeyh İbrahim Ramadân. Beyrut: y.y., 1410.
- İbn Keşîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Omer b. Keşîr ed-Dimeşkî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed Selâme. 8 Cilt. b.y.: Dâru Taybe, 1420.

İbn 'Aţîyye, Ebû Muhammed 'Abdulhak b. Ğâlib b. 'Abdirrahman b. Temmâm el-Endelûsî. *el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. 'Abdusselâm 'Abduşşâfi Muhammed. Beyrut: y.y., 1422.

İbn-i Mücahid, Ebû Bekir. *Kitabu's-Seb'a fî'l-Kırâât*. Kahire: Dâru'l-Maârif, 3. Basım, 1400.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fî'l-kırââtî'l-Aşr*. thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ. Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 1431.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *Müncidü'l Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*. Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 1420.

Kâdî, Abdülfettâh el-. *el-Büdûru'z Zâhira fî'l Kırââtil Âşri'l Mütevâtira min Tarîkayi's-Şâtibiyyeti ve'd-Dürrati*. Beyrut: Dâru'l Kütübü-l Arabî, 1. Basım, 1401.

Karaçam, İsmail. *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2024.

Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 6. Basım, 2018.

Kıroğlu, Hasan Selim. "Arapçada Te'kid Nun'ları ve Te'kid Nun'larının Kur'an-ı Kerim Âyetlerinin Anlaşılmasına Olan Katkısı". *Amasya İlahiyat Dergisi* 21 (Aralık 2023).

Koyuncu, Recep. *Kıraat İlmi & Takrib Usûlü*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı yayınları, 3. Basım, 2024.

Koyuncu, Recep. *Kırâat İlmi Takrib Usûlü*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı yayınları, 2. Basım, 2021.

Kurtubî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-. *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'an*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubî'l-Mısriyye, 1384.

Mekkî b. Ebî Tâlib. *El-İbâne an-Meâni'l Kırâât*. thk. Abdulfettah İsmail Şelebî. Kâhire: Dâru Nahza, ts.

Muhaysin, Muhammed Salim. *el-Hâdî Şerh-u Tayyibeti'n-Neşr fî'l Kırââtî'l Aşr*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l Cîl, 1. Basım, 1417.

Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık, 2015.

Nesefî, Ebû'l-Berekât 'Abdullâh b. Ahmed en-. *Medâriku't-Tenzil ve Haqâîku't-Te'vîl*. thk. Yûsuf 'Alî Budeyvî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419.

Özel, Mustafa. "Kur'an-ı Kerim'i Okuma ve Adabı". *DİB Dini Yayınlar Daire Başkanlığı* 43/2 (2007).

- Öztoprak, M. Sirâceddin. *Kur'an Kırâatı Kırâat-ı Aşere*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvid ve Kırâat*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 13. Basım, 2017.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Faḥrüddîn Muḥammed b. Ömer b. Hüseyin er-. *Mefâtîḥu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru İḥyâi't-Turâṣi'l-'Arabî, 1420.
- Sarı, Mehmet Ali. "Âsım b. Behdele". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/475-476. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sarı, Mehmet Ali. "İmâle". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/177. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*. thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuḥsin et-Turkî. 26 Cilt. b.y.: Dâru Hicr, 1422.
- Taşpınar, Kadir. "Kırâat-Nahiv İlişkisi Bağlamında Ebussuud Efendi'nin Tefsirinde Yer Alan Kırâat Vecihleri". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017).
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 5. Basım, 2020.
- Tuğral, Rahim. *Ana Hatlarıyla Kur'an Tecvîdi*. İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018.
- Uludaş, İbrahim. *Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Kırâatının Özellikleri*. Bursa: Emin Yayınları, 2024.
- Ünal, Mehmet. *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı, 2019.
- Zemaḥşerî, Ebû'l-Kâsım Maḥmûd b. 'Amr ez-. *el-Keşşâf 'an Ḥaḳâiki Ğavâmiḍi't-Tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407.
- Zerkânî, Muhammed Abdulazîm. *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Kâhire: Issa Al-Babi Al-Halabi ve Partners Press, 3. Basım, 1943.